

”Det var som dopselger jeg kunne lykkes....”

En studie av ungdommers vei mot rusbruk

Øyvind Mettenes

Masteroppgave i sosialt arbeid

Mastergradstudiet i sosialt arbeid ved Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag

Våren 2008

Forord

Det å skrive en masteroppgave har i perioder blitt opplevd som en uoverkommelig oppgave. Prosessen har inneholdt tvil, anger og frustrasjon.

I en slik prosess er det viktig med gode støttespillere. Noen av dere kan jeg av anonymitets grunner ikke takke med navn, men takken er like stor.

Jeg ønsker å takke institusjonene som har formidlet informanter til oppgaven. Uten alle dere som formidlet og lagde avtaler for meg, hadde denne prosessen blitt langt vanskeligere. En stor takk går til alle informantene. Å få lov til å intervju dere, og måten dere beskrev livene deres på var for meg en stor opplevelse. Dere har vært en stor del av mine tanker de siste årene, og den korte tiden vi var sammen har gjort et varig inntrykk på meg.

Jeg ønsker å takke Uteseksjonen for å velvillig å ha gitt meg permisjon, og vært fleksibel når jeg har hatt behov for det. Kollegaene mine som ikke har klaget når jeg har blitt "blekere", men heiet og inspirert til innsats. Det er mange av dere som har vært utrolig viktige for meg. Mai Britt, Kjersti, Kristine, Sigbjørn, Frank, Odd og Bjarte takk for at dere er så lette å spørre om hjelp, for å ha kommentert, lest korrektur og oversatt. Takk for at dere har brukt mye av fritiden deres til å hjelpe meg.

En stor takk til Jan Trost som har vært veileder for oppgaven. For å ha gitt meg raske tilbakemeldinger og sett håp der andre ville sett håpløshet.

Margrete tusen takk for at du har tillatt at jeg har tilbrakt mye av tiden min på Skolen. For at du har tillatt at jeg har vært frustrert og trøtt, og at du hele tiden har møtt meg med et smil. Oda det er lett å glemme frustrasjon når jeg er sammen med deg. Det finnes bare en Oda. Til Oda og Margrete kommer jeg hjem.

Takk til dere alle!

Øyvind

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	7
Summary	9
Kapittel 1	11
Innledning	11
Oppgavens oppbygning	11
Bakgrunn for valg av tema	11
Problemstilling og avgrensning	12
Oppgavens mål	13
Oppsummering	14
Kapittel 2	15
Ungdom og rusmidler	15
Definisjoner, avgrensninger og begrepsbruk	15
Tidligere forskning	16
Sosialt arbeid og rus	17
Oppsummering	17
Kapittel 3	18
Teoretisk perspektiv	18
Analyseenhet og sosialt arbeid	18
Valg av teoretisk perspektiv	19
<i>Definisjon av situasjonen</i>	21
<i>Sosial interaksjon</i>	21
<i>Vektlegging av aktivitet</i>	24
<i>Nået</i>	25
<i>Symboler</i>	25
Oppsummering	25
Kapittel 4	27
Metodisk tilnærming	27
Utarbeidelse av intervjuguide	28
Intervjuguide	29
Utvalget	30
Forberedelse til intervjuene	31
Intervjuene	32
Bearbeidelse av materialet	33
Retrospektiv metode	34
Etikk	35
Validitet, reliabilitet og generaliseringer	36
Kritisk refleksjon	38
Oppsummering	38
Kapittel 5	39
Debut og utvikling i bruk av rusmidler	39
<i>Debut i bruk av rusmidler</i>	39
<i>Trappetrinnsmodell</i>	41
<i>Gruppen som bryter med trappetrinnsmodellen</i>	42
<i>Tilgang på rusmidler</i>	43
<i>Å lære seg å røyke hasj</i>	44
<i>Rusens egenskaper</i>	45
Oppsummering	47

Kapittel 6	48
Familie, venner og skole	48
Familie og venner	48
<i>Relasjonene til foreldrene</i>	48
<i>Ungdommene med "de beste foreldrene"</i>	50
<i>Gruppen med problematiske relasjoner til foreldrene sine</i>	51
<i>Foreldrenes forhold til rusmidler</i>	53
<i>Ungdommer hvor foreldrenes bruk av rusmidler var en del av deres oppvekst</i>	53
<i>Venner og relasjonene til dem</i>	55
På skolen	58
<i>Hvordan opplevde ungdommene skolehverdagen</i>	59
<i>Rus på skolen</i>	61
<i>Skolens reaksjoner</i>	61
<i>Lærere som forsøkte å endre utviklingen</i>	63
<i>Å avslutte skolen</i>	64
Oppsummering	65
Kapittel 7	66
Normbrudd og egen situasjon	66
Å bryte samfunnets normer og regler	66
<i>Spenning</i>	67
<i>Utagerende atferd</i>	68
<i>Utagering uten jevnaldrende som publikum</i>	69
<i>Salg av rusmidler</i>	71
Psykisk helse og sykdom.....	73
<i>Hvordan individet beskriver egen psykisk helse</i>	73
<i>Sykdom</i>	75
<i>Hvordan en har det psykisk og fysisk</i>	77
Oppsummering	78
Kapittel 8	79
Oppsummering og avslutning	79
Oppsummering	79
Funnene sett samlet	80
Avslutning	81
Litteraturliste	83

Sammendrag

Tema for denne studien er ungdommer og rusmidler.

Rusmidler er noe som er en større eller mindre del av menneskers sosiale tilværelse. Problemstillingen i oppgaven handler om livene til ungdommer som har brukt rusmidler i en slik grad at det brøt med samfunnets normer og regler. Bakgrunnen for oppgaven er å høre ungdommers fortellinger, og forsøke å forstå hvordan de definerte situasjonen.

Designet for studien er basert på åtte kvalitative intervjuer med unge voksne som har brukt legale og illegale rusmidler. Livene blir beskrevet ut fra deres forståelse av den. For å forsøke å fange ungdommenes beskrivelser, er intervjuguiden utarbeidet i samarbeid med tre ungdommer som selv har erfaring med bruk av illegale rusmidler.

Funnene i intervjuene blir drøftet og analysert på grunnlag av teoretiske perspektiver knyttet til et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Det blir i studien lagt vekt på hvordan ungdommene beskriver prosesser, relasjoner og hvordan de definerte situasjonene de var i. Fokuset har vært hvordan dette har skjedd i konteksten ungdommene har befunnet seg i.

Informantene i oppgaven beskriver at bruken av rusmidler utviklet seg over tid. For noen gikk prosessen raskt hvor de kort tid etter å ha forsøkt sitt første rusmiddel forsøkte nye rusmidler, for andre strakk prosessen seg over år. Venner har vært sentrale når bruken har utviklet seg. Det er gjennom nettverket som venner, familie eller andre ungdommer at ungdommene har fått tilgang til rusmidler. Blant informantene finner en ungdommer som har fulgt det som blir kalt for trappetrinnsmodellen, men en finner og ungdommer som ikke har fulgt den.

Ungdommene er vokst opp sammen med en eller begge biologiske foreldre. Informantene har kommet med beskrivelser av at de har vokst opp med foreldre som de har hatt tillit til, men hvor relasjonene til foreldrene har blitt vanskelige grunnet rusbruken deres. Andre informanter har kommet med beskrivelser av en oppvekst hvor de har manglet tillit og hatt vanskelige relasjoner til foreldrene. Ungdommen har beskrevet at vennskap har endret seg med rusbruken, hvor de har søkt mot venner som de har identifisert seg med. Vennskap har

blitt knyttet opp mot å bruke rusmidler. I løpet av skole tiden har ungdommene opplevd det vanskelig å være på skolen samtidig som de har brukt rusmidler. Enten har de selv avsluttet skolegangen eller så har de blitt utvist.

Informantene har fortalt at det å bryte normer og regler ble opplevd som spennende. I gruppene de har vært i, har dette for noen også gitt dem en form for status og anerkjennelse. Blant informantene kom det beskrivelser av at de har utøvd det som kan bli kalt for vold. I oppgaven er det vist at når en skal forstå dette, er det viktig å se konteksten dette har skjedd i. Når ungdommene har beskrevet hvordan de har hatt det, har de fortalt om traumer, det som kan beskrives som letter psykiske lidelser, men og om at de generelt har hatt det vanskelig. Blant informantene kom det og beskrivelser av at kroniske sykdommer har påvirket livssituasjonen for ungdommene.

Summary

The theme for this study is youths and drugs.

Substances are something that is a larger or a small part of humans social being. The case in this study deals with the lives of youths that have used drugs in such a way that it breaks with society's norms and laws. The background for this study, is to listen to the youths own stories, and also try to understand how they define the situation.

The design for this study is based on eight qualitative interviews with young adults that have used legal and illegal drugs. Their lives will be described from their experiences. To try to capture the youths descriptions, this interview guide has been created in collaboration with three youths, who have experienced the use of drugs.

The findings in the interviews are discussed and analysed on the base of theoretical perspectives linked up to a symbolic interactionistic perspective. The study emphasises how the youths describe processes, relations and how they defined the situations they were in. The focus has been on how this has been put into the context the youths have found themselves in.

The subjects in the study, describes that the use of drugs developed over time. For some of the youths, the process was more rapid from the first drug to the next, and for others the process spread out over several years. Friends have also been crucial when the abuse have developed. It is through the network, which consists of friends, family or other youths, these youths gained access to substances. Among the subjects one will find youths that have followed a model called stages of progression but one will also find youths that have not followed this. The youths have grown up with one or both biological parents. The subjects have submitted descriptions of growing up with trustworthy parents, but the substance abuse has made the relation to the parents difficult. Other subjects have described growing up with lack of trust and difficult relations towards their parents.

The youths describe that friendship have altered with the substance abuse, they have sought friends they could identify with. Friendships have been linked up to substance abuse. During their school days, the youths have experienced difficulties in staying in school combined with drug abuse. They have either quitted school or they have been expelled.

The subjects have spoken of the thrill of breaking norms and rules as exiting. In the groups the youths have been in, this has also given them some sort of status and recognition. The subjects also described that they have been performing violence upon others. In the study it is important to put this in to context in order to understand how and why this happens.

When the youths have described on how they have experienced their lives, they have also had traumas, which can be described as minor psychic illnesses. In general they have had difficult lifesituations. The subjects also described that chronic disease have influenced their lives.

Kapittel 1

Innledning

Denne studien er rettet mot ungdommer som har brukt illegale rusmidler. Det empiriske materialet er hentet gjennom kvalitative intervjuer med åtte unge voksne. Intervjuene omhandler perioden da de begynte å bruke rusmidler. Fokuset for studien er rettet mot situasjoner, relasjoner og prosesser informantene var i når de begynte å bruke rusmidler.

Som sosialarbeider er jeg opptatt av definisjon av situasjonen og hvordan dette styrer vår forståelse. Ungdommenes fortellinger vil bli belyst fra et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Når en undersøker noe i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv er en blant annet opptatt av at mennesket utvikler seg i relasjon til andre mennesker. Mennesket blir ikke sett på som noe statisk, men noe som er i kontinuerlig endring og utvikling. Sentralt står hvordan individet definerer situasjonen, og hvordan definisjonen bygger på tidligere erfaringer, relasjoner og konteksten som definisjonen skjer i.

Oppgavens oppbygning

I dette kapitlet vil jeg begrunne valg av tema. Jeg vil videre gjøre rede for valg av problemstilling og avgrensning. I den siste delen av kapitlet vil jeg se på målet for oppgaven. I kapittel to vil jeg belyse noen sentrale begrep i oppgaven. I kapitlet vil jeg også kort være innom tidligere forskning, og sosialt arbeid knyttet opp mot ungdommer og bruk av rusmidler. I kapittel tre vil det bli gjort rede for det teoretiske perspektivet for oppgaven, før jeg i kapittel fire vil gjøre rede for den metodiske tilnærmingen. Kapittel fem, seks og syv er viet til analyse av funn. Kapittel åtte vil oppsummere og avsluttet oppgaven.

Bakgrunn for valg av tema

Termen rusmidler vekker reaksjoner. I media, blant politikere og blant folk flest foregår det diskusjoner og debatter knyttet til fenomenet. Alle kan mene noe om bruk av rusmidler. Størstedelen av den norske befolkning har også erfaringer med legale rusmidler¹. Media skiller ofte mellom alkohol (legalt rusmiddel) og narkotika (illegale rusmidler). Alkohol blir sett på som noe positivt, og hvor en gjennom media kan bli gjort oppmerksom på gode viner, eller hvilke juleøl som er best. Illegale rusmidler blir fremstilt med et negativt fortegn (NOU

¹ SIRUS (statens institutt for rusmiddelforskning) fant i 2007 at 94% av alle 19-20 åringer i Norge har forsøkt alkohol en eller flere ganger.

2003:4). Reaksjonene ville nok ikke uteblitt om en avis begynte å reklamere for ”god hasj eller kokain”, og kom med anbefalinger av selgere som hadde de beste varene. Likevel er ikke dette så fjernt som en kan tenke seg. På internett kan en finne slike anbefalinger av forskjellige illegale rusmidler¹.

Selv har jeg jobbet som oppsøkende sosialarbeider siden 1998. De siste syv årene har jeg jobbet på Uteseksjonen i Oslo kommune. Etter å ha jobbet med ungdommer som bruker illegale rusmidler, har jeg sett hvor komplekse møtene med ungdommene er. Jeg kan ofte føle at vår forståelse av ungdommene ikke er god nok, at vi ikke klarer å ta inn over oss kompleksiteten i livene deres. Pedersen (2006) sier at det vil være meningsløst å lete etter et starttidspunkt eller en situasjon når en skal kunne finne årsaken til at ungdommer bruker illegale rusmidler. Dette er noe av erfaringen min også, at når en snakker med ungdommer om bruk av rusmidler er det stor kompleksitet i livene deres. Jeg stiller spørsmål ved måten jeg og andre sosialarbeidere møter ungdommene. Hvordan skal vi best kunne møte dem? Det er denne nysgjerrigheten som danner bakgrunnen for oppgaven. Jeg er nysgjerrig på ungdommers fortellinger om livene deres. Hvordan definerer de situasjonen, og dermed hvordan forteller de om livene sine? Det å kunne forstå ungdommers fortellinger mener jeg kan gjøre oss bedre i stand til å møte ungdommer som går på tvers av samfunnets normer og regler. Denne forståelsen er vi som sosialarbeidere avhengige for å klare å møte ungdommene på en adekvat måte. Ungdommene har mye å lære oss, og hvis vi forstår dem bedre kan dette danne grunnlaget for å skape gode relasjoner til dem. En kan dermed godt si at jeg ønsker å ta et steg tilbake og høre menneskets fortellinger. Det blir dermed ikke selve møtene mellom sosialarbeideren og ungdommen som jeg skriver om, men om livene til ungdommene. Alle har egne fortellinger som har vært med å gjøre oss til den vi er. Dette gjelder også for ungdommer som har brukt illegale rusmidler.

Problemstilling og avgrensning

Temaet i oppgaven dreier seg om ungdom som har brukt illegale rusmidler. Bruken deres har vært av en slik karakter at det har gått ut over andre deler av livene deres. Fokuset for oppgaven er å se på hvordan ungdommene beskriver livene sine i perioden hvor de utviklet rusbruken. Jeg ønsker å høre ungdommenes beskrivelser, og dermed deres definisjon av situasjonen. Ved hjelp av teoretisk verktøy vil jeg forsøke å forstå hvordan de definerte

¹ Eksempel på en slik side kan være: www.pillreports.com (17.12.07)

prosessene de var i. Som sosialarbeider er jeg opptatt av ungdommene, relasjoner og konteksten dette skjedde i. Som problemstilling har jeg valgt:

Hvordan beskriver ungdommene livene sine i perioden hvor de begynte og utviklet bruk av rusmidler?

Problemstillingen er vid og jeg har ikke ambisjonene om å gi beskrivelser som dekker alle forhold rundt ungdommene sine liv. Målet er å klare å trekke ut elementer som er knyttet opp mot utviklingene i deler av livene deres som omhandler det at de har begynt, og utviklet bruk av illegale rusmidler.

For å avgrense problemstillingen har jeg valgt å rette fokuset mot tre hovedområder. Det første går direkte på hvordan ungdommene beskriver at rusbruken utviklet seg. Det vil her være snakk om prosessen og konteksten dette skjedde i. Det andre fokusområdet er å se nærmere på de dominerende sosialiseringarenaene ungdommen beskriver. Det vil da være snakk om foreldre og forholdene til dem, til venner og til skolen. Den siste delen vil handle om hvordan individet beskriver det å bryte normer og regler, og om hvordan de beskriver psykisk helse og sykdom.

Hvert område kunne i seg selv vært viet en stor oppgave. Likevel kan det noen ganger være viktig å forsøke å gi beskrivelser som omhandler større deler av ungdommers liv.

Beskrivelsene til ungdommene er komplekse, om vi skal klare å forstå noe av den tror jeg vi må se ting i et større perspektiv.

Oppgavens mål

Ethvert studie skal ha en målsetting, og målsettingen i denne oppgaven er å øke forståelsen for ungdommer som bruker illegale rusmidler. Sosialt arbeid og rus henger på mange måter sammen. Levin (2004) sier at det som er felles for sosialt arbeid er at en møter personer som har en eller annen form for problem. Personer som bruker illegale rusmidler kan ofte ha problemer knyttet opp mot dette. Likevel vil det være slik at det finnes mange nivåer i bruk av rusmidler. De aller fleste bruker rusmidler i deler, eller i store deler av livene sine uten at dette blir sett på som noe problem. Informantene som er intervjuet, har i kortere eller lengre perioder av livet hatt en bruk av rusmidler som de selv eller andre har sett på som bekymringsfullt.

Hvordan beskriver informantene veien til bruk av rusmidler? Beskrivelsene er varierte, og det er viktig å si at informantene ikke beskriver en hendelse, men prosesser som har pågått over tid og som er vevd inn i hele livssituasjonen. Det er her målet for studien ligger, å klare å få frem ungdommenes fortellinger, og øke forståelsen for prosessene de har vært i. Vi som sosialarbeidere skal handle profesjonelt, og det er da forventet at vi skal ha ferdigheter som baserer seg på mer enn allmenn kunnskap. Vi skal ha en form for profesjonell empati som gjør at vi kan gå bak historiene og fange opp det som ligger mellom linjene. For å få slik kunnskap er vi avhengig av erfaringer ungdommer har gjort, videre må vi ta med oss denne kunnskapen i møte med nye ungdommer. Mange som jobber med ungdommer vil gjennom erfaringsbasert kunnskap, sitte på den samme kunnskapen som kommer frem i oppgaven. Jeg mener det er viktig at denne kunnskapen blir uttrykt, slik at den kan deles med andre som møter ungdommer i samme livssituasjon som informantene.

Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet hatt en kort innledning og gjort rede for oppgavens oppbygning og bakgrunnen for valg av tema. Problemstillingen er også blitt presentert, og det er gjort rede for noen avgrensinger av problemstillingen. Jeg har også kort skissert målsettingen med oppgaven.

Kapittel 2

Ungdom og rusmidler

I dette kapittelet skal jeg gi noen avgrensninger og definisjoner av sentrale begrep, jeg vil også si noe om tidligere forskning og om rus knyttet opp mot sosialt arbeid.

Definisjoner, avgrensninger og begrepsbruk

I oppgaven blir termene ungdom og informant brukt om hverandre, uten at det er ment som noe skille. Dette er gjort av rent praktiske hensyn. Utgangspunktet for oppgaven er ungdom, og det kan være på sin plass å se nærmere på hva en legger i termen ungdom. Fauske og Øia (2003) sier at det er flere måter å forstå hva en legger i det å være ungdom. Det kan forstås på bakgrunn av alder, biologisk eller psykologisk, som sosial status eller rolle. En kan og betrakte det som en relasjon til de voksne, hvor en kan tenke seg at ungdommen er på vei til å vokse inn i samfunnet og overta de voksnes verdier. Når arbeidet med oppgaven startet lå noe av forventningen bak termen ungdom at det var i ungdomstiden bruken av rusmidler startet. Dette viste seg å være tildels feil, da debuten på rusmidler for noen av informantene var lenge før de ble ungdommer. Selve termen ungdom blir dermed i oppgaven en noe kunstig konstruksjon. Tidvis kunne termen barn blitt brukt som en mer presis beskrivelse. Likevel er det i oppgaven valgt å bruke termen ungdom av to hensyn. Det første av rent praktiske hensyn, da det ville blitt vanskelig å skille mellom barn og ungdom, og for det andre at oppgaven for det meste handler om beskrivelser av ungdomstiden. Ung i Norge-undersøkelsene som blir gjennomført av NOVA¹ bruker biologisk alder mellom 13 – 19 år som kriterium, og det er i dette aldersspennet hovedvekten av beskrivelsene til ungdommene befinner seg i. .

Felles for alle rusmidler er at de påvirker delen av hjernen som styrer eller regulerer følelsen av velvære, belønning, glede, motivasjon og innlæring (Waal 1996; Helgesen 2006). Det er videre vanlig å skille mellom legale og illegale rusmidler. Legale rusmidler er alkohol eller legemidler som er foreskrevet av lege, men som kan påvirke sentralnervesystemet på en slik måte at det kan klassifiseres som narkotika. Narkotika er stoffer som er ført opp på narkotikalistens² (NOU 2003:4). Når legemiddel som er foreskrevet av lege blir brukt på en annen måte enn hva som er intensjonen kan dette bli betegnet som bruk av narkotika. Christie og Bruun (2003) mener at det ikke finnes noen logisk kategori for narkotika. Noen narkotiske

¹ NOVA: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

² Narkotikalistens: Dette er en politiets liste som definerer stoffene i forhold til lovligheten av dem (Waal 1992).

stoffer er både mindre skadelig og avhengighetsskapende enn alkohol (Waal 1992). En kan dermed si at skillet ikke ligger i egenskapene, men er gjort på et kulturelt grunnlag hvor alkohol blir betegnet som legalt rusmiddel, mens andre rusmidler som er oppført på narkotikalistene er illegale eller såkalte narkotiske rusmidler. I oppgaven vil jeg se på bruk av både legale og illegale rusmidler, men ikke definere dette nærmere. Det kan likevel være viktig å presisere at siden alkohol er et legalt rusmiddel, mens hasj er illegalt kan det være av stor symbolsk betydning å gå fra å drikke alkohol til å røyke hasj.

Brukere av rusmidler kan deles i tre grupper: måteholdsbrukere, misbrukere og avhengige. Mellom gruppene er det ingen klare skiller, men glidende overganger (NOU 2003:4) Duckert (2003) sier at å ha et alkoholproblem handler om hva som er akseptabelt innen den referansegruppen en tilhører. Når en bryter med dette slik at en drikker på feil grunnlag, på feil tidspunkt, på feil sted og feil mengde kan en begynne å snakke om at en har et alkoholproblem. Definisjonen viser at det er flytende overganger og at det kan være vanskelig å skille mellom normal og problemfylt bruk. Når det gjelder narkotika har vi en tradisjon for at all bruk blir kalt for misbruk (Pedersen 1992). I oppgaven kommer jeg ikke til å definere noe nærmere om ungdommene er brukere, misbrukere eller avhengige. Dette da det er snakk om glidende overganger, jeg er mer opptatt av ungdommenes fortellinger enn av å kategorisere dem. Likevel vil bruken til ungdommene være av et slikt omfang eller bruk, at det bryter med det som kan kalles aldersadekvate normbrudd. Informantene selv eller andre har knyttet bekymring til bruken deres.

Tidligere forskning

Rusfeltet er et felt som det blir forsket mye på både nasjonalt og internasjonalt. Det å klare å få en fullstendig oversikt over all forskning som er gjort er vanskelig. I Norge ble det gjennom NOU 2003:4 gjort en vurdering av kunnskapsstatusen en hadde av effekter av tiltak på rusfeltet. Listen over studier er omfattende, og denne delen berører kun deler av rusfeltet. I Norge har vi flere aktører som forsker på rusfeltet. SIRUS, NOVA, universiteter og høyskoler er bare noen av aktørene. Det er også et eget forskningsprogram under Norges forskningsråd og det blir gjort forskning knyttet opp mot andre områder hvor bruk av rusmidler står sentralt (*Rusmiddelsituasjonen i Norge 2006*). I denne oppgaven er det brukt både nasjonal og internasjonal litteratur. Litteraturlisten kunne vært lenger, og mye litteratur er blitt lest uten at det kommer frem i oppgaven. En annen utfordring er at rusfeltet er vanskelig å avgrense. Bøker som omhandler ungdommer har ofte noen tema om rus. Dette gjør at det er mange

muligheter til å fremskaffe relevant kunnskap. Noen kilder, som Willy Pedersen, er blitt brukt mer enn andre i oppgaven. Det henger sammen med at Pedersen har fokusert mye på rusdebut og ungdom. Det kan av den grunn være viktig å si at andre kilder enn de som er benyttet sikkert kunne blitt brukt i oppgaven, men kildematerialet måtte avgrenses med tanke på oppgavens omfang, men og med kapasitet på å klare å sette seg inn i all litteraturen. I oppgaven vil det bli henvist til både kvalitativ og kvantitativ forskning.

Sosialt arbeid og rus

Sosialarbeidere møter rusmidler på flere områder. Både innenfor forebyggende arbeid, behandling eller rehabilitering vil en ofte møte sosialarbeidere. I *opptrappingsplan for rusfeltet* (2008) blir det også fokusert mye på tema som omhandler ungdommer og bruk av rusmidler. Tjenestetilbudet skal økes og det blir stilt større krav til kunnskaper og ferdigheter innen tjenester som barnevernet. Tidlig identifisering og intervensjon er tiltak som skal settes i verk mot målgruppen. Oppsøkende arbeid som ofte blir utført av sosialarbeidere er et annet felt som trekkes frem. En ser dermed at det blir stilt store krav og forventninger til sosialarbeidere knyttet opp mot brukere av rusmidler. Dette gjelder både om en jobber innenfor forebyggende arbeid eller om en jobber innen behandlingsrettede tiltak.

Når en ser på tidligere master og hovedoppgaver i sosialt arbeid kan en også se at studentene har tilnærmet seg rus med forskjellig fokus. Eksempel på det kan være Soggiu (2007) som har skrevet om skadereduksjon blant stoffmisbrukere, og har da et helsefokus i møte med rusmisbrukere. Persen (2007) har rettet fokuset mot unge kvinners bevegelse ut av rusmisbruk. Eksemplene speiler noe av bredden i sosialt arbeids møter med rusbrukere.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg kort definert noen sentrale begrep i oppgaven. Jeg har også kort gjort rede for tidligere forskning og sett på sosialt arbeid og rus.

Kapittel 3

Teoretisk perspektiv

I dette kapitlet vil jeg se på analyseenheten til sosialt arbeid. Videre vil jeg gjøre rede for valg av teoretisk perspektiv og beskrive perspektivet.

Analyseenhet og sosialt arbeid

Sosialt arbeid som fag grenser mot, og til dels overlapper andre fagområder. Som sosialarbeider samarbeider en ofte med andre profesjoner som leger, sykepleiere, psykologer, sosiologer, sosialantropologer, kriminologer osv. Dette utgjør på mange måter noe av utfordringene med sosialt arbeid. De tildels uklare grenseoppgangene gjør at faget blir presset, og i noen tilfeller blir sett på som uvesentlig. Charon (2001) sier at en ikke bare kan forstå et fenomen fra ett perspektiv, men at flere perspektiv kan bli brukt, og at hvert enkelt perspektiv kan fortelle noe viktig om fenomenet.

Levin (2004) fremhever at sosialt arbeid ikke er statisk, men noe dynamisk som er i endring. Felles for alle som utøver sosialt arbeid er at det er noen som trenger hjelp, men hvilke type hjelp de trenger vil være forskjellig. Ikke bare vil individene vi møter ha ulike problemer, men hvordan vi skal løse problemene vil variere. Dette er et av spenningsfeltene innen sosialt arbeid. Hvordan skal vi innrette vår hjelp, og hvordan skal dette analyseres (Ibid).

Ser en tilbake til de tidligere sosialarbeiderne som Jane Adams og Mary Richmond vil en se at fokuset deres er noe ulikt. Adams fokuserte sitt arbeid mot å endre samfunnet, mens Richmonds form for sosialt arbeid omhandlet i større grad personen og nettverket rundt personen. Felles for dem var at de så på personen i situasjonen, men hvor trykket deres lå var mer på samfunnet hos Adams, og person hos Richmond (Levin 2004). Spørsmålet blir hva som er analyseenheten for sosialt arbeid. Soydan (1993) sier at sosialt arbeid handler om å endre uønskede forhold eller sosiale problem, og at et sentralt spørsmål blir om det er individet eller samfunnet som er grunnen til problemene. I følge Levin (2004) ligger her et av de andre spenningsfeltene innen sosialt arbeid. Er det individet, gruppen eller samfunnet som sosialt arbeid skal rette seg mot? Sosialt arbeid fremstår som et flerdimensjonalt fag hvor fokuset må være både bredt og smalt samtidig. I møte med den enkelte må fokuset være mot individet og gruppen rundt individet. Samtidig mener jeg at faget vil spille fallitt om en ikke retter fokuset mot hva som skaper sosiale problemer.

Levin (2004) mener at sosialt arbeid sin analyseenhet er ”personen i situasjonen”. Hun mener videre at en mer presis beskrivelse vil være ”individet eller gruppen i konteksten”. Selve termen personen i situasjonen var det Gordon Hamilton som kom med i 1952 (ibid). Hva en mener med termen ”personen i situasjonen” kan være vanskelig å svare presist på. Det handler om individ, gruppe og samfunn, og Levin mener at analyseenheten er et relasjonelt perspektiv. Hun fremhever videre at dette lett blir honnørord og at analyseenheten er vanskelig å avgrense. Analyseenhet vil være hva man retter sin oppmerksomhet mot. Dilemmaet ligger i at det kan bety så mye, og at det dermed blir vanskelig å klare å gi en presis avgrensning. Skaalvik og Skaalvik (1988) sier at i samfunnsvitenskapelig litteratur så omhandler kontekst begrepet den sammenhengen et utsagn, en atferd eller en hendelse må tolkes i. I oppgaven vil det bli tatt utgangspunkt i individene, og de vil beskrive og definere sin situasjon, og dermed konteksten dette skjedde i. Kontekst vil i oppgaven dreie seg om det som skjedde i ungdommenes dagligliv. Jeg vil dermed ikke se på samfunnsmessige forhold, men rette oppmerksomheten mot ungdommene og de nære omgivelsene. Det betyr at jeg også sier at mennesket, i dette tilfellet ungdommene, er aktivt handlende og er med på å påvirke omgivelsene, samtidig som at omgivelsene påvirker ungdommene.

Valg av teoretisk perspektiv

Som teoretisk perspektiv er symbolsk interaksjonisme valgt. ”Symbolsk interaksjonisme er en måte å forstå på, et perspektiv, et utgangspunkt for en analyse av den sosiale virkeligheten”. (Levin og Trost 2005:10). I oppgaven vil symbolsk interaksjonisme bli brukt som verktøy når prosessen som ungdommen har vært i skal analyseres. Symbolsk interaksjonisme vil være det som Charon (2001) kaller ståstedet for hvordan en forsøker å forstå virkeligheten. Levin og Trost (2005) sier at mens en teori skal være årsak-virkning relatert, og på den måten kunne være med å predikere hva som vil kunne skje, inneholder teoretiske perspektiv som symbolsk interaksjonisme et antall grunnlegende antagelser eller forestillinger om hvordan virkeligheten er. Dermed vil ikke symbolsk interaksjonisme kunne predikere hva som skjer, men en vil kunne bruke symbolsk interaksjonisme til å forklare og forstå hva som skjer og har skjedd. Symbolsk interaksjonisme blir dermed et analyseverktøy, fremfor et predikasjonsverktøy. I oppgaven vil symbolsk interaksjonisme være med å forklare de prosessene ungdommene beskriver. Det teoretiske perspektivet vil bidra til å forstå ungdommenes handlinger. Verktøyet vil være nyttig når en skal beskrive ungdommenes valg, når det kan være vanskelig å forstå valgene de har gjort.

Symbolsk interaksjonisme er det viktigste verktøyet i oppgaven. Likevel vil delen som omhandler funnene bli støttet opp av annen forskning. I den delen vil det bli brukt litteratur fra flere profesjoner, alt etter hva som er hensiktsmessig på bakgrunn av det empiriske materialet.

Selve termen symbolsk interaksjonisme var det Blumer som kom med i en artikkel han skrev i *Man and Society* i 1937 (Blumer 1969). Selv uttrykker han misnøye med termen, men som han selv også uttrykker det ble termen tatt i bruk. Symbolsk interaksjonisme er ikke en bestemt tradisjon, men det finnes flere varianter av den (Vaage 1998; Levin og Trost 2005). Blumer (1969) viser til bidrag fra kjente samfunnsforskere som John Dewey, Charles Horton Cooley, W. I. Thomas, James Mark Baldwin, George Herbert Mead med flere når han refererer til bidragsytere innen symbolsk interaksjonisme. Samtidig sier han at det er forskjeller på dem som vitenskapsmenn, men det er og likheter i måten de så og studerte mennesker på og at symbolsk interaksjonisme er bygd opp rundt likhetene.

Innen symbolsk interaksjonisme er en opptatt av prosess og endring. Mennesket blir ikke sett på som noe statisk, men som noe som er i kontinuerlig endring. Charon (2001) poengterer at en er opptatt av hva mennesket gjør (handling), fremfor hva mennesket er. Mennesket er i en stadig prosess, og endrer seg, dette gjelder også vår forstillingsverden. Endringene skjer gjennom interaksjon med andre, og gjennom denne interaksjonen endrer også samfunnet seg (ibid). På lik linje kan en si at symbolsk interaksjonisme også er i endring, og ikke kan være statisk, da dette på mange måter vil bryte med noe av det grunnleggende i symbolsk interaksjonisme. Jeg mener at symbolsk interaksjonisme som perspektiv bør utfordres og endres. Samtidig bør dette selvfølgelig bli gjort med forsiktighet. Leserne bør dermed være kritisk til det de leser, og som symbolsk interaksjonist bør en se etter mangler og muligheter når en bruker perspektivet.

Selv om det er flere varianter av symbolsk interaksjonisme, så har de til felles at de bygger på fem grunnpilare. Grunnpilarene er definisjon av situasjonen, sosial interaksjon, symboler, vektlegging av aktivitet og nået (Levin og Trost 2005). Innen hermeneutikken sier en at en må forstå delene for å forstå helheten, og en må forstå helheten for å forstå delene (Gilje og Grimen 1993). På samme måte kan en innen symbolsk interaksjonisme si at en kan ikke se på pilarene uavhengig av hverandre, men se på dem som en helhet. Samtidig er det viktig å forstå

de enkelte pilarene for å kunne forstå helheten. Det vil da være en vekselvirkning mellom å se på de enkelte delene, og å se helheten.

Definisjon av situasjonen

En av grunnpilarene innen symbolsk interaksjonisme er definisjon av situasjonen, som også blir kalt for Thomas' teorem (Levin og Trost 2005) If men define situations as real, they are real in their consequences (Thomas and Thomas 1928:572). Om et menneske definerer eller oppfatter situasjonen som virkelig, er den også virkelig i sine konsekvenser (Levin og Trost 2005). Thomas og Thomas (1928) sier videre at den totale situasjonen vil inneholde subjektive faktorer, og at en kun kan studere atferd ut fra hele konteksten. Hvordan et menneske definerer eller oppfatter en situasjon bestemmer hvordan personen handler. Dette er prosesser som skjer kontinuerlig. Vi definerer situasjoner, små eller store og handler på bakgrunn av våre definisjoner av situasjonene. Definisjonen skjer i nået og i den sosiale sammenhengen den oppstår i.

I visse situasjoner kan det at en ungdom drikker alkohol være innen normalen. For eksempel svarte 61% av 15 -16 åringer i 2007 at de hadde forsøkt å drikke alkohol (SIRUS 2007). Møter vi en ungdom på 18 år som har drukket alkohol vil en ikke nødvendigvis reagere så sterkt på det, men møter vi en full 9 åring vil vår definisjon av situasjonen kunne være en annen. Vår definisjon er individuell, kontekstuell og i nået. Det betyr at i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv vil det alltid være like mange definisjoner av situasjonen som det er personer. I terapi jobber en med definisjon av situasjonen, hvor en jobber med å endre definisjonene av situasjonene (Levin og Trost 2005). En lærer klientene/pasientene til å for eksempel ta kontroll i situasjoner, og definere situasjonen til at den er noe de kan beherske fremfor å miste kontroll, eller la andre overta styringen i situasjonen. Innen sosialt arbeid bruker en ofte veiledning for å få sosialarbeidere til å se situasjoner på nye måter. Gjennom dette kan en definere situasjoner til at det finnes muligheter, hvor en tidligere så håpløshet. Hva vi ender opp med å gjøre er avhengig av hvordan vi definerer situasjonen i nået (Charon 2001).

Sosial interaksjon

Samfunnet består av mennesker som interagerer med hverandre (Levin og Trost 2005:93). Interaksjon kan foregå på flere nivå. Når et menneske ser, hører, føler, lukter, kjenner eller på andre måter bruker sansene kan en interagere med andre mennesker. Levin og Trost (2005)

poengterer også at en kan interagere med seg selv. Ved at en snakker med seg selv eller tenker mer eller mindre bevisst over ting.

Sosial interaksjon skjer ikke bare gjennom ord, men med hele kroppen. Fra barn er små begynner de å interagere ved hjelp av ansiktsuttrykk, lyder, armbevegelser eller ved å bruke kroppen på annen måte. Mennesket søker tilhørighet til grupper sine normer og verdier, på denne måten utvikler vi interaksjonen på. Et smilende fjes betyr at en er blid, men kan i andre sammenhenger også være hånende eller ironiserende. Sosial interaksjon foregår også i en langt større sammenheng, måten vi går kledd på er og en form for sosial interaksjon (Levin og Trost 2005). Det er sosial interaksjon som skaper samfunnet (Charon 2001)

Gjennom sosial interaksjon blir mennesket sitt selv formet. Mennesket er et produkt av interaksjonen som finner sted (Mead, [1934], 1976). Gjennom denne interaksjonen blir menneskets selv formet. Charon (2001) sier at mennesket ikke er født med ett selv, men at mennesket er født inn i en verden som påvirker han eller henne. I denne prosessen er ikke mennesket passivt, men det er med og påvirker sine omgivelser. Mead [1934](1976) poengterer også at fysiske forutsetninger spiller inn i hvordan selvet blir formet. Selvet er i stadig prosess, og blir på den måten hele tiden endret (ibid). Endringene er ofte små, og det kan dermed være vanskelig å merke. Endringene skjer gjennom interaksjon med andre (Charon 2001). Ungdommer som gjør seg erfaringer med rusmidler bruker erfaringene i selvet. Mead [1934] (1976) mener at selvet er bygd opp av to deler som han kaller "me" og "I". "Me" er alle erfaringer en har gjort seg, og alle nye erfaringer en gjør seg fylles på i "me". "Me" er der hvor forventningene til selvets sosiale rolle blir oppfattet. "I" er den spontane og kreative delen av mennesket. Til sammen utgjør delene selvet. Identitet er hvordan individet plasserer seg selv i forhold til andre, ut fra hvordan individet oppfatter at andre plasserer han eller henne som sosiale objekt. Identitet er ikke noe statisk, men noe som hele tiden forandrer seg alt etter hvordan vi definerer situasjonen.(Levin og Trost 2005). Charon sier at identitet er en del av selvet, og er det vi er.

Når en kommuniserer med andre er vi avhengig av det Mead kaller "role-taking" [1934](1976). Levin og Trost (2005) mener at dette ligner på det vi kaller empati. Charon (2001) kaller dette å tenke seg verden gjennom en annen sitt perspektiv. Poenget er å kunne klare å ta den andres perspektiv og kunne forstå hans/hennes definisjon av situasjonen.

Det er viktig å si i denne sammenheng at empati ikke er noe statisk, men noe som også er i endring etterhvert som mennesket utvikler seg.

Den generaliserte andre er det organiserte samfunnet eller den sosiale gruppen som gir individet et eget selv (Levin og Trost 2005:61). Det vil dermed være flere generaliserte andre i et menneske sitt liv. Den generaliserte andre er ikke et individ, men det organiserte samfunn, eller grupper av det organiserte samfunnet som individet identifiserer seg med. Mead [1934](1976) sier at den generaliserte andres måte å oppføre seg på er hele samfunnets oppførsel. Dette kan sammenlignes med det Levin og Trost (2005) sier ligger i selve ryggmargen vår, det er de internaliserte normer og regler som gjelder i gruppen eller samfunnet en identifiserer seg med. Den generaliserte andre vil dermed styre hvordan en oppfatter normer, verdier og forventninger. Det er gjennom den generaliserte andre at samfunnet utøver kontroll over samfunnets medlemmer. Dette må igjen bli sett på som en sosial prosess hvor individet vekselvirker med den generaliserte andre (Mead [1934](1976)).

Normer og verdier blir utviklet spesielt med påvirkning fra de ”signifikante andre” som er viktige personer i menneskers liv, og som en internaliserer normer og verdier gjennom (Charon 2001; Levin og Trost 2005). De signifikante andre er personer som har en spesiell plass i våre liv. Foreldre har ofte en slik plass, men lærere, venner og andre personer som en har tette forbindelser til kan også være signifikante andre. Det er gjennom interaksjon med de signifikante andre at en person kan lære seg å regulere sin egen adferd (Charon 2001). Ungdommene i oppgaven fortalte om det som kan defineres som signifikante andre. Hvem som var signifikante andre varierte for ungdommene. En lærer kan bli beskrevet som signifikant andre for en ungdom, mens andre ungdommer ikke hadde lærere som fikk den samme posisjonen.

Primærgrupper er grupper av mennesker som en i det daglige møter ansikt til ansikt, som en har en emosjonell binding til, og som den enkelte opplever som et fellesskap (Levin og Trost 2005). Hvilken primærgruppe en tilhører er dermed avhengig av den enkelte sin definisjon av situasjonen. Ungdommene i oppgaven fortalte at de hadde venner som tidligere ble definert til å tilhøre ungdommene sin primærgruppe. De var fortsatt venner når ungdommene ble intervjuet, men beskrivelsene som ble gitt av dem på intervjudtidspunktet viste at de ikke lenger var en del av primærgruppen til informantene. Hvor mye kontakt de hadde, det

emosjonelle i kontakten og fellesskapet i gruppen hadde endret seg. Cooley mente at vi måtte tilhøre en primærgruppe for å bli mennesker (Nilson 1981).

Metaforen om speilselvet er en metafor som blir mye brukt. En speiler seg gjennom andre, og gjennom det bedømmer seg selv, positivt eller negativt (Charon 2001). Metaforen blir ofte knyttet til Cooley, og har tre elementer i seg (Levin og Trost 2005). Det første elementet er vår forestilling om hvordan vi oppfører oss overfor andre. Det andre elementet er hvordan vi opplever at dette blir bedømt av den andre, og i det siste elementet blir vår opplevelse positiv eller negativ utifra vår forestilling av bedømmelsene (Cooley 1922; Levin og Trost 2005).

At vi som mennesker ser verden gjennom andres perspektiv definerer også hvilke forventninger de har til oss. Forventningene blir til roller. Mennesker har flere roller, eller det som blir kalt for multiple roller, rollene er knyttet opp mot posisjonene (Levin og Trost 2005). Posisjonene kan være skoleelev, kamerat og gutt. En har dermed flere posisjoner og roller i en og sammen situasjon. Hvordan vi definerer rollene bestemmer hvordan vi oppfører oss i bestemte situasjoner.

Erwin Goffmann [1959](1992) er opptatt av å se på roller og hvordan vi til daglig spiller våre roller. Dette kan sammenlignes med tester hvor vi spiller roller over for hverandre. Metaforen rollespill er hentet fra scenekunsten, men Goffmann mener at dette også gjelder i vårt daglige liv, hvor det er to parter som spiller, tilpasser og er publikum overfor hverandres og andres roller og opptreden. Vi spiller dermed roller i forhold til de som er rundt oss. Goffmann selv mente at han ikke var symbolsk interaksjonist, men flere av hans tilnæringer kan knyttes opp mot symbolsk interaksjonisme (Levin og Trost 2005). På mange måter står han noe på utsiden av symbolsk interaksjonisme, men å bruke Goffmann sine teorier som analyseverktøy vil være nyttig redskap, og tilnærmingen hans vil bli brukt i deler av oppgaven.

Vektlegging av aktivitet

Noe av det grunnleggende innen symbolsk interaksjonisme er at mennesket er i prosess. På den måten er mennesket aktivt. Egenskaper ved oss som mennesker blir i symbolsk interaksjonisme sett på som verb, da en ikke ser på det som statiske egenskaper, men på noe som hele tiden er i forandring (Levin og Trost 2005). En er ikke rusmisbruker, men en kan gjøre rusmisbruker-handlinger, en er ikke intelligent, men en kan gjøre intelligente-handlinger. På den måten vektlegger en aktiviteten og det at mennesket er i endring.

Nået

Når ungdommene i intervjuet fortalte om sine erfaringer med bruk av rusmidler ble historiene deres alltid fortalt med utgangspunkt i nået. Noen fortalte med anger, andre med positive følelser rundt deres erfaringer. Vi definerer situasjonen, vi interagerer og bruker våre symboler i nået. At vi er aktive viser at det er snakk om en prosess (Levin og Trost 2005). Historiene til ungdommene vil dermed ikke være de samme om jeg hadde stilt de samme spørsmålene på ny. Ungdommene er i en prosess, og svarene de gav på spørsmålene var deres definisjon av situasjonen i nået. Fortiden er ikke uviktig, for det er gjennom våre tidligere erfaringer som fører oss frem til de handlingene vi gjør i nået (Charon 2001)

Symboler

Symbol er tegn som er meningsfulle og som har en betydning som er relativt lik for alle (Levin og Trost 2005). Narkotika er symbol og har relativt lik betydning for oss, selv om det vil være variasjon i vår tolkning av symbolet. I følge Mead [1934](1976) vil det være slik at for eksempel termen narkotika vil fremkalle en serie responser hos individer. Flere av responsene vil være felles, mens andre responser vil være individuelle. Det at termen fremkaller organiserte responser hvor flere av dem er felles, gjør at termen er det Mead kaller signifikant symbol. Mead snakker i denne sammenheng om vokale gester som hos individet fremkaller responser. Dette kan for eksempel være å si "hei". Slike gester er ifølge Mead [1910] (1998) første fasen av sosial handling, en handling som er stimulus for et annet individ. Gestene vil videre fungere som gjensidige tilpasninger gjennom stimuli og responser mellom individene.

For at et symbol skal være signifikant mener Mead [1934] (1976) i tillegg at symbolet må inneholde både stimulus og respons. Narkotika har både stimulus og respons. Samtidig fremkaller termen flere sammenfallende responser. Gjennom dette vil termen kunne bli betraktet som et signifikant symbol. Gjennom symbol blir mennesket unikt. Det er gjennom symbol vi lærer og kan være sosiale. Samfunnet er avhengig av symbol for å kunne eksistere. Det blir vår guide til det vi ser, føler, legger merke til og hvordan vi responderer i situasjoner (Charon 2001).

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tatt utgangspunkt i sosialt arbeid og sett på analyseenheten som Levin (2004) mener er "personen i konteksten". Jeg har videre sagt at med utgangspunkt i

informantene er det dette som fanger min oppmerksomhet. For å analysere det empiriske materialet har jeg valgt å bruke symbolsk interaksjonisme som verktøy. Jeg har videre gjort rede for symbolsk interaksjonisme som teoretisk perspektiv.

Kapittel 4

Metodisk tilnærming

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for de metodiske tilnærmingene i oppgaven.

Utgangspunktet for undersøkelsen er et ønske om å høre ungdommenes historier, erfaringer og fortellinger. Dette danner utgangspunktet for tolkning av fenomenet i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv. Oppgaven forteller ikke noe om omfanget av fenomenet, men beskriver fenomenet gjennom ungdommenes fortellinger. Designet for undersøkelsen er kvalitativt. Kvalitative metoder er godt egnet når en skal få frem fyldige beskrivelser av fenomener (Johannessen og Tuft, 2002). Målsettingen med oppgaven ligger i å klare å beskrive en epoke i ungdommenes liv på en fyldig måte.

Kvalitative studier har det til felles at det gir mulighet til å la seg overraske, et produksjonssted for kunnskap som Kvaale (1997) beskriver det. Det er forsøkt å lage en struktur i intervjuene som gir mulighet til å skape nye innfallsvinkler til fenomenet. Intervjuene skal ikke være hemmende for å få fram nye innfallsvinkler eller beskrivelser, men tvert imot gi rom for dette. Intervjuene er subjektive fremstillinger fra informantene. Målet er å få gjenfortalt deres beskrivelser så bredt som mulig, og gjennom det få frem det unike med hver enkelt sin historie, men også se likheter i deres beskrivelser.

Hvilken tilnærming en bruker til et fenomen vil være med å gi svar på det en spør etter. Fenomenet ungdom og rusmidler bør utforskes med forskjellige tilnæringsmetoder. Charon (2001) sier at ulike tilnæringer vil kunne gi nyttig informasjon når en skal forstå et fenomen. Dette er en tilnærming tuftet på sosialt arbeids perspektiv. Tilnæringer som er inspirert av andre profesjoner som psykologi, sosiologi eller kriminologi kan gi andre svar. Tranøy (1986) sier at det motsatte av objektivitet er subjektivitet, det er vilkårlig eller tilfeldig, noe som er ubegrunnet, eller basert på fordommer eller det forutinntatte. Dette er en metodisk tilnærming og fremstilling, og jeg har forsøkt å etterstrebe å ikke være vilkårlig, men metodisk. Jeg forsøker å begrunne funnene som presenteres, og har forsøkt å være bevisst egne forutinntatte holdninger. Jeg vil oppfordre leserne til å være kritisk til det de leser. Samtidig er det viktig å presisere at funnene i oppgaven er funn jeg mener er godt dokumentert gjennom det empiriske materialet.

Utarbeidelse av intervjuguide

Oppgaven omhandler perioden hvor informantene begynte å bruke rusmidler. Prosesser og overganger er sentrale begrep. Det var mange spørsmål når prosjektet startet. Hvilke beskrivelser gir de, hva skjedde, hvordan utviklet det seg, hvem var de sammen med, hvorfor? Med dette som utgangspunkt reflekterte jeg over hvordan en best kunne få frem ungdommenes fortellinger. Utfordringen lå i å klare å få fram ungdommene sine historier, og å nedtone egen forståelse. I selve intervjuene var det et ønske å benytte åpne spørsmål, og gi rom for at informantene skulle "dominere" intervjuene, og at egen oppgave var å gi intervjuet retning. Spørsmålet var hvordan jeg gjennom den metodiske tilnærmingen kunne klare å få dette til på en best mulig måte?

Jeg syntes at det ville være spennende å få hjelp av ungdommer med ruserfaring til å utvikle intervjuguiden. Jeg kunne av etiske grunner ikke bruke ungdom som jeg gjennom jobb var i kontakt med, som informanter til oppgaven. Likevel vurderte jeg det som forsvarlig å få hjelp av ungdom til å utvikle intervjuguiden. I utgangspunktet var planen å bruke fokusgruppe til å utarbeide intervjuguiden. Gjennom dialog med flere informanter ønsket jeg å få et perspektiv hvor mest mulig relevant informasjon kunne være med i intervjuguiden. Denne måten å jobbe på kunne også skape det Kvale (1997) kaller en dynamisk dimensjon. Det at ungdom bidro til å utvikle intervjuguiden kunne være med å bidra til at en skaper en dynamikk, ved at kategorier blir lettere gjenkjennbar for andre ungdommer.

Å bruke fokusgruppe til utarbeidelse av intervjuguide kan være en spennende måte å jobbe på. I oppgaven var planen å plukke ut fire informanter som skulle være med i fokusgruppen. I forkant var taushetsplikt avklart med dem, og samme samtykke som ble brukt i intervjuene skulle bli brukt. Etske sider var også vurdert og funnet forsvarlig. Etske vurderinger går på å se konsekvenser av det å samle ungdommer som har hatt utfordringer knyttet opp mot rus, og når de deler sine erfaringer, hvilke konsekvenser vil det ha for dem? Det var ikke tilfeldig hvilke ungdommer som hadde blitt plukket ut. Flere av dem hadde erfaring fra andre situasjoner med å snakke om ruserfaringer, og har vist evne til å ikke bli for personlig i slike situasjoner.

Det å samle alle deltakerne til fokusgruppene viste seg å bli vanskelig, og for å klare å gjennomføre at intervjuguiden ble utviklet sammen med ungdommer, ble det gått vekk fra bruk av fokusgruppe, men samtaler/intervjuer ble gjort enkeltvis med tre ungdommer.

Ungdommene gav samme samtykke og rettigheter som informantene i undersøkelsen. Dette var også en måte å prøve ut intervjuformen på. I den forbindelse ble det gjennomført tre intervjuer hvor informasjonen informantene ga ble brukt til å utarbeide intervjuguiden. Intervjuguiden er dermed basert på en form for pilotstudie hvor ungdommer har vært med å utvikle intervjuguiden. Dette ble gjennomført på et mer generelt grunnlag enn selve intervjuene, og bærer mer preg av en samtaleform. Det ble ikke gått inn på spesifikke hendelser, men ungdommene sa for eksempel at det kunne være lurt at jeg stilte spørsmål om skolesituasjonen. Samtalene ble tatt opp på bånd, men ikke transkribert. Relevante temaer ble nedtegnet i stikkordsform, og intervjuene ble hørt gjennom to ganger for å være sikker på at all relevant informasjon hadde blitt fanget opp. Ungdommene som var med og utarbeidet intervjuguiden har alle brukt illegale rusmidler. På flere områder gjenspeiler de også informantene som er brukt i selve oppgaven.

Intervjuguide

Intervjuguiden som ble utarbeidet var todelt:

- Første del av guiden går ut på at informantene ble bedt om å skrive navnet sitt midt på ett ark, og deretter skrive ned steder, personer og situasjoner som de mente hadde relevans i forhold til eget rusbruk. Dette dannet utgangspunktet for intervjuet.
- Den siste delen av intervjuguiden dreide seg om en rekke temaer, med underspørsmål som en ved slutten av intervjuet kunne gå gjennom for å se om det var aktuelle temaer som ikke var berørt, men som kunne vært aktuelle.

I den første delen av intervjuguiden var det hentet inspirasjon fra Levin (1994) sin doktorgradsavhandling om stefamilien. Hornemann (1996) har også brukt en variant av metoden i sin undersøkelse om hjelpere. Hvordan dette metodisk er brukt vil bli omtalt senere i kapittelet.

Selve intervjuguiden omhandler temaer, med forslag til underspørsmål. Trost (2005) mener at det er viktig å ikke ha for omfattende intervjuguide, da dette kan virke hemmende for intervjuene. Intervjuguiden er åpen, og gav muligheter for at den enkelte informant skulle kunne fortelle sin spesielle historie (vedlegg 1). Repstad (2007) mener at intervjuguiden skal være fleksibel, og at den ikke bør følges slavisk.

Intervjuguiden som ble utviklet så annerledes ut enn om jeg hadde laget den uten hjelp.

Likevel opplevde jeg tilnærmingen som spennende, og en metode som godt kan brukes når en

skal få frem menneskers fortellinger. Selv om guiden ikke ble brukt før mot slutten av intervjuene lå erfaringene som var gjort ved utarbeidelsen av hele tiden i bakhodet. Erfaringene var viktig å ha med i intervjuene.

Utvalget

I kvalitative studier vil ikke utvalget som man intervjuer være representative i forhold til befolkningen. Utvalget vil ofte være knyttet opp mot noe spesielt. I dette tilfellet er det snakk om bruk av rusmidler. Trost (2005) mener at utvalget skal være heterogent innenfor homogeniteten i utvalget. I det ligger det at utvalget skal ha så stor bredde som man kan finne innen kategorien ungdom og rusmidler.

Utvalget hadde begrensninger knyttet opp mot at det var ungdommer som hadde brukt illegale rusmidler. Innen denne rammen var da målet å få til en så stor spredning som mulig. Kvale (1997) sier at i dagens intervjustudier er det vanlig med mellom 5 og 25 informanter. Målsettingen ved studiet og at det er avtagende utbytte jo flere en intervjuer, er bestemmende for antallet.

Utvalget i oppgaven består av tre kvinner og fem menn i alderen 19–24 år. Noen av informantene har minoritetsbakgrunn, men er slik jeg vurderer det godt integrert i det norske samfunn. De fleste av informantene er av norsk opprinnelse. Det vil videre i oppgaven ikke bli skilt mellom de som har minoritetsbakgrunn og etnisk norske. Informantene er vokst opp i forskjellige kommuner. Størrelsene på kommunene varierer, fra små til store kommuner. Det er variasjon i type kommune, og geografisk spredning i materialet. Informantene kommer fra fem forskjellige fylker.

Rekrutteringen er gjort gjennom to rusbehandlingsinstitusjoner og ett forebyggende tiltak. Informantene kan deles inn i tre kategorier. Den første består av informanter som er intervjuet på ett behandlingssted, hvor de har vært til behandling fra 1 uke til 3 måneder. Den andre kategorien består av ungdommer som er ferdig med behandling for en tid siden. Den siste kategorien informanter består av ungdom som ikke har noen behandlingserfaring. Jeg er ikke kjent med at noen av informantene har tilhørighet til hverandre før de eventuelt kom i behandling. De har fremstått som ukjente for hverandre, uten at jeg har kunnet, eller forsøkt å undersøke dette.

Utvalget har variasjon, men det kan likevel være noen svakheter i utvalget. Langt de fleste av informantene erkjenner at de har, eller har hatt et rusproblem. Det kunne vært ønskelig med flere informanter som var i aktiv rus, og som selv ikke så dette som noe problem. Om en tenker seg familiekategorier med lav, middel og høy klasse, fanger ikke utvalget opp kategoriene høy klasse. Type familiestruktur vil bli beskrevet nærmere i oppgaven når funnene blir presentert. Den enkeltes historie blir skapt gjennom samtalen, og det å være, eller ha vært i behandling setter preg på den enkeltes historie. Graden av refleksjon over egen livsverden varierer, og fortellingene blir på mange områder preget av dette.

Forberedelse til intervjuene

Å gjennomføre gode intervjuer krever erfaring og trening. Intervjuer er ansvarlig for å skape en atmosfære som gjør informantene trygge på å snakke om temaet for intervjuene. Dette er igjen en balansegang mellom etiske og emosjonelle sider (Kvale 1997). Trost (2005) mener at en kan stille spørsmål om nesten hva som helst. Det er opp til intervjuer å beherske det en kan kalle for tematisk mestring. Det å intervjuer skiller seg fra terapeutiske samtaler som ofte sosialarbeidere er vant med. Følelser, moral eller andre forhold som påvirker informantene er viktig å ikke blande inn i intervjuet. Innen symbolsk interaksjonisme er det alltid snakk om minst to relasjoner, eller intervjuers relasjon til informant, og informantens relasjon til intervjuer (Levin og Trost 2005; Trost 2005). Å være var på den andre, eller hele tiden jobbe med å empatisere, hvor en forsøker å sette seg inn i hva den andre føler og tenker, er viktig for å skape en god atmosfære for intervjuet.

En god intervjuer er ekspert på sosial interaksjon, og en lærer dette gjennom å utføre intervju (Kvale 1997). Det å bli god til å intervjuer vil dermed være en treningsprosess. I forkant av at jeg skulle gjennomføre intervjuene gikk jeg på intervjukurs i regi av Høyskolen, i tillegg har jeg ved eksamen i familie og nettverk ved Høyskolen brukt intervju i eksamensoppgaven. Som tidligere skrevet var ungdommer med og utarbeidet intervjuguiden. Gjennom dette gjorde jeg meg erfaringer om hvordan intervjuene kunne gjennomføres, og hva som kunne bidra til å skape gode intervjusituasjoner. Det å bli en god intervjuer er et håndverk som krever trening og erfaring. En betraktning er at om jeg hadde mer erfaring ville dette kunne økt kvaliteten av intervjuene.

Intervjuene

Intervjuene er blitt gjennomført på fire forskjellige steder. Dette er to ulike behandlingsinstitusjoner, på fritidsklubb, og et intervju er også blitt gjennomført på arbeidsplassen min¹. Om en ser bort fra det ene intervjuet på arbeidsplassen min, så har jeg vært ”gjest” på en arena hvor informantene er bedre kjent enn meg. Jacobsen (2005) skiller mellom såkalte naturlige steder som informantenes hjem, eller steder som de kjenner godt, og kunstige steder som ”nøytrale rom” eller kontoret til intervjuer. Han sier videre at konteksten hvor en gjennomfører intervjuene påvirker resultatet, og at det er viktig å være bevisst påvirkningen dette medfører.

Etter hvert intervju er intervjuene blitt evaluert, og jeg har sett på muligheter til å gjøre justeringer. Dette har dreid seg om å forsøke å forbedre intervjuene. Fokuset har da vært på spørsmålsstilling, og hvordan skape gode relasjoner til informantene. Det er på bakgrunn av dette gjort små endringer i intervjuene.

Å bruke tankekart som metode for å få svar på problemstillingen, ble opplevd som en bra tilnærming (vedlegg 2-4²). Likevel er det viktig å se på noen svakheter i metoden. Metoden ble brukt i starten av intervjuene, noen av informanten kunne si at de ikke var fornøyd med håndskriften sin og at de på den måten kunne bli litt brydd over at de måtte skrive noe som jeg skulle lese. Det å for eksempel ha dysleksi vil kunne gjøre at man vegrer seg for å skrive så mye som en kan, og at en dermed avgrenser informasjonen man gir. Så lenge metoden kun blir brukt som en del av et lengre intervju vil jeg anbefale å bruke den, men ukritisk bruk tror jeg kan være med å avgrense nytteverdien.

I det første intervjuet som jeg gjennomførte ble først alle situasjoner, navn, steder eller liknende skrevet på et separat ark før det ble skrevet inn på hovedarket. Dette var unødvendig og tungvint, og ble ikke brukt i noen av de andre intervjuene. I det andre intervjuet ble informanten oppfordret til å notere etter hvert som han kom på relevant informasjon. Dette ble også noe forstyrrende i intervjuet. Modellen som ble benyttet i de resterende intervjuene var at dette ble gjort i starten av intervjuet, og at det ikke ble notert mer på arket om ikke informanten selv tok initiativ til det. Det har vært stor variasjon i hvor mye informantene har

¹ Informanten har ingen tilknytning til arbeidsplassen min, og det ble gjort av rent praktiske hensyn.

² Eksempel på tankekart, men anonymisert, og forandret på for å sikre anonymiseringen.

notert. Det som likevel er felles for alle er at de ut fra dette har begynt å fortelle om perioden som de begynte å bruke rusmidler.

Tankekartet og fortellingene knyttet til tankekartet har dannet utgangspunkt for oppfølgingsspørsmål eller nye spørsmål. Intervjuguiden har blitt tatt fram ved slutten av intervjuene. De fleste temaene som er omtalt i intervjuguiden har da vært berørt, og det har av den grunn ikke vært behov for å komme med så mange tilleggsspørsmål. Trost (2005) mener at spørsmål skal komme naturlig, og at intervjuguiden på forhånd bør læres utenat. Dermed vil spørsmålene fremstå i en naturlig rekkefølge, hvor informantene er aktive og mer styrende i intervjuprosessen. Intervjuguiden vil da være der som en del av ryggmargen til intervjuer (ibid).

Intervjuene har vært strukturert ved at det er blitt gitt en ramme i begynnelsen av intervjuene, men i den videre delen har både informant og intervjuer gitt intervjuet retning. Dette ved at de for eksempel kan si at ”jeg kom på noe som vi snakket om tidligere”, eller ”det var noe jeg glemte å skrive ned i sted”. Intervjuene har også blitt styrt ved å stille oppfølgingsspørsmål, eller trekke inn temaer som ikke informantene har vært innom. Når intervjuene er blitt transkribert, går det tydelig frem at det er informantene som har snakket mest. Tema som i utgangspunktet ikke var med i intervjuguiden fikk også plass i intervjuene, noe som kan vise at intervjuene var åpne og gav rom for overraskelser.

Bearbeidelse av materialet

Alle intervjuene er blitt tatt opp på bånd, og er blitt transkribert i sin helhet. Dette har vist seg å være nyttig, men også svært tidkrevende. Totalt satt jeg igjen med ca. 200 sider transkriberte intervjuer. Mengden data har vært svært omfattende, men har også gitt muligheter til å få god innsikt i beskrivelsene som er kommet frem. Transkribering av data er krevende, men er også en nyttig læringsprosess, hvor en får mulighet til å høre på seg selv som intervjuer, og lære av de feilene som en hører at en gjør. Etter at dataene er blitt transkribert er intervjuene blitt hørt gjennom, slik at en er sikret at all informasjon er kommet med. Deretter er intervjufilene blitt destruert.

Etter at intervjuene er transkribert er intervjuene komprimert hvor informasjon som ikke er relevant er tatt vekk. I denne prosessen er ca. 100 sider tatt vekk. Intervjuene er lest gjennom flere ganger for å få oversikt. I den neste delen har jeg satt opp temaer som informantene

forteller om, og laget en form for tabell over materialet. Widerberg (2001) kaller dette å notere seg ”analysetråder”. Gjennom det har jeg skrevet ned temaer som har vekket min interesse, og har på bakgrunn av det gått dypere inn i materialet og sett om det er likheter eller forskjeller. Noen temaer har alle informantene snakket om, mens andre temaer er det kun en, eller noen få informanter som har snakket om. Alle beskrivelsene som er kommet er unike. Noen av beskrivelsene vil være sammenfallende, mens andre igjen vil være motstridende.

Analysen i oppgaven omhandler beskrivelser som ungdommene er kommet med. I følge Trost (2005) finnes det flere måter å bearbeide materialet på, og min tolkning vil ikke være den eneste måten å tolke på. Hvordan dette blir vektet vil være basert på mine tolkninger, og andre vil kunne finne andre mønster eller sammenhenger. I tolkningen og analysen er det lagt vekt på å se på relasjonene og prosessene som ungdommene beskriver. Repstad (2007) sier at innen kvalitativ forskning er det et problem å skille mellom ren gjenfortelling og diagnostisering. Ytterkantene vil være problematiske. Det er også et problem å bli for opptatt av detaljer og glemme helheten i materialet. Jeg har dermed beveget meg mellom å forsøke å forstå helhet og del av det empiriske materialet. Dette er det Repstad (2007) kaller den hermeneutiske sirkel eller spiral. Gjennom de prosessene har jeg forsøkt å analysere materialet.

Retrospektiv metode

En utfordring når intervjuene skulle gjennomføres var hvordan jeg skulle få informantene til å tenke tilbake i tid. For flere av dem dreide dette seg om noe som hadde skjedd for flere år siden. Det å gjennomføre retrospektive intervjuer har sine særskilte metodiske utfordringer (Trost 2005; Repstad 2007). Som symbolsk interaksjonist er en opptatt av prosesser og at definisjonen av situasjonen skjer i nået. Det som har skjedd tidligere er dermed blitt utsatt for en prosess hvor en opplever det som skjedde som annerledes enn hvordan en opplevde det når det virkelig skjedde (Jacobsen 2005; Trost 2005; Repstad 2007). Dette er viktige problemstillinger når intervjuene skal analyseres.

Bruk av tankekart hvor jeg tok utgangspunkt i spesielle situasjoner, steder eller hendelser var metodisk innfallsvinkel for å løse utfordringen. Repstad (2007) mener som Trost (2005) at det i intervjuene kan være viktig å ta utgangspunkt i spesielle situasjoner. Dette er gjort i intervjuene, og en kan dermed gi noen beskrivelser som kan være gode. Svakheten er at en

ikke vil ha det hele bildet av livene til ungdommene. Situasjonene og fortellingene er det som danner utgangspunktet for hvordan livene deres blir beskrevet.

Etikk

Før intervjuene ble gjennomført hadde undersøkelsen blitt godkjent av NSD¹. Det at en har fått undersøkelsen godkjent er ikke det samme som at alle etiske problemstillinger er borte. Kvale (1997) skisserer at det er etiske utfordringer gjennom hele forskningsprosjektet. Han mener også at ett av målene med forskning er at menneskers livssituasjon skal bli bedre. Det må også vurderes om prosjektet er til skade for informantene.

Informantene hadde ikke blitt kontaktet av meg direkte, men gjennom institusjoner og forebyggere. Dermed skjedde kontakten i to etapper. Først ble de kontaktet av andre som var i kontakt med informantene, før de i neste omgang ble kontaktet av meg, enten for å lage avtale om intervjutidspunkt eller ved at jeg møtte dem for å gjennomføre intervjuet. Det var svært viktig å gi informantene god informasjon før intervjuet om hva intervjuet handlet om, hva det skulle brukes til, og at de kunne trekke seg fra intervjuet uten at det på noen måte ville påvirke situasjonen deres. Informantene signerte samtykkeskjema (vedlegg 5) før intervjuene ble gjennomført. Alver og Øyen (1997) mener at det overfor svake grupper er svært viktig at en er bevisst en mulig skjult maktstruktur. Det har derfor vært viktig for meg å møte informantene på en måte som gjør at det blir en akseptabel relasjon mellom oss, og som gjorde at informanten forstod at de kunne trekke seg fra undersøkelsen om de ønsket det. Gjennom det ønsket jeg å oppnå frivillig og informert samtykke.

Gjennom transkriberingsprosessen ble intervjuene anonymisert, og informantene sine behov for anonymitet ble sikret gjennom denne prosessen. Nye etiske dilemmaer oppstår gjennom denne prosessen. Blir innholdet i intervjuene tatt godt nok vare på? Forsvinner innholdet når intervjuene blir transkribert slik at informasjonen som jeg sitter igjen med ikke er samme informasjon som informanten har gitt? Noen situasjoner som informantene har beskrevet har vært av en slik karakter at informasjonen har blitt noe omskrevet for å sikre anonymiteten til informantene. Dette har vært knyttet opp mot hendelser som er kjent gjennom media, og som ved utfyllende beskrivelser kunne gjort at anonymiteten til informantene ikke ble sikret. Innholdet er ikke mistet i denne prosessen, men oppgaven kunne vært mer spennende lesning

¹ NSD: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

enn hva det har blitt. Likevel er det funnet etisk riktig for å sikre informantene anonymitet. Når oppgaven startet var jeg optimistisk i forhold til hvor lang tid prosjektet ville ta. Underveis så jeg at det tok mye lengre tid enn hva jeg forventet. Alle data ble anonymisert og lydspor ble slettet innen tidsfristen til NSD, men det er likevel uheldig at selve oppgaven ikke ble ferdigstilt tidligere. Dette er erfaringer som jeg har gjort meg underveis, og jeg ser at selve skrivearbeidet har tatt lenger tid enn forventet.

I oppgaven er det brukt sitater fra informantene. Dette er sitat som er anonymisert, og i noen tilfeller er det justert til et mer skriftlig språk. Trost (2005) mener at det er krenkende å bruke direkte sitat fra talt språk, det har likevel vært viktig at sitatene ikke har blitt justert slik at betydningen har blitt endret. Det har vært mange gode sitater å bruke, og jeg har forsøkt å balansere sitatbruken, slik at leserne får innsikt i materialet som Repstad (2007) kaller det. Dette samtidig som sitatbruken ikke har blitt for omfattende. Jeg har valgt å ikke bruke fiktive navn, men skilt i noen grad mellom gutter og jenter.

Validitet, reliabilitet og generaliseringer

Validitet og reliabilitet er begreper som har utviklet seg innenfor kvantitativ forskning (Wideberg 2001; Repstad 2007). En kan dermed stille seg spørsmål om begrepene er brukt bare innen kvalitativ forskning, hvor en på forhånd ikke helt vet hva en skal måle. Kvale (1997) mener at den positivistiske treenigheten validitet, reliabilitet og generaliserbarhet også bør benyttes innen kvalitativ forskning. Dette i en annen form enn innen kvantitativ forskning. Trost (2005) er uenig med Kvale, og mener at det blir kunstig å bruke begrepene validitet og reliabilitet. Han presiserer likevel at innsamlingen og bearbeidningen av data bør være troverdig, adekvat og relevant.

Forskeren skal både være saklig og pålitelig i metoden for innsamling og analysen av dataene (Wideberg 2001; Halvorsen 2002). Gjennom det vil undersøkelsen være troverdig, og en kan presentere utsnitt av virkeligheten. Utsnittet vil være om unike personer og situasjoner.

”En bred tolkning av validitet sier at validitet har å gjøre med hvilken grad en metode undersøker det den er ment å undersøke, i hvilken grad våre observasjoner faktisk reflekterer de fenomenene eller variablene som vi ønsker å vite noe om.” (Kvale 1997:165). Altså i hvilken grad en undersøkelse er gyldig. Kvale (1997) mener videre at for å sikre validiteten i oppgaven må dette gjennomsyre hele prosessen. Trost (2005) mener at dette handler om

troverdighet i forhold til om dataene er samlet inn på en slik måte at de er relevant i forhold til problemstillingen.

Reliabilitet blir definert som pålitelighet, og går på om flere målinger med samme måleinstrument ville gitt samme resultat (Ringdal 2001; Johannessen og Tuft 2002; Repstad 2007). Som ved validitet vil det også være flere steder i en forskningsprosess at reliabiliteten kan bli påvirket. Ledende spørsmål kan være eksempel på det. Halvorsen (2002) sier at i kvalitativ forskning er en opptatt av konsistens. Repstad (2007) sier at om en stiller gjentagende spørsmål til informanter vil en få ulike svar. Det er vanskelig å si hvor pålitelig en undersøkelse er. Gjennom hele prosessen har jeg forsøkt å reflektere over dette, og være kritisk til det jeg har stilt spørsmål om, men også til hvordan intervjuene er tolket og analysert.

I det daglige generaliserer vi mye av det vi observerer. Dette skjer automatisk, og for mennesker er det nødvendig for at vi skal klare å beherske et komplekst liv. Som forsker må en være mer bevisst hva en generaliserer, og kvalitative prosjekt kan ikke alltid generaliseres fra utvalg til populasjon. Temaet kvalitativ generalisering har i følge Kvale (1997) spesielt vært diskutert innen kasus-studier. Kvale drøfter i denne sammenheng tre former for generalisering. Det er naturalistisk generalisering, statistisk generalisering og analytisk generalisering. Den naturalistiske generalisering er basert på personlige erfaringer. Statistisk generalisering er slik vi kjenner den gjennom statistikk med tilfeldig utvalg, og ved statistiske slutninger kan en ved en viss sikkerhet generalisere fra utvalg til populasjon. Den siste formen for generalisering er en analytisk generalisering. Denne formen for generalisering involverer en begrunnet vurdering av i hvilken grad en studie kan brukes som en rettleiding for hva som kan skje i en annen situasjon.

Andenæs (2000) mener at ytre validitet glir over i det vi definerer som generaliserbarhet. Hun støtter seg mye til Kvale på lik linje med hva jeg gjør. Hun hevder at det er mottakerne av informasjonen som bestemmer hvor anvendelig resultatet er i andre situasjoner. Likevel mener hun at avsenderen/forskeren må være omhyggelig med å skaffe nok og relevant informasjon som kan muliggjøre denne formen for generalisering. Hun mener også at det er viktig at forskeren må være bevisst den meningsdannelsesprosessen som resultatet kan inngå i. Undersøkelsen kan ikke generaliseres til befolkningen, likevel kan undersøkelsen og problemstillingen være med å "gi retning" for andre situasjoner, som Kvale (1997) sier det.

Det som da vil være avgjørende er likheten og forskjellen mellom personene og situasjonene som er beskrevet, og personene og situasjonene som en vurderer dette mot.

Kritisk refleksjon

Det å bruke ulovlige rusmidler er ikke verdinøytralt. Når en går inn i intervju med ungdommer rundt temaet er det viktig at en er bevisst dette og at dette påvirker intervjuene. Informantene har bevisst eller ubevisst tanker om hvilke holdninger jeg som person/intervjuer har når jeg møter dem. Informantene sine holdninger kan også ha endret seg med årene, og de kan ha mange motstridende følelser knyttet opp mot temaet. Som intervjuer ønsket jeg å gjøre det som Trost (2005) kaller å empatisere, for på den måte forsøke å forstå informantene fra deres perspektiv. Likevel er det en utfordring å hele tiden fremstå som verdinøytral, og spesielt når informantene selv tok avstand fra handlinger de fortalte om. I det å stille spørsmål om livene deres kan jeg lett lede dem til å komme med svar som de tror at jeg ønsker å høre. På den måten tar informantene det som en i symbolsk interaksjonisme ville kalt å ta den andre sitt perspektiv (Levin og Trost 2005), og svarer på bakgrunn av det. Å forsøke å være støttende som Repstad (2007) sier det, er en utfordring for å klare å få informanten til å formidle fortellingene uten å la de gå gjennom et filter av forventninger over hva de tror jeg ønsket å høre.

Som tidligere skrevet har jeg jobbet i flere år med ungdommer som har vært i samme livssituasjon som informantene. Erfaringen jeg har gjort meg gjennom årene, har jeg bevisst eller ubevisst tatt med meg i intervjuene og i undersøkelsen. Dette kan være både en styrke og en svakhet. Ord og uttrykk som ungdommene bruker er ord som jeg kjenner igjen fra andre ungdommer, og kan gjøre at jeg ikke blir så undrende og reflekterende som jeg i noen tilfeller kunne ønsket. Erfaringene er også en styrke da jeg lettere har kunnet sette meg inn i ungdommenes erfaringer, uten å måtte spørre dem om ting som for dem er selvsagte, noe som gir en god dynamikk i intervjuene. Likevel har jeg forsøkt å være bevisst dette og reflektere over egne erfaringer, men også være åpen for å ta til meg nye erfaringer. I noen tilfeller har jeg latt meg overraske, og opplevd at informantene har kommet med innfallsvinkler som jeg ikke har tenkt på.

Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet gjort rede for den metodiske tilnærmingen til oppgaven, og belyst noen utfordringer knyttet opp mot oppgaven.

Kapittel 5

Debut og utvikling i bruk av rusmidler

Hva var det som skjedde i prosessene hvor ungdommene begynte å bruke rusmidler? I dette kapitlet skal jeg se nærmere på ungdommens beskrivelser knyttet direkte opp mot bruk av rusmidler. Jeg skal først se nærmere på debut i bruk av rusmidler. I den neste delen vil jeg se på hvordan de beskriver veien videre, før jeg ser nærmere på utprøving av nye rusmidler. Hvordan ungdommene forteller at de fikk tilgang til rusmidler vil bli sett nærmere på, før jeg vil se på hvordan ungdommene beskriver at de lærte seg å bruke rusmidler. Rusmidler gir brukere en form for påvirkning, dette vil være et tema, før kapitlet blir avsluttet med en kort oppsummering.

Debut i bruk av rusmidler

Tidlig debut blir sett på som risikofylt (Pedersen 2006). I et forebyggingsperspektiv er det satset på å utsette alkoholdebuten, noe som kan føre til betydelig reduksjon av rusmiddelproblemer (*Regjeringens handlingsplan 2003 – 2005 og 2006 - 2008*). I 2007 hadde 61 % av alle 15-16 åringer i Norge debutert med alkohol. Den gjennomsnittlige debutalderen for alkohol var da 14.8 år (SIRUS 2007). Å utforske virkningen av alkohol i ungdomstiden vil være det Pape (1996) beskriver som alderstypisk utforskning, hvor en er nysgjerrig og spenningssøkende.

Hvordan beskriver informantene debuten sin? Spørsmålet som ble stilt til informantene var om de kunne fortelle om første gangen de brukte rusmidler. Informantene debuterte med rusmidler fra de var 8 år til de var 15 år. Alkohol og hasj var rusmidlene de debuterte med. I fortellingene deres om debuten finner en to mønster:

- Debuten var sammen med venner,
- eller debut sammen med familie eller venner av familien.

En av informantene fortalte at første gang hun brukte rusmiddel så var det hasj. Hun var da 8 år gammel. Et eldre familiemedlem (17 år gammel) hadde venner på besøk og de ønsket å finne ut hvordan barn var når de røyket hasj. Debuten ble på hasj sammen med et familiemedlem og vennene hans. En annen av de andre informantene hadde en lignende historie, men her var det ei eldre jente i en vennefamilie som hadde gitt henne alkohol når hun var 10 - 11 år gammel. For informantene var dette debut, men det tok flere år før de påny

brukte rusmidler. Felles for dem var at neste gang de brukte rusmidler var det alkohol sammen med venner.

For de andre informantene var venner sentrale når de skulle utforske bruk av rusmidler.

Rusmiddelet var alkohol, og debuten fant sted en plass hvor informanten var kjent. En av informantene beskrev debuten slik:

Jeg var 15 år gammel, og var veldig imot alkohol, røyk, og dop og alt som var sånn til å begynne med. Jeg var en av de siste som drakk. "Herregud hvorfor gidder dere det?" Så begynte jeg å bli med NN. Hun var liksom den som var litt "gjerne" i klassen. Så fikk hun seg mye eldre kjæreste. Så ble jeg med henne ned til han, for vi hadde avtalt at vi skulle drikke. Så da visste jeg at det var min første gang. Jeg hadde vel kjøpt 12 pils, eller noe sånt. Så drakk jeg meg full der, og ville på butikken for å kjøpe mer øl. Jeg var helt gele i beina, skikkelig merkelig følelse. Så sovna jeg der.

Ungdommene beskrev at venner hadde en sentral plass når de debuterte med alkohol. Termen primærgruppe ble introdusert av Cooley, og med primærgruppe mente han de grupper som blant annet karakteriseres med ansikt til ansikt kontakt og hvor det ble oppfattet at det var et fellesskap (Levin og Trost 2005). Som informanten beskrev så hadde "vi", altså "fellesskapet", avtalt å drikke. Informantene definerer at det å drikke alkohol var en felles beslutning. Innen symbolsk interaksjonisme vil en ikke kunne se på dette som en beslutning, men en vil se på det som flere enkeltbeslutninger (ibid). Informanten tok en beslutning, og de andre som var med gjorde hver enkelt sine beslutninger. Ungdommen beskriver også at han hadde vært i en prosess hvor hans definisjon av situasjonen endret seg, fra å være imot det å drikke alkohol, til å definere situasjonen til at det var noe han ønsket å gjøre. En handler, definerer situasjonen og gjør beslutninger i nået, selv om dette ikke i alle tilfeller følger normene i samfunnet.

Et annet viktig funn er at kunnskap blir formidlet gjennom venner. En informant fortalte at hun hadde introdusert alkohol for klassevenninnene sine. "De var faktisk skeptiske til det, første gangen, men så gikk det bra til slutt egentlig". Hun hadde erfaring med å drikke alkohol, og brakte dette videre i primærgruppen. Denne beskrivelsen finner en også blant andre informanter, hvor erfaringen som andre ungdommer har gjort seg blir formidlet videre blant mindre erfarne ungdommer. En kan forklare dette med at ungdommene som har erfaring tar en rolle. De oppfatter bevisst eller ubevisst at det er forventninger knyttet til denne rollen. Han eller hun er i en prosess, hvor det å introdusere alkohol eller andre rusmidler for de andre

ungdommene er noe som de tror er forventet av dem utfra posisjonen og rollen de har (Levin og Trost 2005).

Trappetrinnsmodell

Flere forskere har gjennom flere studier dokumentert en trappetrinnsprosess¹ i bruk av rusmidler (Kandel, Yamaguchi og Chen 1992; Aas og Pedersen 1993; Pedersen og Bakken 1998; Pedersen og Skrondal 1999). Først alkohol og deretter eventuelt bruk av hasj, amfetamin osv. Hvordan er dette beskrevet av informantene? Når jeg beskrev debuten viste jeg at ikke alle debuterte på alkohol, for dem var hasj enkeltopplevelse, mens alkohol var rusmiddelet som de brukte flere ganger før de etablerte bruk av nye rusmidler. For informantene gikk det fra en uke til flere år fra de forsøkte alkohol første gang til de påny brukte alkohol. Hvor mye og hvor mange ganger de brukte alkohol til de forsøkte neste rusmiddel varierte også. Det som var felles for informantene var at det å drikke alkohol ble beskrevet som noe sosialt som de gjorde sammen med andre ungdommer. Venner blir av informantene beskrevet som sentrale når bruk utviklet seg.

Når vi ser på bevegelsen fra alkohol til nye rusmidler er det to mønster en ser. De som følger trappetrinnsmodellen, og de som bryter med den. Jeg vil først se på gruppen som følger trappetrinnsmodellen, før jeg vil se nærmere på gruppen som bryter med den.

Ungdommene som er intervjuet har fortalt at de har gått fra noen måneder og opp til 5 år fra de brukte sitt første til sitt andre rusmiddel. Informantene brukte sitt andre rusmiddel fra de var 10 år til de var 17 år gamle. For de som fulgte trappetrinnsmodellen er hasj det andre rusmiddelet som ble brukt. Når de brukte hasj første gang var det sammen med venner eller bekjente.

Så begynte du på ungdomsskolen?

Ja. Da røyket jeg hasj første gang i 8 klasse.

På skolen?

Nei hjemme hos eldre gutter, typen til venninna mi. Vi var 15 år, det var før vi konfirmerte oss.

Hvor gammel var han da?

Han var 20 - 21. Så gjorde vi det noen ganger der, og så ble det slutt mellom dem, og da ble det og slutt med røykingen. Det var ikke noen sånne store greier da. I 9-10

¹ I trappetrinnsmodellen er sigarett røyking et rusmiddel som er tatt med, i denne oppgaven er det valgt å ikke ha det som noe tema. Sniffing er ikke rapportert blant informantene, og er av den grunn heller ikke et tema. Modellen viser også til viktighet av debutalder og mengde, hvor tidlig debut og mengden rusmidler en bruker øker sannsynligheten for å forsøke nye rusmidler (Kandel, Yamaguchi og Chen 1992).

klasse så røyket jeg kanskje sånn 20 ganger på to år. Men vi drakk en god del, vi drakk til og med noen ganger på skolen, men det var bare sånn for spenningens skyld.

Utprøvingen skjedde sammen med venninnen og kjæresten hennes. Beskrivelsen passer for flere av informantene, ved at venner eller venninner var med når de forsøkte nye rusmidler. Vennene var også viktige når bruken skulle opprettholdes. Det sosiale var viktig, og erfaringene som andre har blir beskrevet som viktig i utprøvingen. Den sentrale plassen som venner og venninner har er også funnet i andre studier (Ericsson, Lundby og Rudberg 1982; Pedersen 1992; Tungeland, Smith-Solbakken og Claussen 1996).

Likevel vil en kunne finne beskrivelser som skiller seg ut. En informant fortalte at han hadde vært og skatet. En venn eller bekjent av broren hadde kommet bort til han og tilbudt hasj, et tilbud han hadde tatt i mot. Dette bryter med mønsteret, men det er som ved alkohol primærgruppen som er med og vedlikeholder, og har betydning for omfanget av bruken. Det betyr at for informantene kan det være enkeltepisoder som bryter med et mønster, men mønsteret er at venner er sentrale, og har en viktig posisjon i utprøving, og bruk av rusmidler. Dette gjelder både for alkohol og hasj. For informantene kunne det gå fra uker til år fra de forsøkte sitt første illegale rusmiddel til de fikk det som kan betegnes som dagligbruk. Det vil dermed være prosesser som strekker seg over tid, men for noen kunne prosessen gå svært raskt.

Når ungdommene debuterte med alkohol kunne en se at deres definisjon av situasjonen endret seg ved at de i utgangspunktet kunne være mot bruk av alkohol, men så bestemte de seg for å forsøke. Dette finner man også når ungdommene forsøkte nye rusmidler ved at de kan ha bestemt seg for at de ikke skal forsøke et rusmiddel, men at når de har vært i et miljø eller at de på annen måte får tilgang til rusmidlet så endrer deres definisjon av situasjonen seg til at de likevel forsøker. Når de har forsøkt en gang er det lettere å forsøke påny. En bryter barrierer og gjennom denne prosessen endrer selvet seg. Den generaliserte andre, hvilke normer og regler som de har, tilsier at det er akseptabelt å kunne bruke denne typen rusmiddel.

Gruppen som bryter med trappetrinnsmodellen

Tidligere snakket vi om en informant som røyket hasj sammen med ett eldre familiemedlem når hun var 8 år gammel. Når hun brukte sitt andre rusmiddel var dette alkohol, og hun gikk da inn i det som en kan beskrives som trappetrinnsmønsteret, og fulgte mønsteret som er

beskrevet blant gruppen ovenfor. Kunne en finne andre som brøt med mønsteret? Ja, det kunne en finne blant informantene, men det er likevel viktig å si at alkohol har vært et rusmiddel som informantene har vært innom i en periode, før de systematisk brukte illegale rusmidler. En informant kan stå som eksempel på det. Han fortalte i intervjuet at han i løpet av en helg hadde brukt ecstasy, rohypnol, hasj og injisert heroin. Før dette hadde han kun erfaring med alkohol.

Når ecstasy fikk økt popularitet på 90 tallet ble det snakket om at det kom nye brukergrupper som kjennetegnet at de var vellykket, og at de hadde færre problemer enn de tradisjonelle brukerne av narkotika hadde (Pape 2002). Dette er av flere forskere blitt tilbakevist (ibid). Dette gjaldt også blant informantene. Informanten som fortalte at han hadde brukt flere rusmidler i løpet av en intensiv helg beskrev en lang prosess frem mot dette, hvor sykdom, erfaring med sprøyter, mange tilbakeslag i livet, blandet med at han hadde drukket alkohol og andre forhold i livet hans satte han i en mental tilstand hvor som han selv sa det: ”ikke takla det når det ble slutt med kjæresten, og at dømmekraften var lik null”.

Hvordan vi definerer situasjonen baserer seg på tidligere erfaringer, og i nået. Selvet er formet gjennom erfaringene vi har gjort oss. Informanten definerte situasjonen på bakgrunn av selvets erfaringer, og handlet deretter. Nedsatt dømmekraft og flere dårlige erfaringer gjorde at han handlet på en måte som kan beskrives som ekstremt. Han beskriver seg selv ikke som et uttrykk for en ny generasjon med nye rusmønstre, men heller et uttrykk for ungdom som lever ”ekstremt”, og som utsatte seg selv for farer. Senere i intervjuet fortalte han også at han like etter hadde forsøkt å ta livet sitt med en overdose.

Tilgang på rusmidler

Når en er under 18 år kan en ikke lovlig skaffe seg alkohol. Hvordan en får tak i alkohol kan dermed si noe om konteksten som ungdommene befant seg i. Ungdommen fortalte at de skaffet seg alkohol ved å stjele hjemme, eller at de fikk eller kjøpte det av venner eller andre ungdommer. Å skaffe alkohol ved hjelp av andre ungdommer ble likevel beskrevet som det mest vanlige. Beskrivelsen passer godt til det som Storvoll og Krange (2003) har funnet. I undersøkelsen deres var den vanligste måten å skaffe alkohol på gjennom andre ungdommer.

Hvordan beskrev ungdommene at de klarte å skaffe seg hasj? For ungdommene ble ikke dette beskrevet som noe problem. Venner og bekjente sikret tilgangen. Dette er også funnet i andre

studier som for eksempel Tungeland, Smith-Solbakken og Claussen (1996) og Smith-Solbakken og Tungeland (1997). Likevel var det funn som brøt med dette. En informant sa det slik:

En sommer da var jeg rundt 16 – 17år, fikk jeg og en kamerat tak i en stor ladning med hasj. Da røyket vi masse den sommeren. Det var sterk og god hasj, mye THC¹ sikkert. Jeg tror at det sikkert var snakk om ca 60, 70 kanskje 80 gram, over tid sikkert mer enn det.

Dette var hasj han hadde funnet hjemme. Andre informanter fortalte også at de ”stjal eller tok” hasj av foreldrene sine, eller at de hadde venner som gjorde det. Foreldre og foreldre til venner som røyket hasj gav ungdommene tilgang, og de fortalte at de brukte muligheten.

Primærgruppen som her betyr familie og venner, eller andre ungdommer, er de som skaffer alkohol og hasj. Hvilke relasjon primærgruppen har til rusmidler har dermed betydning for tilgangen av rusmidler. Relasjonene til andre ungdommer vil også være viktig for å sikre tilgang. Dette utgjorde nettverket som gav ungdommene tilgang på rusmidler.

Å lære seg å røyke hasj

Hvordan rusmidler virker blir av noen forskere sett på som en lært prosess (Becker 1953; Pedersen 2006). Charon (2001) ser på det som en sosialt lært prosess, og noe som en blir sosialisert inn i. Omfanget i oppgaven tillater ikke at jeg går inn og ser på hvordan ungdommene beskriver virkningen av det enkelte rusmiddelet, men jeg vil i denne delen se på virkningen av hasj, og hvordan ungdommene beskriver de første opplevelsene med hasj.

Blir det å røyke hasj beskrevet som noe som gir virkning fra første gang? Svaret vil være både ja og nei. Blant informantene var det slik at det ble fortalt om førstegangsrusopplevelser på hasj ga en forventet virkning. Virkningen ble beskrevet som en god opplevelse. Det tydeligste mønsteret som utkrystalliserer seg var likevel at første gangen de røyket hasj opplevde de ikke noen spesiell virkning. Utsagn som at ”det var ikke verdt 100 kroner”, ”så tok jeg ett trekk med hasj, men det virka ikke”, var utsagn som ble fortalt. Det kom også fortellinger om at noen av de første gangene ble opplevd som direkte ubehagelig. Hasjen gav for denne gruppen av informanter ikke noen positiv virkning. Når de ble spurt om hvorfor de da prøvde igjen, så kunne svar som at ”jeg måtte jo forsøke å få det til å fungere”.

¹ THC: Forkortelse for Delta 9 tetrahydro-cannabiol, og er virkestoffet som gir rusopplevelsen i hasj og andre cannabisprodukter (Lundquist og Ericsson 1999).

Hva skjer så når det fungerer. En informant beskriver det slik:

Det var alt, det var verden, ingen ting som betydde noe. Du får det kuleste du har opplevd, og du tenker ikke på en dritt. Alt er bare helt rått og du smiler hele tida, og ingen ting er kulere, du har ikke opplevd noe annet. Det er det beste du har opplevd.

Becker (1953) beskriver at det å bli marihuanabruker¹ er en prosess. En går gjennom flere stadier hvor en skal lære seg å røyke på en slik måte at det virkelig gir effekt, en må også lære seg å gjenkjenne og like rusopplevelsen. Beskrivelsen hans passer med beskrivelsen som informantene gav. Når en skal forstå dette kan en ta utgangspunkt i en av hjørnesteinene i symbolsk interaksjonisme. Mennesket er sosialt. Når en skal lære seg å røyke hasj var informantene inneforstått med at hasjen ikke nødvendigvis ville gi noen virkning de første gangene. Denne kunnskapen hadde blitt formidlet fra andre med mer erfaring. De visste at de måtte gjøre det flere ganger, og gjennom denne prosessen var de aktivt søkende, og fikk innspill knyttet opp mot rusen gjennom interaksjon med andre ungdommer. Selvet gjorde seg nye erfaringer på hvordan hasjen skulle virke og gradvis lærte de seg å gjenkjenne en rus som er blitt beskrevet som at ”det var alt”. Becker (1953) beskriver denne prosessen med andre ord, men beskrivelsen hans kan passe godt med det man i symbolsk interaksjonistisk perspektiv ville sagt at definisjonen av situasjonen endret seg.

Rusens egenskaper

Det som er felles for alle rusmidler er at de påvirker delen av hjernen som styrer eller regulerer følelsen av velvære, belønning, glede, motivasjon og innlæring (Waal 1996, Helgesen 2006). Dette er den samme delen av hjernen som styrer naturlige stimuli som mat og drikke, men også følelser som seksualitet og sosiale aktiviteter (Helgesen 2006). I denne delen vil ungdommenes opplevelser av selve rusen bli belyst.

Rusen blir av informantene beskrevet som at det ga en tilstand av glede og velvære. Denne tilstanden kunne de få på forskjellige rusmidler. En informant sa at bruk av alkohol og hasj gav henne den optimale rus, en annen beskrev den samme blandingen som ubehagelig. Heroinrusen var så sterk at rusen overgikk alt annet, og at det ikke fantes noe rusmiddel som en kunne sammenlikne med. Å ta amfetamin for deretter å røyke mengder av hasj var en annen kombinasjon som ble trukket frem. Dette er kun noen av kombinasjonene og

¹ Marihuana og hasj er til dels det samme stoffet, men kommer fra ulike deler av cannabis plantene. Felles for begge er at THC er virkestoffet som gir det som oppleves som rusvirkning. (Lundqvist og Ericsson 1999).

rusmidlene som ungdommene fortalte om. Felles for dem var at det ga ungdommene opplevelser som for dem var spesielle, men hva som ga den optimale rus kunne bety bruk av forskjellige rusmidler.

For noen av informantene ble selve rusopplevelsen forsterket ved bruk av symboler. Dette kunne være symbol som musikk, og gjennom det kunne rusopplevelsene forsterkes.

Jeg har vært hos en kamerat og han har veggene sine full av Jamaica og cannabis blader, akvarium og er veldig slik eksotisk da. Når vi sitter der så får vi jo gjerne lyst til å røyke, for det er et typisk røykerom, så når han setter på Cypress Hill så går det nesten ikke an å ikke røyke. Da må vi bare. Da blir det litt mer moro ut av det.

Noen av ungdommene fortalte at de endret musikksmak etter hvilke rusmidler de foretrakk. Gjennom musikken eller andre symboler knyttet opp mot rusbruken forsterket dette rusopplevelsen. En kunne høre på hip hop og røyke hasj, mens når en brukte sentralstimulerende rapporterte informantene at de følte at housemusikk gav en type stimuli som passet best til rusen en fikk. Etter hvert ble selve kulturen viktig for informantene, og de begynte å fange opp effekter som er knyttet opp mot kulturen. Beskrivelsene til informantene har flere av de samme trekkene som er funnet i andre studier (Moshuus, Rossow og Vestel 2002, Sørensen 2004). Andre bøker som *XCT Generasjonen* (Bøpple og Knufer 1996) og *ecstasy* (Haave 1997) viser til samme beskrivelser av rus og musikk¹.

Man kan også finne negative opplevelser på bruk av rusmidler. I begynnelsen kunne dette dreie seg om enkelthendelser, men etter hvert opplevde flere av informantene at rusen gav dem dårlige opplevelser, og at dette befestet seg i livene deres. Siden denne oppgaven handler om perioden som de begynte å bruke rusmidler vil jeg kort vise til enkelthendelser. En informant beskrev det slik:

Det første året jeg røyket hasj så var det flere ganger jeg ble skikkelig dårlig av hasj. Høye stemmer i hodet og lå og kasta opp. Jeg likte egentlig ikke hasj, det var derfor jeg begynte med andre ting etter hvert. Jeg hadde mange dårlige opplevelser. Du blir paranoid, og du tenker dritt om deg. Jeg kom jo også til legen, det var på ecstasy, helt i begynnelsen.

Når informanter beskrev det å bli dårlig på hasj, ble det beskrevet som at de ble ”grønn” eller ”grønne”. For ungdommene var dette et symbol som gikk igjen hvor de beskrev dårlige opplevelser på hasj. Informanten som sitatet er hentet fra begrunnet det at hun forsøkte nye

¹ Dette er bøker som ikke er basert på forskning, men beskrivelser av subkulturer.

rusmidler med at hun ikke likte hasjrusen, hun søkte mot nye rusmidler som ville gi henne den optimale opplevelsen av velvære.

Hva var det som gjorde at ungdommene fant glede eller ubehag i forskjellige rusmidler? Spørsmålet er umulig å gi noe eksakt svar på. Følelsen av lykke er individuell, og det vil dermed være slik at den optimale rus vil en kunne finne på bakgrunn av tidligere erfaringer. Gjennom erfaringene blir selvet formet og vår definisjon av situasjonen. Dette skjer også i interaksjon med andre ungdommer, hvor bruk av symbol for noen kan være med å forsterke opplevelsen.

En kunne tenke seg at opplevd virkning av rusmidler hang sammen med personligheten til ungdommene. Innen symbolsk interaksjonisme vil en ikke kunne finne det som en tradisjonelt kaller personlighet. Dette da personlighet vil kunne oppfattes som noe statisk, mens selvet som det tidligere er blitt skrevet om hele tiden er i en prosess hvor det skjer utvikling og endring (Levin og Trost 2005). Dette vil en også kunne finne når en ser på ungdommenes utvikling av rusbruk. I starten kunne ett rusmiddel gi en ”god rus”, senere opplevde de det samme rusmiddelet og rusen som mindre god, eller ubehagelig. Dette kan en knytte opp mot at ungdommene har gjort seg nye erfaringer, som gav rusopplevelsen en ny dimensjon basert på erfaringer de har gjort seg. Selvet endret seg, og dermed også deres definisjon av situasjonen.

Oppsummering

I kapitlet har jeg sett på hvordan rusbruken til ungdommene har endret seg. Dette kan beskrives som en prosess, hvor rusbruken gradvis utviklet seg. Gjennom prosessen ble ungdommene tilført opplevelser, opplevelsene var med og formet selvet. Parallelt med denne prosessen endrer også informantenes definisjon av situasjonen seg, hvor både hvilke rusmidler de likte å bruke, men også hvilke rusmidler de tillot seg selv å bruke endret seg. Dette foregikk i en sosial kontekst hvor relasjonene til andre ungdommer var viktig. Nettverket til ungdommene har vært med å sikre tilgangen til rusmidler. Nettverket i dette tilfellet dreide seg om foreldre, venner og venninner og andre ungdommer.

Kapittel 6

Familie, venner og skole

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på ungdommenes fortellinger knyttet opp mot familie, venner og skole. Kapittelet vil bli delt i to hoveddeler. I den første delen vil jeg ta for meg familie og venner. Dette er gjort da familie og venner på mange måter henger sammen, og at det kan være viktig å ikke isolere de fra hverandre. I den andre delen vil jeg se nærmere på ungdommenes beskrivelse av skolesituasjonen.

Familie og venner

Alle ungdommene som ble intervjuet fortalte om familie og venner i intervjuene. Familie og venner ble beskrevet som viktige for ungdommene. I forskningssammenheng blir det diskutert hvilken betydning familie og venner har i forhold til å utvikle rusproblemer. Blant ungdommer som har forsøkt hasj er det en klar sammenheng med venners bruk (Pedersen 2006). Kandel (1996) mener likevel at forskning har hatt for sterkt fokus på venners betydning. Dette da hvilke venner en har ikke er tilfeldig, men har skjedd i et komplekst samspill (Kandel 1996; og Pedersen 2006). Kandel (1996) mener videre at foreldres betydning er underestimert, i forhold til venners betydning. Ahlstrøm (2002) sier at familien er den som har hatt lengst påvirkning på de unges liv, og det er med dette som bakgrunn ungdommer påvirker hverandre. Ungdomstiden er en tid da en skal vokse ut av familien, og kvalifisere seg for voksenlivet (Heggen, Jørgensen og Paulgaard 2003). Andre jevnaldrende vil i denne tiden få økt betydning og bli de viktigste signifikante andre (Frønes 2006). Som Kandel (1996) påpeker vil foreldre likevel ha stor betydning da de påvirker valget av venner.

I denne delen skal jeg først se på hvordan ungdommene beskriver relasjonen de hadde til foreldrene sine. Videre vil jeg se på hvordan ungdommene beskriver foreldrenes forhold til rusmidler. I den siste delen vil jeg se nærmere på hvordan ungdommene beskriver deres forhold til venner.

Relasjonene til foreldrene

Ungdommene hadde forskjellige beskrivelser av kontakten og relasjonene de hadde til foreldrene. Alle ungdommene vokste opp med en eller begge biologiske foreldre. Etter hvert ble noen av ungdommene plassert i barneverntiltak. I oppgaven har fokuset vært rettet mot

tiden før eventuelle plasseringer. Familiene de vokste opp i så forskjellige ut, og det var tre beskrivelser jeg kunne finne.

- Oppvekst i det som kan kalles kjernefamilie hvor informantene har bodd sammen med biologisk mor og far.
- Vokst opp sammen med biologisk mor, med eller uten ny samboer. Denne gruppen består igjen av to grupper. De som har hatt kontakt med biologisk far, og de som ikke har hatt kontakt med biologisk far.
- Den siste gruppen består av ungdommer som har vekslet mellom å bo sammen med biologisk mor eller far, hvor foreldrene har vært skilt store deler av oppveksten.

Ikke alle ungdommene hadde søsken, men en vil i de tre kategoriene finne ungdommer som hadde søsken. Hvordan familiemønsteret så ut trengte ikke å ha noen betydning for hvordan ungdommene opplevde relasjonene til foreldrene. Ungdommene beskrev også relasjonene til foreldrene forskjellig. Grovt kan en dele dette opp i to kategorier. De som forteller at de hadde ”de beste foreldre”, og de som fortalte om mer problematiske forhold til foreldrene. Det er viktig å si at dette er konstruerte kategorier, og at det vil være snakk om glidende overganger mellom kategoriene.

Når ungdommene har fortalt om voksne i husholdningen har det alltid vært snakk om biologiske foreldre. Relasjonene til steforeldre beskriver de ikke som betydningsfulle. Blant biologiske foreldre har det også vært slik at ungdommene beskriver relasjonene til foreldrene som forskjellige. En av informantene fortalte for eksempel at ”fattern prater jeg ikke med”. Selv om foreldrene bodde sammen så prata han ikke med faren sin, og når han fikk spørsmål om hvorfor det var slik, svarte han bare ”det er bare sånn, har alltid vært sånn”. Han beskriver relasjonen til moren på helt andre måter hvor hun har alltid vært der for han, selv om at han også beskriver at hun heller ikke har hatt kontroll på hva han har holdt på med. I et dyadisk¹ perspektiv kan en si at for ungdommene ble mor, eller mor og far, men aldri far alene trukket frem som den mest betydningsfulle.

Det å se prosessen i hvordan forholdet til foreldrene har utviklet seg er vanskelig.

Ungdommene bodde hjemme frem til eventuelt barnevernet overtok omsorgen for dem, dette skjedde fra de var 14 – 17 år. For gruppen som det ikke ble overtatt omsorgen for var det noen

¹ Dyade betyr topersongrupper eller par (Levin og Trost 2005)

som flyttet hjemmefra før de fylte 18 år, men foreldrene har vært det en kan kalle omsorgspersonene for dem. Siden utvikling av kontakt og relasjoner med foreldrene skjer over en lang periode, og det er vanskelig å se utviklingen av den, blir denne delen mer situasjonsbeskrivende enn andre deler i oppgaven.

Ungdommene med ”de beste foreldrene”

Når vi ser på gruppen som beskriver foreldrene som ”de beste foreldre”, så beskriver ungdommene at de opplevde at foreldrene forsøkte å hjelpe dem med de utfordringene de hadde. De forteller at foreldrene har vist interesse for dem gjennom hele oppveksten. De har hatt et åpent forhold til foreldrene sine. Til tross for dette begynte de etter hvert å holde ting skjult for dem. Ungdommene fortalte også at de opplevde at foreldrene forsøkte å hjelpe dem når de så den negative utviklingen. Noen kontaktet hjelpeapparatet, mens andre kunne søke kunnskap om for eksempel rusmidler og gjennom det forsøkte de å nå ungdommene. En ungdom sa det slik:

De forsøkte hele tida å spørre hvordan det gikk, og hva jeg dreiv med. Siden jeg rusa meg, så ville jeg ikke si hva jeg gjorde. Jeg fant bare på ting. Jeg var bare bortom en kompis, og så sa jeg ikke noe mer om det, og så bare løp jeg forbi dem, rett ned på rommet mitt liksom. De har konstant gått rundt og vært nervøse.

Ungdommene fortalte at de i utgangspunktet hadde gode relasjoner til foreldrene sine, og at de snakket sammen. Etter hvert begynte de å skjule ting for foreldrene, da de ikke ønsket å fortelle hva de holdt på med. Blant denne gruppen var det ungdommer som fortalte at de var mye ute sammen med venner før de begynte å bruke rusmidler, men at de hadde foreldre som viste interesse for dem. Når de begynte å bruke rusmidler endret kommunikasjonen seg, og ungdommene forsøkte å skjule bruken selv om de forteller at de tror at foreldrene visste det, og selv om foreldrene forsøkte å ta opp temaet. Denne gruppen av ungdommer kjennetegnes også av at når de beskriver oppveksten så beskriver de at de har hatt stabile og trygge oppvekstforhold, frem til de begynte å utvikle problemer. Det ble da konflikter mellom ungdommene og foreldrene, men ungdommene definerte at det var de som skapte konfliktene. Dette begrunnet de ut fra egen adferd.

Tillit mellom ungdommene og foreldrene kan være ett nøkkelord, hvor ungdommene definerte situasjonen til at de hadde tillit til foreldrene. Dette hadde de hatt gjennom hele oppveksten, hvor de beskrev at foreldrene hadde vært tilstede for dem. Foreldre er i barneårene det Mead kaller signifikante andre for barna. Hvilke relasjoner en har til

foreldrene sine er viktig når en selv bygger relasjoner til andre mennesker. Storvoll og Pape (2007) har funnet en sammenheng mellom ungdommers rusbruk og relasjonene til foreldrene, men det er vanskelig å slå fast om vanskelige relasjoner skyldes rusbruken eller at rusbruken er et resultat av det. Denne gruppen av informanter definerte at foreldrene hadde vært gode signifikante andre, og når de definerte situasjonen var det ungdommene selv som hadde gjort relasjonene mellom dem og foreldrene vanskelig.

Gruppen med problematiske relasjoner til foreldrene sine

I den andre gruppen av informanter kommer ungdommene med flere beskrivelser av hvordan oppeveksten og relasjonene til foreldrene var. Det kan være viktig å si at mennesket hele tiden er i prosess, og at dette også gjelder hvordan relasjonene til foreldre er. For gruppen som forteller om vanskelige relasjoner kommer de med flere beskrivelser som underbygger dette. Det var mye festing og bråk. Det kom og fortellinger om at de kranglet mye med foreldrene sine, og at de rømte hjemmefra og var borte i flere dager. Problemene mellom foreldrene og ungdommene preget mye av relasjonene mellom dem. En av ungdommene sa det slik:

Jeg hadde lite kontakt med foreldrene mine da, stengte de helt ute fra alt. Vi prata ikke sammen.

Da tenker du at det var ikke noe særlig bra for deg å være hjemme?

Nei det var bare krangling. Jeg følte at de ikke forstod. Jeg hadde masse ting som jeg ikke delte med dem som hadde skjedd. Det var bare krangling, slåssing og sånne ting, og da søkte jeg heller til livet utenfor, til venner. Jeg tror at det er en stor del av grunnen til at jeg begynte, var det at ikke var noen åpenhet hjemme, og at jeg ikke kunne snakke med noen om hvordan jeg hadde det, og at jeg heller fikk det ut på andre måter. Jeg visste fra jeg var liten at narkotika var farlig, men etter hvert når jeg begynte å mistrives med livet og selvtilliten, og hele situasjonen rundt meg, så begynte jeg etter hvert å ikke bry meg om at det er farlig heller.

Når informantene fortalte at det var mye krangling hjemme så søkte de vekk hjemmefra.

Ungdommene søkte bort fra kranglingen, men også bort fra voksenkontakt.

Kommunikasjonen mellom ungdommene og de voksne ble beskrevet som konfliktfylt og vanskelig. For denne gruppen fikk venner stor betydning. Dette er også funnet av Heggen, Jørgensen og Paulgaard (2003) hvor ungdommer som har vanskelige relasjoner til foreldrene søker ut til andre ungdommer som kan være i lik situasjon som dem.

Et annet kjennetegn ved denne gruppen var at de kunne fortelle at de ikke hadde grenser hjemme, og at de valgte å søke ut til venner fra de var unge. De kunne være ute hele dagen, eller over flere dager, uten at de beskriver at foreldrene visste hvor de var, eller hadde noen

form for kontroll. De holdt ting skjult for foreldrene sine. Dette kunne dreie seg om mindre alvorlige ting, som at de hadde forsøkt å røyke, men og mer alvorlige ting som at de hadde gjort innbrudd. Det ble ett mønster hvor de holdt ting skjult eller at de løy for foreldrene sine.

Det var der det starta egentlig at jeg begynte å lyve til henne. Fra jeg var liten, og det er jo ikke sunt i det hele tatt. Men så fortsatte det, og så ble det en vane. Det eneste hun tok meg i var å røyke vanlig røyk, flere ganger, når jeg var veldig liten. Men jeg løy til henne fra da, og fram til nå i grunnen.

Noen av ungdommene kom med fortellinger om at det var lite struktur hjemme. De kom med beskrivelser av at de begynte å være hjemme alene på kveldene fra de var 6 – 7 år gamle. En av informantene sa at han i den perioden måtte lære seg å lage mat. Det var heller ingen andre voksne i ungdommenes liv som kompenserte for det de beskriver som manglende omsorg.

I gruppen som beskrev at de hadde gode foreldre, fortalte de at de hadde tillit til foreldrene sine. Dette står i motsetning til denne gruppen hvor de opplevde at foreldrene hadde sviktet dem på flere områder, og selv om dette ikke blir uttalt i hvert intervju så tolkes det til at de hadde lite tillit til foreldrene. De kunne fortelle at de hadde avtalt å reise på ferie med foreldrene, men at de ikke kom som avtalt, eller at en av foreldrene kun ønsket at de skulle bo sammen for å slippe å betale barnebidrag. På flere andre områder beskrev de også at foreldrene ikke hadde opptrådt på en slik måte som de forventet at foreldrene skulle. Det betyr ikke at de ikke var glad i foreldrene sine, eller at foreldrene ikke var snille. Likevel var det en uro, eller usikkerhet over relasjonene og forventningene til foreldrene.

I en studie utført av Heggen, Jørgensen og Paulgaard (2003) har de funnet at unge som står i fare for å bli marginalisert har et gjennomgående dårligere forhold til foreldrene enn andre ungdommer, og at de gjennom det også har dårligere grunnlag for å utvikle tillit til sine omgivelser. Hvilken tillit en har til hverandre er avgjørende for kvalitetene av relasjonene (Nordahl m.fl. 2005). For gruppen med vanskelige relasjoner til foreldrene kan jevnaldrende også få større betydning. Som tidligere vist har Storvoll og Pape (2007) funnet en sammenheng mellom ungdommers rusbruk og relasjonene til foreldrene, men det er vanskelig å slå fast om vanskelige relasjoner skyldes rusbruken eller at rusbruken er et resultat av det. Bakken (1998) og Heggen og Øia (2005) har også funnet en sammenheng mellom tillit til foreldre og problemadferd.

Tidligere har vi sett på at det innen samfunnsforskning har vært diskutert hvor stor betydning foreldre og familie har for unges utvikling. Foreldre er i tidlige barneår signifikante andre for barna, dette avtar når en kommer til ungdomsalderen. I ungdomstiden blir jevnaldrende de viktigste signifikante andre (Frønes 2006). Når en skal se nærmere på foreldrenes betydning må en huske at mennesket er i en prosess, men at tidligere erfaringer blir tatt med i prosessen gjennom at erfaringene blir lagret i "Me". Om ungdommene har hatt dårlige relasjoner til foreldrene sine, vil det som Kandel (1996) påpekte være viktig i ungdommenes utvikling. Hvem de velger som venner og hvordan de definerer relasjonen til dem vil basere seg på tidligere erfaringer som de har gjort seg gjennom deres signifikante andre. Med andre ord vil de ta med seg de relasjonelle erfaringene de har hatt med foreldrene i møte med jevnaldrende. Stattin (2001) sier at foreldre ikke skal overvåke, men forsøke å skape åpne barn, og at åpne barn er mindre kriminelle enn andre barn. Dette handler igjen om tillit mellom ungdommene og foreldrene, noe de tar med seg inn i andre eller nye relasjoner.

Foreldrenes forhold til rusmidler

Blant informanten ble det gitt beskrivelser av foreldre som både hadde og ikke hadde problemer knyttet opp mot rusmidler. Dette gjaldt for legale og illegale rusmidler.

I denne delen vil jeg fokusere på ungdommer hvor foreldres bruk av rusmidler var en del av deres oppvekst.

Ungdommer hvor foreldrenes bruk av rusmidler var en del av deres oppvekst

Informantenes beskrivelser av foreldre, hvor foreldrene har eller har ett problematisk forhold til rusmidler har nyanser. "Hun tar seg ett glass på kvelden, og mer i helgene. Hun blir litt stressa av å ikke ha alkohol i kjøleskapet når hun kommer hjem fra jobb". Sitatet kan vise til det å ha daglig inntak av alkohol, og noe mer i helgene. Selv om ikke informant beskriver at moren er påvirket av alkohol, så blir moren stresset om hun kommer hjem og oppdager at hun ikke har alkohol hjemme. For en annen informant var foreldrenes rusbruk knyttet opp mot opplevelser når far var full.

Han var ikke utpreget alkoholiker, det var han ikke. Men de var veldig unge når jeg var liten, så det var mye drikking, festing på en måte. Ikke noe sånt ekstremt, men det var mer det at når han drakk, så var han ikke noe ålreit, det var mer det.

Sitatet viste at informanten ikke mente at foreldrene var alkoholikere, men at i situasjoner hvor far drakk så opplevde hun at far ikke var grei. Andre informanter var tydelige i sine beskrivelser og fortalte at det vokste opp i hjem hvor det var mye legale og illegale rusmidler.

Jeg har tidligere beskrevet at ungdommene stjal både alkohol og hasj av foreldrene. En av ungdommene fortalte også at han flere ganger hadde vært sammen med moren sin i Kristiania, og slik at han la dette frem handlet besøkene om kontakt med hasjmiljøet i Kristiania. Det var også andre slektninger som kunne bo hjemme hos informantene som injiserte rusmidler. Ungdommer som hadde foreldre som røykte hasj fortalte at de allerede fra de var 6 -7 år gamle forstod at dette ikke dreide seg om vanlig røyk.

Normer og verdier blir formidlet gjennom signifikante andre. Pedersen (2006) sier at en rekke studier har vist at foreldre er viktige påvirkningskilder for ungdommer. Det er også godt dokumentert at foreldre som gir alkohol til ungdommer fører til et høyere konsum blant ungdommene, enn blant de som ikke får (ibid). Gjennom påvirkning fra signifikante andre blir vår generaliserte andre skapt. Våre generaliserte andre styrer for eksempel hvor mye, og hvilken bruk av rusmidler som er akseptabel. Gjennom dette har foreldrenes bruk påvirket ungdommenes bruk. Storvoll og Pape (2007) har funnet at foreldres bruk av alkohol samsvarer med barnas forbruk. En kan godt tenke seg at det samme gjelder for ungdommer hvor foreldrene bruker illegale rusmidler.

Blant gruppen hvor ungdommene oppgav at de definerte at foreldrene hadde et problematisk forhold til rusmidler, kunne en finne ungdommer som beskrev at foreldrene aksepterte og til dels støttet utprøving av illegale rusmidler. Det viktigste er ikke hva foreldrene virkelig sa, men ungdommenes definisjon av det. Deres definisjon er virkelig i sine konsekvenser. Blant gruppen av foreldre som selv brukte illegale rusmidler (hasj), definerte ungdommene situasjonen slik at foreldrene ikke visste hvordan, eller ønsket å endre rusbruken deres.

Når jeg var 13 – 14, så fikk jeg høre om jeg hadde tatt noe, men både mamma og pappa har alltid sagt til meg at det er bedre at du sitter sammen med vennene dine og røyker ei bønne, og ser på film, enn at du drikker 6 øl.

En kan si at informantens definisjon av situasjonen var at han mente at foreldrene mente at det var greit å røyke hasj. Dette kunne en også finne igjen blant andre informanter. En skulle tro at dette ville bli den generaliserte andre også blant informantene, og dette kunne en til dels finne igjen, men det kan i denne sammenheng være på sin plass å påpeke at vi tilhører flere generaliserte andre. Samfunnet består på grunnlag av den generaliserte andre, i en større målestokk, og i intervjuene viste ungdom ambivalens i forhold til de forskjellige generaliserte andres normer og regler. De kunne si seg enige i foreldrenes definisjon av situasjonen, ved å si at det å bruke hasj var greit. Senere kunne de vise ambivalens, og komme med kritiske

bemerkninger til bruk av rusmidler, og hvilke problem dette hadde medført. Gjennom dette tydeliggjorde ungdommene at vi ikke lever i et vakuum, men at vi blir utsatt for mange påvirkninger. I en kontekst vil ungdommene beskrive at det er greit å røyke hasj, mens i en annen kontekst vil ungdommene fortelle om problem knyttet opp mot dette. Mennesket er aktivt og vi definerer situasjonen i nået på bakgrunn av selvet sine erfaringer i konteksten hendelsen finner sted.

Venner og relasjonene til dem

Så langt i oppgaven har det ikke blitt skilt mellom venner og bekjente. Dette er termer som vi i det daglige bruker, men hva er forskjellen? Det å skille mellom venner og bekjente er vanskelig. Informantene ga heller ikke noen klare skiller mellom termene. Skårner (2001) har intervjuet narkotikamisbrukere om deres sosiale nettverk. Hun skriver at det er vanskelig å skille mellom venner og bekjente, men sier at det er fire forhold som er betydningsfulle når en skal se på vennsrelasjoner. Det er valgfrihet, intimitet, likhet og omstendighet/situasjon. Fauske og Øia (2003) har noen av de samme elementene og sier vennenettverk tilbyr identitet, fellesskap og tilhørighet. I et symbolsk interaksjonistisk perspektiv kan venner falle innenfor det en kan kalle for primærgruppen til ungdommene, det som Cooley kaller for "vi et". Videre vil det ikke bli skilt mellom venner og bekjente da det ut fra intervjuene ikke er mulig å gi noen klare skiller. Kjærester er heller ikke valgt til å være en egen kategori, da de samme funnene som er gjort når det gjelder venner/primærgruppen også gjelder for kjærester, og at funnene avgrenses til å omhandle vennerrelasjoner. Blant informantene vil en også kunne finne venner som informanten beskriver på en slik måte at de kan defineres som signifikante andre. Frønes (2006) hevder at andre ungdommer fra tidlig ungdomsalder er de dominerende signifikante andre.

Når en ser på bruk av rusmidler og hvordan dette utviklet seg, er det vist at venner har vært viktige for informantenes valg. Å bruke rusmidler bli beskrevet som noe sosialt, og noe som i begynnelsen alltid blir gjort sammen med andre ungdommer. Vennskapet ble beskrevet med flere av de samme elementene til Skårner (2001) og Fauske og Øia (2003). Det var situasjonsbetting hvor en fant identiteten, fellesskapet og likhet, men det var og noe prosessuelt over vennskapet. En fikk nye venner og relasjoner til andre ungdommer som erstattet venner som en ikke følte tilhørighet, eller ikke lenger kunne identifisere seg med.

Først skal jeg se på venner som hadde forsøkt å få informantene til å ikke begynne, eller å slutte å bruke hasj.

Når jeg begynte å røyke hasj på den tiden, så sa han fy faen, du driter deg ut.

Så han prøvde?

Han prøvde å få meg vekk fra det, jeg hørte selvfølgelig ikke på han.

Informanten fortalte her at han hadde en venn som forsøkte å få han til å ikke røyke hasj. Men informantene valgte å prøve hasj allikevel. Dette finner en også blant andre informanter som forteller at de har valgt å utprøve hasj eller andre rusmidler, og at venner har forsøkt å stoppe utviklingen deres. Når de ikke har fått dette til så har de trukket seg unna. Gjennom denne prosessen har identiteten til ungdommen blitt knyttet opp mot ungdommene som brukte illegale rusmidler. Denne gruppen har fått større betydning for informantene, mens de ”rusfrie” vennene har mistet sin posisjon.

Noen fortalte at de hadde forskjellige vennegrupper som de beveget seg mellom. Etter hvert som andre ungdommer forstod at de brukte illegale rusmidler ble det vanskelig for informantene å bevege seg mellom de som var rusfrie, og de som ruset seg. Ungdommer beskriver dette som en prosess hvor andre ungdommer tar avstand, men også det at de selv ikke følte tilhørighet til gruppen av ungdommer som ikke ruset seg.

Så fant hun ut at jeg dreiv å røyket, og så mista jeg henne på grunn av det. Da tenkte jeg ikke noe særlig over det, da tenkte jeg fy faen du er helt dum liksom, du må skjønne at det går an å røyke litt av og til, men en skjønner ikke så mye når en holder på.

Aktiviteter som de tidligere har deltatt i som fotball, håndball og liknende kunne de slutte med, og livet deres dreier seg mer om rus. Dette gjelder både i forhold til fritidsaktiviteter, men og til gruppen av ungdommer som de oppholdt seg sammen med. Om de ikke hadde venner som brukte rusmidler, beveget de seg vekk fra dem de tidligere hadde vært sammen med og inn i grupper av ungdom som ruset seg. Vennerelasjonene deres ble dermed fokusert mot andre ungdommer som brukte rusmidler. En av informantene sa det slik når hun beskrev hvordan hun fikk seg nye venner.

Gjennom hele tiden så har jeg på en måte bytta miljø, bytta bekjentskap. Det er vel typisk i den alderen der. Jeg hadde noen nære venninner, og så ble jeg kjent med nye og spennende folk. Som er litt eldre og tøffe. Hvordan jeg hadde det forandra seg ganske brutalt, også forandra type venner seg. Jeg hadde venner som ikke drev med noe, godt oppdratt sånn i begynnelsen, men når en ikke hadde det noe bra selv så søkte en til andre som var i samme situasjon.

Informanten berører flere forhold. Det handler om å ha tilhørighet til gruppen en er i. For noen ungdommer fant de denne tilhørigheten blant ungdommene de hadde vært sammen med før de begynte å bruke rusmidler, men for andre betydde dette at de fikk seg nye venner. Vennskapet blir situasjonsbetinget, og handler om identitet, tilhørighet og felleskap. I symbolsk interaksjonisme snakker en ikke om nettverk, men flere nettverker. Dette da nettverk ikke er statisk men hele tiden i prosess (Levin og Trost 2005). Det er denne prosessen ungdommene beskriver, en definerer situasjonen i nået, og hvem en føler tilhørighet til et situasjonsbetinget. Hvem en oppholder seg med er ikke statisk, men noe som endrer seg alt etter hvilken situasjon en er i. Pedersen (1992) mener at ungdommer søker mot bestemte miljø, og som et resultat av dette er det noen som debuterer med hasjbruk. Kandel (1984) har funnet en sammenheng mellom bruk av illegale rusmidler og nettverket en tilhører. Skårner (2001) har også funnet at blant rusmisbrukere er det slik at jo tyngre man er inne i misbruket jo mindre har en kontakt med rusfrie venner. Blant informantene kunne en også finne at de som hadde kontakt med rusfrie venner, eller var med i organiserte aktiviteter som ikke omhandlet rus, var de som hadde minst problem knyttet opp mot bruken.

Når informantene fortalte om venner som trappet ned eller sluttet å bruk illegale rusmidler, skjedde noe av det samme, men da ved at vennene trakk seg unna. Vennskapet var på den måten situasjonsbetinget ved at en ikke kunne være sammen med andre som brukte rusmidler når en selv ikke brukte.

Tidligere har vi sett på at selvet sine erfaringer blir tatt med når en skal finne venner. Kvaliteten av vennskap i ungdomstiden er påvirket av kvaliteten på relasjonene med foreldre og venner i oppveksten (Kvalem og Wichstrøm 2007). Relasjonene en har hatt til tidligere signifikante andre, eller foreldre, og tilliten en har hatt til dem er dermed viktig i ungdomstiden. Dette kunne en finne igjen blant informantene hvor informantene fortalte at selv om de var sammen med enkelte ungdommer hver dag, og at en godt kan beskrive de ungdommene som signifikante andre, så beskrev de at de manglet tillit til relasjon. De stolte ikke på og kunne også beskrive at de lurte vennene om de følte at de måtte det. Tilliten i relasjonen var begrenset, og ble kontinuerlig redefinert da de var redde for svik. For ungdommene blir dette en definisjon av situasjonen hvor vennskapet blir sett på som noe som ikke er stabilt, og hvor relasjonen blir basert på et kortere perspektiv.

Senere i oppgaven skal jeg se nærmere på normbrudd, og vise at dette kan gi status i ungdomsgruppen. Et annet funn var at den som hadde mest kunnskap knyttet opp mot rusmidler fikk status i ungdomsgruppen. Dette er også funnet i andre studier som Pavis og Cunningham-Burley (1999). Det paradoksale var at ungdommene fortalte at noe av litteraturen de brukte var blitt gitt til dem av voksne for å få dem til å slutte å bruke illegale rusmidler. Gjennom det viser ungdommene at de definerte situasjonen forskjellig fra de voksne som gav dem denne litteraturen.

På skolen

Det pedagogiske tilbudet for barn og unge blir stadig viktigere. Fra rundt 1-års alder og de neste 19 årene er det tilbud om pedagogisk opplegg gjennom barnehage, grunnskole og videregående skole. Det at barn og unge tilbringer mye tid i skolen gjør at dette er en viktig forebyggingsarena (Askheim og Fauske 1996). Skolene opptar elevenes tid, både mens de er på skolen, og etter skoletid i form av lekser. De faglige prestasjonene er viktige med tanke på elevenes fremtid i form av utdanning og karriere. Karakterer og hvor godt en lykkes på skolen, har også stor symbolverdi ved at det sier noe om ”hvor god jeg er” (Skaalvik 1998). Heggen og Øia (2005) har funnet en sammenheng mellom rusmiddelbruk og et problematisk forhold til skolen.

Informantene er blitt intervjuet om perioden de gikk på barneskole, ungdomsskole og videregående skole. Debutalder og prosess i bruk av rusmidler har gjort at vektleggingen i intervjuene har vært noe ulik. Hovedtyngden av intervjuene har dreid seg om tiden når informantene har gått på ungdomsskole og videregående skole. Informantene fortalte om perioder hvor de likte seg godt på skolen. De kunne fortelle at de var, eller at lærerne beskrev dem som faglig sterke. De kunne også fortelle om lærere som de opplevde var viktige for dem. Noen av lærerne kan bli betegnet som signifikante andre for ungdommene, og de var spesielt viktige for dem da ungdommene hadde få voksne personer i livene sine. Hvor god tilknytning de hadde til skolen var forskjellig. Det var likevel slik at for informantene kom det perioder hvor de hadde opplevd det som vanskelig å gå på skolen, men dette kunne innebære forskjellige forhold og forskjellige tidspunkt. Når prosessen som ungdommene har vært i skal beskrives vil det bli fokusert på denne delen av livene deres.

I den neste delen vil jeg se på hvordan informantene beskrev skolehverdagen sin. Jeg vil starte dette med å ta utgangspunkt i tre informanter og vise at de hadde ulike utgangspunkt når de

beskrev skolehverdagen. Videre vil jeg se på bruk av rusmidler knyttet opp mot skolen. Gjennom skoletiden har ungdommene vist forskjellige tilpasningsproblemer. Jeg vil se nærmere på hvordan skolen reagerte overfor noen av ungdommene. Informantene fortalte at det var lærere som hadde forsøkt å endre utviklingen deres. Hvordan ungdommene reagerte på det vil være tema for den neste delen. Når ungdommene gikk på videregående skole var det flere av dem som sluttet på skolen. Dette temaet vil jeg se på i avslutningen av denne delen.

Hvordan opplevde ungdommene skolehverdagen

I denne delen skal jeg ta utgangspunkt i tre av informantenes beskrivelser. Beskrivelsene har flere ting felles, men de viser også at de opplevde skolehverdagen på forskjellige måter. De tre informantene kom med beskrivelser av ungdomsgrupper eller "gjenger" i skolegården på ungdomsskolen. Dette blir ofte sett på som et storbyfenomen. Andersson (2000) som har skrevet om ungdommer med innvandrerbakgrunn beskriver begrepet til å omhandle løst sammensatte grupperinger av venner. Dette stemmer overens med ungdommenes beskrivelser hvor det ikke er tette bånd, men hvor det er et skille mellom ungdommer. Deres forhold til fenomenet kan deles opp i tre: De som i perioder ble utsatt for vold eller trusler fra gjenger, de som sa at det var slike miljø men ikke følte seg truet eller var redd for gjengene, og de som var en del av gjengen.

En av informantene som gikk på skole i en storby fortalte at når han skiftet skole fra barneskole til ungdomsskole, så sa han at det var et mye verre miljø på ungdomsskolen. Når jeg ba han om å forklare hva han mente svarte han: "Med verre miljø. Det var slåssing, gjenger og bråk. Barneskolen var nærmest som paradiset da, sånn veldig snilt i forhold til ungdomsskolen." Senere i intervjuet fortalte han at "gjengen" hadde en lek hvor de tok jakka over hodet på en person og at de så slo løs på vedkommende, det hadde også han blitt utsatt for. Under intervjuet ble han spurt om hva han gjorde for å ikke bli utsatt for dette. Til det svarte han: "Jeg vet ikke, prøvde å holde meg unna de folka liksom, men det gikk ikke alltid å holde seg unna dem".

En annen informant fortalte det slik:

Det var en dramatisk skole å gå på. Jeg husker første gang jeg gikk inn i korridoren så bare peip det bak meg, og så var det noen som hadde kasta ei hjemmelaga bombe inn der. Og så var det slåsskamper mellom norske og pakistanere. Det har vært mye tull på skolen.

Selv om han mente at skolen han hadde gått på var en ”dramatisk skole”, så fortalte han at han følte seg trygg på skolen. For andre fortalte han at skolesituasjonen påvirket dem. I intervjuet snakket han om ei jente som hadde blitt mobbet, og som han mente hadde ført til at hun i dag hadde store psykiske lidelser.

En av informantene ga en beskrivelse av seg selv til å tilhøre et gjengmiljø på skolen.

Vi var jo ikke en gjeng, men gjengmiljø da.

Hva mener du med det?

Jeg vet ikke, jeg var veldig fascinert av gjenger og sånne ting. Så jeg gikk veldig inn der da. Lærte meg alt innenfor kriminalitet og ville drive med mitt eget.

Hvordan gjorde du det da?

Bare å være med dem. Jeg prøvde å leke veldig smart overfor dem, ta på meg maske og være en av guttene. Det var det jeg alltid prøvde på. Så jeg sa at jeg kunne være hjernen bak for dem. Da var jeg med på å planlegge. Det var ganske småting, rane Rimi, biltyveri, gjøre brekk og sånne ting. Da var jeg egentlig med for jeg hadde ikke noe bedre å gjøre.

I motsetning til de to foregående informantene beskrev hun at hun tilhørte et gjengmiljø. Hun fortalte videre at hun var med å planlegge kriminalitet som ran og biltyveri. Når hun fortalte om denne tiden fortalte hun om dette som en god periode for henne. Hun sa at hun var godt integrert i miljøet, og alle var venner. Det betyr ikke at hun ikke ble utsatt for vold eller utøvde vold, for det ble og gjorde hun, men hun omtaler dette som en god periode i livet sitt.

Når vi ser på ungdommenes fortellinger kan vi se at de har ulike definisjoner av situasjonen. En kan stille seg spørsmål om hvorfor det er slik? Det er da viktig å si at vi definerer situasjonen basert på tidligere erfaringer som selvet har gjort. Om en tidligere har blitt utsatt for vold fra en gjeng vil en kunne definere det å være på skolen som noe utrygt. Kjenner en til at det er gjenger på skolen, men ikke har opplevd dette som noe problem, eller opplever at de er en trussel vil dette være med å påvirke hvordan en definerer situasjonen. For ungdommer som er fascinert av ”gjenger”, og opplever at ”gjengen” gir en trygghet, status og fungerer samlende vil de definere å være på skolen, og relasjonene til andre elever som positivt. Gjengen vil på den måten dekke noen av de grunnleggende sosiale og psykologiske behov (Fauske og Øia 2003) Hvorfor informantene definerte situasjonen forskjellig er det nok flere grunner til, men det viktige er at vi husker at definisjonen av situasjonene er individuell og at definisjonen er virkelig i sine konsekvenser.

Rus på skolen

Informantene har fortalt at de har vært påvirket av rusmidler på skolen. Enten hadde de kommet ruset på skolen, eller så har de brukt rusmidler inne på skolens område som hasj, alkohol og amfetamin.

Hvordan var det å være på skolen?

Jeg husker i alle fall når jeg gikk på ungdomsskolen og røyket liksom, så om jeg var i timen så gadd jeg ikke gjøre noe. Jeg gikk ut hele tida, eller læreren jagde meg. Jeg dro vel egentlig på skolen for å få shit¹. Jeg visste at guttene hadde det der. Så det var derfor jeg dro på skolen.

Som tidligere beskrevet så har rusbruken til ungdommene vært en prosess. Det samme gjelder omfanget av å være på skolen i ruset tilstand. Parallelt med at bruken utviklet seg fortalte ungdommene at de var oftere og mer påvirket på skolen. Dette førte til at informantene ikke klarte å følge undervisningen. De kunne utebli eller komme, men da for å gå etter kort tid.

En kan stille spørsmål om hvorfor informantene var på skolen når de var påvirket? Det kan da være viktig å tenke at mennesket er sosialt, og ønsker å være i en sosial kontekst med andre ungdommer. På skolen legges det også planer for hva som skal skje i fritiden (Heggen og Øia 2005). Skolen er noe sosialt, og som en av informantene beskriver så kom han til skolen for å treffe vennene sine, og han visste i tillegg at der kunne han få tak i hasj. Dette definerte han som grunnen til at han var på skolen. Skolens rolle som kunnskapsformidler definerte han ikke som viktig. For han var skolen et symbol på et sted hvor han kunne være sosial, og hvor han også fikk tilgang til hasj. Han omdefinerte hva som var viktig, og unngikk dermed å mislykkes (Heggen og Øia 2005).

Skolens reaksjoner

Ungdommene utfordret også andre regler ved skolen, og forteller om seg selv som ”bråkete, bøllete, klin gjerne” osv. Beskrivelsene deres kan bli sett på som problemadferd. Det er vanlig å skille mellom internalisert (innagerende) og eksternalisert (utagerende) adferd (Nordahl m.fl. 2005). Adferden som blir sett på i denne oppgaven kommer under kategorien eksternalisert.

¹ Shit: Slengord for hasj. For en mer utfyllende liste av slengord se Weihe (1999)

De handlingene som ungdommene viste var nok en utfordring for skolen. Lærerne og skolen håndterte også mye av den utfordringen relativt likt. Ungdommene ble ekskludert eller kasta ut av timene.

Jeg hadde ikke noe særlig kontakt med lærerne. Jeg tror de visste litt hva jeg drev med, for de tilkalte jo BUP¹ eller et eller annet ungdomspsykiatrisk, men jeg slutta jo før de kom.

Forsøkte de å snakke med deg?

Nei egentlig ikke når jeg tenker meg om, men jeg tror de visste ganske lite om det, men de som visste gjorde ikke noe med det.

Hvem tenker du på da?

Klassestyrere for eksempel. De kunne ha sett, for jeg var rusa i klasserommet mange ganger, men da ble de bare sånn: Å tenk på de andre ungdommene da. Så ble jeg kasta ut.

Dette er ei jente sin fortelling om skolen og lærerne. Klasseforstanderne hun refererer til vil kunne gi andre fortellinger ut fra sin forståelsesverden. I intervjuet ble skolesituasjonen beskrevet som en prosess hvor utstøtingen skjedde gradvis. For noen vil det å skape uorden være rasjonelt, ved at de da tar kontroll over situasjonen. Som tidligere vist så omdefinerte de hva som var viktig, og unngikk dermed å mislykkes (Heggen og Øia 2005). Levin og Trost (2005) mener at det aldri er snakk om en relasjon, men i dette tilfellet lærerens relasjon til eleven og elevens relasjon til læreren. Ogden (1994) sier at samhandlingsvansker er når det foregår problem eller konfliktfylt utveksling av informasjon, og at det ikke finner sted en gjensidig tilpasning mellom elev og lærer. I en undersøkelse gjennomført av Sørli og Nordahl (1998) har de funnet at elever som opplever seg verdsatt av lærere viser mindre problemadferd enn andre elever. Tillit i relasjonene er viktig for at eleven skal oppleve seg verdsatt av læreren.

I denne delen skal vi se på hvordan noen av ungdommene definerte relasjonen til læreren. Til dette skal vi bruke speilselvet som Cooley er kjent for. Selv mente Cooley at metaforen har svakheter (Levin og Trost 2005). Dette kan likevel være beskrivende for den prosessen som skjer. Ungdommene kom påvirket av rusmidler på skolen eller saboterte undervisningen på andre måter. Læreren reagerte med å be dem om å gå, eller de ble kastet ut fra undervisningen. Elevene har tidligere liknende erfaringer, og har i mange tilfeller et negativt bilde av seg selv som skoleelev. Gjennom å bli kastet ut får de bekreftet sin identitet som bråkmaker og sabotør. Spiralen kan på denne måten fortsette. Elevene blir kastet ut og skulker

¹ BUP: Barne og ungdomspsykiatrisk, i denne sammenhengen står det slik da dette var betegnelsen som informantene brukte.

mye av undervisningen. Når de først kommer til skolen klarer de ikke å følge med på undervisningen, da de enten er påvirket av rusmidler eller har mistet så mye av undervisningen at de ikke forstår det som det blir jobbet med. Relasjonene mellom de voksne og elevene kan bli opplevd som negativ, både av elevene og de voksne. Gjennom denne prosessen har ungdommene ved å gjøre handlinger som gjør at de blir kastet ut, tatt det som Charon (2001) kaller å ta kontroll over situasjonen. De handler i forhold til omgivelsene, og får bekreftet det negative bildet av seg selv som skoleelev.

Lærere som forsøkte å endre utviklingen

Informantene som ble intervjuet fortalte om lærere som hadde forsøkt å ta tak i situasjonen deres. Tidligere har jeg vist til lærere som har brukt det som Ogden (1994) kaller formelle sanksjoner som utvisning. Ungdommene fortalte også at lærerne hadde brukt andre metoder. Dette kan være ett eksempel på det:

I 9. og 10. klasse så visste alle lærerne det. De spurte om å få se meg i øya, men jeg bare lo og spurte hva er det dere prater om? Det var litt teit, men de kan ikke bare si sånn i klassen. Jeg synes du ser så sløv ut, få se på øya dine, så sitter jeg i klassen. Nei den skolen er det teiteste jeg har vært med på.

Var det noen lærere som plukka deg ut og hadde samtaler med deg?

Ja, men det var bare negativt. Han forsøkte å være hyggelig, men nei, det ble negativt alt sammen.

Hva tenker du på, kan du beskrive det?

Det var liksom, vi vet at du har problemer, hva skal vi gjøre for deg? Jeg har ikke problemer, jeg klarer meg godt på skolen, har gode karakterer, og har fått 5+ på muntlig eksamen, og jeg klarer meg fint bare jeg gidder. Men han forsøkte å få det til at jeg hadde et problem, noe jeg aldri hadde. Egentlig hadde jeg ikke noe problem, hadde noe fravær men karakterene mine var bra. Men det var bare slik at jeg fikk kjeft.

Situasjonen kan være beskrivende for utfordringene som læreren møtte. Eleven definerer det å ha fravær og at han røyker hasj som uproblematisk. Læreren definerte situasjonen annerledes. Det blir et brudd i kommunikasjonen, og selv om det er gått flere år fra situasjonen informantene fortalte om, blir den fremdeles beskrevet som negativ. Askheim og Fauske (1996) har sammenliknet skole og elevers virkelighetsforståelse. De har funnet at selv om problemene har felles utgangspunkt, så fremstilles de svært forskjellig. Dette kan belyse noe av utfordringen som læreren sto overfor. Det som kan være interessant å se nærmere på er hvorfor de definerte situasjonen så forskjellig? En forklaring kan være når vi ser hva informantene senere i intervjuet svarer på spørsmålet om mor hadde blitt kalt inn til foreldremøte.

Ja mamma har blitt innkalt på noen møter hvor de har sagt at de har mistanke om at jeg røykte hasj. Jeg er 100 % klar over det, har hun sagt, og hva så? Ja også har de sendt brev til barnevernet. Idioter. Barnevernet visste jo at jeg røyket¹, jeg gikk jo på pisseprøver² i ett år. Jeg hadde 46 pisseprøver som var positive. Men bare på hasj.

Definisjonen av situasjonen til informanten var lik morens definisjon av situasjonen. Hva er problemet med å røyke hasj? Når klasseforstanderen ser på dette som et problem overfor informanten bryter dette med hva mor mener, og han utfordrer dermed den generaliserte andre (normer og regler) som informanten har. Definisjonen av situasjonen er forskjellig, og det kan bli et brudd frem til de eventuelt klarer å bli enige i en felles definisjon av situasjonen.

Å avslutte skolen

Bruddene på skolen handler ikke bare om at informantene blir utvist eller kastet ut av skolen. Informantene forteller at de ikke har klart å følge opp skolen, og av den grunn sluttet. Fortellinger som at ”det var vel i grunnen ikke de som avviste meg, men jeg som avviste dem” kan belyse noe av dette. Flere fortalte at de hadde gått for eksempel et halvt år på ei linje på videregående skole, før de på ny hadde startet opp igjen høsten etter, men da på en annen linje. Ungdommene som ble intervjuet fortalte at de ikke klarte å følge med på skolen, rusen ble etter hvert en så stor del av livene deres at å kombinere dette med skolen ble vanskelig.

I Osloundersøkelsen (Storvoll og Krange 2003) fant en sammenheng mellom bruk av narkotiske rusmidler og skoleprestasjoner. Heggen og Øia har også funnet en sterk sammenheng mellom elever som har et trøblete forhold til skolen og rusbruk (2005). Spørsmålet blir hva som kommer først av dårlige karakterer eller rus? Blant informantene finner en ungdom som beskrev seg selv som skoleflinke og at de hadde gode egenskaper. Denne gruppen definerte situasjonen til at rusen, men og andre sider ved livssituasjonen deres ødela for skoleprestasjonene. For gruppen som ikke så på seg selv som skoleflinke er sammenhengen vanskeligere å se, men at bruken av rusmidler har påvirket skoleprestasjonene er ungdommene klare på, men hvordan og hvorfor blir beskrevet forskjellig.

Når en opplever å ikke få noe til, slik ungdommene beskriver, påvirker det opplevelsen av å gå på skolen. Speilingen av reaksjonen en får fra lærere og medelever på hvordan en faglig

¹ Røyket betyr her å røyke hasj.

² Pisseprøver er sleng for urinprøver.

fremstår, bestemmer om en får et positivt eller negativt bilde av seg selv som elev. Om de definerte reaksjonene som positive, gjør dette at bildet av seg selv som elev blir positivt. En kan dermed definere det å gå på skolen som positivt. Som tidligere vist øker dette sannsynligheten for å ikke utvise problemadferd i skolen (Sørli og Nordahl 1998). Den motsatte reaksjonen kan gjøre at en opplever skolehverdagen som noe negativt, noe som gjør det lettere for ungdommene å avslutte skolen. En definerer situasjonen og seg selv negativt knyttet opp mot skolen. En kan da gjøre som informantene, trekke seg vekk eller slutte å gå på skolen.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på informantenes forhold til foreldre og venner. Jeg har vist at informantene har gitt ulike beskrivelser av relasjonene til foreldrene. Foreldrene har vært viktige for informantene, men informantene har også fortalt at tilliten mellom dem har vært vanskelig. Dette begrunnet informantene enten på bakgrunn av egne handlinger, eller ved at de fortalte at de ikke hadde tillit til foreldre basert på hvordan foreldrene hadde vært foreldre for dem. Vennskap er blitt beskrevet som en prosess, hvor en mister venner og hvor nye venner kommer til. Dette på bakgrunn av livssituasjonen og hvem en føler tilhørighet til. Blant informantene kunne en også finne at kunnskap om rusmidler gav status i ungdomsmiljøet. Det var og slik at det kom fortellinger fra informantene om at de manglet tillit til vennene sine, og at de selv kunne lure dem.

I den siste delen av kapitlet har jeg vist at ungdommene i tidligere perioder har definert det å gå på skolen som positivt. Dette har endret seg og informantene har i løpet av skoletiden fått problemer knyttet opp mot skolen. Det har vært en prosess hvor relasjonene til skolen og lærerne har blitt dårlig. Informantene har vist at de kan ha definert situasjonen annerledes når lærere har forsøkt å endre utviklingen. Informantene har opplevd at de har blitt kastet ut fra skolen, men at de også selv har avsluttet skolen. Bruk av rusmidler har skjedd i skolesammenheng og har påvirket opplevelsen av å mestre skolehverdagen.

Kapittel 7

Normbrudd og egen situasjon

Dette kapittelet er delt opp i to hoveddeler. I den første delen vil jeg se nærmere på noen av fortellingene som ungdommene kom med knyttet opp mot det å bryte samfunnets normer og regler. Jeg vil se på hvordan normbrudd er knyttet opp mot spenning. Videre vil temaet være utøvelse av vold og utagerende adferd, og hvordan ungdommene beskriver dette. Jeg vil vise at kontekst kan være viktig når vi skal forstå ungdommenes handlinger. Å selge illegale rusmidler vil være siste tema i den første delen. I den andre hoveddelen vil jeg se nærmere på hvordan ungdommene beskriver egen psykisk helse og sykdom. Informantene kom med beskrivelser som en kan knytte opp mot psykisk helse, det var også informanter som fortalte om kroniske sykdommer som hadde hatt innvirkning på livene deres. Kapittelet vil bli avsluttet med en kort oppsummering.

Å bryte samfunnets normer og regler

Pedersen og Bakken (1998), Pedersen, Mastekaasa, og Wichstrøm (2001) og Pape og Storvoll (2007) har funnet at det er en sammenheng mellom atferdsforstyrrelser i tidlig ungdom og senere bruk av illegale rusmidler. Det å definere hva som er atferdsforstyrrelser er uklart. En kan likevel identifisere noen fellestrekk, der ”andres rettigheter”, og ”aldersadekvate normer” brytes. Eksempel på dette kan være å true andre, slåss, drive hærverk, stjele, gjøre innbrudd, skulke skole og være hjemmefra om natten uten foreldrenes samtykke (Pedersen 2006). Det eksisterer to diagnostiske systemer. I Norge er helseinstitusjonene pålagt å følge ICD¹ systemet (Wichstrøm og Backe-Hansen 2007). Om en skal få diagnosen atferdsforstyrrelse skal en ha atferdstrekk som for eksempel slåssing, alvorlig ødeleggelsestrang, skoleskulk, stjeling og rømming. For at en skal kunne få en slik diagnose må dette være markerte og gjentatte handlinger (ICD-10²)

I oppgaven vil jeg ikke gå nærmere inn på diagnoser fordi dette er irrelevant når målet er å fange opp ungdommenes fortellinger. I fortellingene til ungdommene kan en finne flere beskrivelser av brudd på normer og regler. Det kan være alt fra mindre normbrudd til mer alvorlige normbrudd. Det kan i denne sammenheng være viktig å minne om at i et symbolsk interaksjonistisk perspektiv fokuserer en ikke på hva en er, men på selve handlingen. En er

¹ ICD: International Classification of Diseases, i dag brukes ICD-10.

² World Health organization.[1992] 2000

ikke intelligent, men gjør intelligente handlinger. En er ikke voldelig, men gjør voldelige handlinger. Prosess og kontekst er viktig når en skal forstå handlinger.

Spenning

Når ungdommene fortalte hvorfor de begynte å bruke rusmidler så fortalte de om spenning. Det å prøve rusmidler blir beskrevet som spennende. Senere finner en igjen dette på andre områder også. En kunne tenke seg at ungdommene var spenningsøkende, og holdt på med aktiviteter som var risikopreget. Det kan en finne, men det mest fremtredende var at aktiviteter som brøt med samfunnets normer og regler ble beskrevet som spennende.

Ja, det er klart, det er jo kult og godt å ruse seg i begynnelsen. Du fikk jo hodet fullt av tanker og du så gjerne ting. Det var det som gjorde det spennende, og det at det var ulovlig. Det fulgte en del ting rundt det, slik som kriminalitet, og hvordan vi var, var også en del av spenning i husker jeg. Når en trengte penger til dop, hvordan få tak i penger, stjele, rane, svindle og sånne ting. Så det er det jeg mente med spenning.

Selve rusopplevelsen kan bli oppfattet som spennende, men som informanten beskriver det så er det også på andre områder de opplever spenning. Felles for flere av områdene var at spenningen bygger på det som kan beskrives som normbrudd. Det å bryte normer og regler trengte ikke nødvendigvis å skje etter at de begynte å bruke rusmidler. En informant fortalte at: "Jeg har tagget jeg og. Hadde en kort karriere, men jeg var klin gæren så jeg gjorde masse, men jeg slutta når jeg begynte å ruse meg". For denne informanten endret lovbruddene seg, og han begynte i ung alder å gjøre innbrudd og stjele biler. Tagging var noe av de første lovbruddene han gjorde. Dette ble etterfulgt av andre lovbrudd som kan beskrives som mer alvorlige. Tidligere har jeg vist til en trappetrinnsmodell i forhold til bruk av rusmidler, noe av det samme viser ungdommene i forhold til det å bryte normer og regler. Det begynte med mindre alvorlige lovbrudd, og utviklet seg videre. På samme måte kan det som defineres som spennende endre seg. I begynnelsen kan det handle om å forsøke alkohol, men etter hvert kan det dreie seg om nye rusmidler eller være knyttet opp mot mer alvorlige lovbrudd som ran.

En rekke studier som Tungeland, Smith-Solbakken og Claussen (1996), Pavis og Cunningham-Burley (1999), Sørensen (2004) og Sandberg og Pedersen (2005) viser til at ungdommer som bruker illegale rusmidler, eller situasjonen rundt det å bruke illegale rusmidler blir av ungdommene opplevd som spennende. Pedersen (1991) har også vist at noen former for spenningsøking øker sannsynligheten for at en prøver illegale rusmidler.

Pape og Storvoll (2007) sier at noen normbrudd kan en kalle for alderstypiske, hvor en er spenningssøkende og nysgjerrig. Sørensen (2004) har vist at ungdommer som er rekreasjonsbrukere av rusmidler definerer risiko, og hvor stor risiko de ønsker å ta, annerledes enn hva myndighetene gjør. Her kommer ungdommenes fortellinger inn. I gruppen av ungdommer som de oppholdt seg med, var det å bruke rusmidler og gjøre andre kriminelle handlinger en del av deres hverdag. De havnet i et nett hvor det etablerte samfunnets regler ble snudd på hodet (Tungeland, Smith-Solbakken og Claussen 1996). Det å gjøre kriminelle handlinger var en rolle, hvor det lå i rollen å gjøre lovbrudd. Selve lovbruddet ble et stimulus som informantene definerte som positivt spennende. For noen av lovbruddene fulgte det også med status og anerkjennelse, noe som gjorde at de fikk deres identitet bekreftet. Dette skal vi se nærmere på når vi skal se på utagerende adferd.

Utagerende atferd

Pedersen og Bakken (1998) har vist at det blant gutter og jenter som utøver vold kan en finne en sammenheng med bruk av illegale rusmidler, spesielt sterke er sammenhengen i forhold til jenter. Blant guttene som ble intervjuet var det informanter som fortalte at de hadde utøvd vold, og noe av volden ble beskrevet som tildels grov. Beskrivelsene til guttene hadde mye til felles med jentenes beskrivelser. I denne delen vil jeg fokusere på jentenes beskrivelser.

Jeg var mye med i voldssammenhenger. Jeg hadde veldig mange guttevenner, og de var veldig opptatt av å slåss, og jeg var liksom med. Ofte så var det sånn at jeg fikk litt status av å være den litt tøffe og gjerne jenta liksom. Så om noen venninner hadde noen de ikke likte så: ”NN nå må du banke henne”. Jeg følte at det var der jeg fikk mest bekreftelse, gæren, sprø og tøffe NN. Folk var redd for meg.

I begynnelsen var det ikke sånn at vi begynte for å hevde oss, da var det krangler eller at en eller annen hadde baksnakket noen. Så om noe sånt hadde skjedd i det miljøet, så var det å vende ryggen til veldig feigt, det var uakseptabelt, og da stiller man bare opp. Jeg er ikke noe stor eller svær, men da må en bare stille opp uansett.

Jentenes fortellinger hadde ting til felles i beskrivelsene. Beskrivelsene deres var at de var lette å provosere, de fikk status som ”gjerne”, og de var sammen med venner/venninner når volden ble utøvd. Som en av informantene beskrev det, så var det slik at om noen venninner ikke likte en annen jente så ble hun bedt om å ta henne. Rollen som den ”gjerne og tøffe” var roller som informantene tok.

Om en tenker dette som en dramaturgisk tilnærming ser en at jentene hadde fått tildelt roller. Scenen var for eksempel skolegården, utesteder eller gata. Publikum, men og andre deltakere

var venner, venninner og andre ungdommer som de var i konflikt med. Rollen de spilte var at de var lette å provosere, og de kom med beskrivelser av at de kom med provokasjoner som igangsatte konfliktene.

Jeg var rusa mange av de gangene. Da kunne jeg være ekstra frekk. De første gangene var tilfeldige, men etter det så følte jeg, hva skal jeg si, et adrenalinkick, og at jeg gjorde det kanskje med vilje noen ganger. Da tok jeg alltid de som var mindre enn meg, de jeg visste at jeg kunne ta. Psykologisk og fysisk.

Det å utøve vold var for jentene en prosess. Første gangen beskrev de som tilfeldig. En av jentene fortalte at hun fikk juling av ti andre jenter. Når hun møtte jenta som hadde iscenesatt at hun fikk "juling" så tok hun hevn ved å "banke" henne. Dette utviklet seg, og ble for jentene et mønster hvor kombinasjonen av at gruppen ungdommer som de er venner med, eller som de oppholder seg med, forventer slik oppførsel i gitte situasjoner. En kan si at den generaliserte andre forventer dette av jentene. Det låg i ryggmargen til jentene at "om noen provoserer meg så skal jeg ta hevn". Dette ligner på funn som Flekkøy (2000) har gjort blant jenter. Dette kan beskrives som et sett av forventninger mellom venninner på hvordan en konflikt skal løses. Videre er det viktig med status og rykte. "Du snur ikke ryggen til".

Bekreftelse blir også trukket frem hvor jentene speiler seg i andre, og definerer at oppførselen deres gir dem status og anerkjennelse innen gruppen de oppholder seg i. Pedersen og Bakken (1998) sier at det er vanskelig å si hvorfor det er en sammenheng mellom atferdsproblemer og bruk av rusmidler, men de mener at en lovende teori kan være at en søker mot likesinnede som da vil kunne forsterke atferden. En får gjennom det anerkjennelse for hvem en er, noe som alle mennesker streber etter (Kvelling 1998). Mennesker ser og bedømmer seg selv ut fra standpunktet til gruppen deres (Charon 2001). Relasjonen en har til de andre er viktig for bedømmingen, og dermed forventningene en definerer de andre har til den posisjonen eller rollen en har i gruppen.

Utagering uten jevnaldrende som publikum

Tidligere har jeg sett på utagering hvor det har vært en scene og et publikum. Jeg skal nå se på utagering uten jevnaldrende som publikum. Det å si at et menneske ikke har "scene eller publikum", vil nok ifølge Goffmann være feil, men når en møter ungdom er det viktig å se at scenene og publikummet kan være forskjellig. Blant informantene var det ungdommer som fortalte om utagerende episoder hvor målet eller handlingen ikke var styrt av det som kan tolkes som å skape respekt eller være tøff. Handlingene kan bli sett på som utløp for

frustrasjon eller rasjonell handling. Det var publikum til stede, men publikummet svarte på handlingene på andre måter enn publikum bestående av jevnaldrende.

En informant fortalte at hun ved flere anledninger hadde rasert ting hjemme.

Det endte opp med at jeg hadde stort sinne og aggresjon inni meg. Så var det vel etter jul jeg kom hjem, og så kom jeg ikke inn fordi at de hadde skjønt at jeg hadde røyket¹. Så endte det opp med at jeg raserte alt ute. Dørene og knuste vinduer og sånne ting. Så kom politiet og jeg måtte bli med dem.

I løpet av noen dager ble informanten flere ganger arrestert av politiet for lignende forhold. Utageringen hennes fortalte hun skyldtes frustrasjon knyttet opp mot hennes psykiske tilstand. Rusen var for henne en viktig del av dette da hun opplevde at rusen gjorde noe med henne som førte frem til at hun raserte deler av huset.

En annen informant fortalte at han hadde vært i slåsskamp hjemme.

Jeg hadde en stefar som slo mamma, så det var ikke noe kult. Det endte med at en kveld så sa mamma at jeg skulle gå inn på rommet. Så hørte jeg skrik, og så fikk mamma en strikkepinne gjennom hånda, og så slo mamma hode mot kanten så hun begynte å blø. Jeg kom ut og så traff jeg kneet hans, og jeg traff sikkert godt fordi han bare falt sammen.

Senere fortalte informanten om en lignende episode hvor han hadde slåss med en annen av mors samboere. Denne episoden var i følge informanten basert på en misforståelse, men hvor han hentet frem tidligere erfaringer med at mor ble slått. Han brukte erfaringene sine og fortalte at han følte at han måtte forsvare moren. Dette ble ikke knyttet opp mot bruk av rusmidler, og i motsetning til tidligere beskrivelser fortalte ikke ungdommen at han var påvirket av rusmidler når dette hendte.

Informantene beskriver at for dem så var ikke det å være aggressive eller utagerende noe de gjorde for å oppnå respekt, men noe de gjorde av frustrasjon eller redsel. På den måten skiller historiene deres seg fra de andre informanters historier ved at det de ønsket å oppnå var å komme ut av en situasjon. Det viktige her er å skille mellom episodene og hvordan ungdommene definerte situasjonen.

¹ Røyket betyr i denne sammenheng å røyke hasj.

Vi definerer situasjonen i nået og handler ut fra vår definisjon av situasjonen. De to informantene fortalte begge at de hadde gjort slike definisjoner av situasjonen tidligere, og begge hadde positive opplevelser av det som hadde skjedd i etterkant. Det å bli arrestert av politiet kan defineres som at noen tar kontroll når en selv har mistet den. Når en har angrepet en voldelig stefar, som på bakgrunn av dette flytter ut, kan hendelsen defineres som positiv. Selvet har gjort seg erfaringer med at det i noen situasjoner kan defineres som positivt å handle på andre måter enn hva som er forventet. Den generaliserte andre kan være at det å utagere ikke er greit, men en definerer situasjonen fortløpende i nået og handler ut fra definisjonen av situasjonen basert på selvets erfaringer.

Salg av rusmidler

Flere av informantene fortalte at de hadde erfaring med å selge rusmidler. Hvordan beskriver informantene det at de begynte å selge rusmidler, og hvordan skjedde det? Jeg skal i denne delen se på noen fortellinger. Rusmidler vil i denne delen være illegale rusmidler.

En av informantene fortalte at han begynte å bruke anabole steroider¹, og etter hvert solgte dette. I intervjuet fortalte han også at han hadde solgt rusmidler. Det forklarte han med at når han selv begynte å bruke rusmidler var det ikke nok penger i å selge anabole steroider, og at han da begynte å selge. På den måten kunne han tjente opp mot 100.000.- i måneden. Det å begynne å selge rusmidler var ikke vanskelig for han. Han hadde et nettverk av kriminelle som han hadde hatt kontakt med når han solgte anabole steroider. Dette nettverket gav han tilgang til rusmidler, i det han beskrev som store kvanta. Han hadde et nettverk av kjøpere under seg som kjøpte for å videreselge. Selv hadde han en høyere posisjon i salgshierarkiet som gjorde at han selv ikke solgte til så mange.

For en av de andre informantene som solgte rusmidler var fortellingen forskjellig. Hun fortalte at når hun tenkte på fremtiden så fant hun ut at skole ikke var noe for henne, og at det å holde på med ”dop og kriminalitet var noe som passet bedre”. I intervjuet snakket vi rundt dette, og hun fortalte at:

Og så følte jeg at vi jentene var sånn mindreverdige enn guttene. For jeg følte noen ganger at de var litt sånn med oss da, hvorfor har de alt det der, hvorfor kan ikke vi få tak i det, og jeg var veldig sånn trass da. Så jeg spurte en slektning av meg om vi ikke

¹ Anabole steroider kan i media bli omtalt som rusmidler, men har annen virkning og kan ikke kategoriseres som rusmidler, selv om salg er ulovlig.

kunne få et opplegg¹? Nei sa han. Jeg kunne heller bare få penger. ”Nei! jeg vil ha opplegg”. Så vi begynte med hasj. Jeg fikk en stor del av han, så kunne jeg bare selge videre. Så begynte jeg med det, litt og litt liksom. Jeg hadde det alltid med meg, og så hadde folk nummeret mitt, så var det bare å få tak i meg. Jeg synes at det var ganske sånn kult, for jeg likte å ha den makten liksom, og så gjorde jeg det ganske bra.

Når vi ser på historiene til informantene er det noen ting som går igjen. De har kontakter som gjør at de kan skaffe eller få tak i rusmidler, de ønsker å tjene penger på det og det gir også en form for status i enkelte miljø. Jenta legger det også frem som en kvinnekamp, hvor hun har sett seg lei av at guttene har ting hun kunne ønske seg, men at hun og venninnene hennes var avhengig av guttenes kontakter. For henne ble guttenes kontakter et symbol som viste makt, hun ønsket å få samme status som guttene.

Informantene fortalte at de i utgangspunktet tilhørte forskjellige nivå i omsetningshierarkiet. Informanten i begynnelsen hadde få personer som han solgte til, og omsetningen var i større kvanta. For de andre informantene dreide omsetningen seg om mindre kvanta, og de som de solgte til kjøpte for eget bruk. Etter hvert endret dette seg for flere av informantene. Det som var felles var at de ikke klarte å selv bruke rusmidler og selge. En av informantene fortalte:

Så gikk ikke dopsalget så veldig bra heller, for jeg orka ikke, hadde ikke energi nok, den derre gnisten, så alt begynte å gå litt dårligere igjen da. Så isteden for å selge det så tok jeg det selv.

Det å bli tatt av politiet ble også oppgitt som årsak til at man gikk nedover i salgshierarkiet. Blant noen informanter førte dette til tap av posisjon i miljøet de var i. De bevegde seg fra at omsetning av rusmidler var noe de tjente penger på, til å bli noe de måtte gjøre for å finansiere eget bruk.

I undersøkelsen *Talent eller klient* (Tungeland, Smith-Solbakken, Claussen 1996). viser en til noe av det samme, hvor personlig relasjon er viktig, og om en for eksempel bruker selv og ikke klarer å gjøre opp for seg taper en posisjon. Derimot vises det også til at om en ikke lykkes i det som beskrives som den ”straighte verden”, så kan en ha talent for å lykkes i den kriminelle verden. Dette faller også sammen med informanten som snakket om at hun ikke kom til å lykkes på skolen, men som dopselger kunne hun lykkes.

¹ Opplegg: Betyr i denne sammenheng å få/kjøpe ett parti med narkotika som kan selges med fortjeneste.

Sandberg og Pedersen (2006) har forsket på ungdommer som oppholder seg langs Akerselva i Oslo. Gjennom dette har de kommet frem til termen gatekapital. Gatekapital blir definert som: ”*Kunnskaper, kompetanse, ferdigheter, egenskaper og objekter som tilkjennes verdi i gatekulturen*” (Sandberg og Pedersen 2005:83). I definisjonen kan en finne mye av det samme som informanten fortalte om. Rusmidler ble i miljøene som ungdommene var i et symbol på makt og penger. De definerer også situasjonen til en måte som det er akseptabelt å tjene penger på. Rollen de hadde var å være selger av rusmidler. Dette gav dem en spesiell posisjon i miljøet de var i. Posisjonen var situasjonsbetinget og etter hvert som ungdommene mistet egenskapene sine, endret rollene seg. Rollen var ikke statisk, og relasjonene de hadde til andre ble dermed også endret. Fra å være en person som solgte rusmidler for å tjene penger, endret rollen seg til å selge rusmidler for å finansiere eget bruk.

Psykisk helse og sykdom

I denne delen skal jeg se nærmere på hvordan ungdommene beskriver egen psykisk helse, og se på beskrivelser av sykdommer. Dette vil bli gjort ved at det blir sett nærmere på noen deler i ungdommens liv. Først vil se på psykisk helse, videre vil jeg se på sykdom som ungdommene fortalte om. Avslutningsvis vil jeg forsøke å se delene under ett.

Hvordan individet beskriver egen psykisk helse

I intervjuene er det ikke stilt direkte spørsmål knyttet til psykisk helse, men temaet kommer likevel frem i intervjuene. Det kan ikke stilles noen diagnose, men en kan si noe om hvordan ungdommene beskriver seg selv og hvordan de hadde det. Det kan i denne delen være på sin plass å skille mellom forhold som kan spores til det som kan defineres som traumatiske situasjoner, eller til forhold som ikke kan spores til hendelser eller enkeltsituasjoner.

Når det dreide seg om traumatiske situasjoner var dette knyttet opp mot hendelser i familien, eller om overgrep. Reaksjonene blir beskrevet som forskjellige, men har likhetstrekk.

En informant sa det slik:

Ett par år tidligere så var en slektning innblanda i drap. Det var ikke noe kult for meg, jeg fikk ikke sove på ett halvt år eller noe sånt. Det gikk hardt inn på meg. Det stod i avisa hver dag, og folk kom bort til meg, og sa ”kult”, men jeg huska det ikke som noe kult.

Andre informanter kom med fortellinger om at de hadde blitt utsatt for overgrep. Reaksjonene deres ligner på hverandre og påvirket hvordan de hadde det. De beskriver dette som en uro

som plaget dem, og som påvirket livssituasjonen deres. Opplevelsene deres strekker seg også over tid, og noen beskrev dette som traumatiske opplevelser.

Temaene ble tabu å snakke om. Enten som tidligere vist ved at andre ungdommer gir positive tilbakemeldinger. Det ble da vanskelig for ungdommen å fortelle at han syntes situasjonen var vanskelig. For andre kunne overgrep eller andre hendelser bli hemmeligheter som ungdommene ikke kunne eller klarte å dele med noen. Ungdommene ble dermed stående alene med belastningene. Pedersen¹ (1996) sier at jenter som er utsatt for overgrep er en utsatt gruppe i forhold til å utvikle rusproblemer, og i likhet med informantene ofte er alene med problemene.

Andre ungdommer kom med beskrivelser som omhandlet psykiske lidelser som en ikke kunne føre direkte tilbake til hendelser. En av informantene fortalte at når hun var ute og syklet, og noen syklet bak henne, så følte hun seg truet uten tilsynelatende grunn. Det er alltid grader av angst og andre psykiske lidelser, men det er hver enkelt sin definisjon av situasjonen som bestemmer graden. For informanten som kom med beskrivelsen av angst var dette med på å begrense aktiviteter hun deltok i. Det påvirket dermed livssituasjonen hennes.

Psykisk helse og bruk av rusmidler er et vanskelig tema. Når en studerer folk som bruker illegale rusmidler finner en at de har dårligere mental helse enn normalbefolkningen (Kandel 1984). Utfordringen ligger i å si om dette er et resultat av bruk av rusmidler, eller om dårlig mental helse fører til bruk av rusmidler. Blant informantene var det ungdommer som fortalte at de fikk det dårlig psykisk etter hvert som de brukte rusmidler. I første analysekapittel viste jeg til en informant som hadde forsøkt å begå selvmord like etter at han prøvde illegale rusmidler. For han hadde rusbruken vart så kort at det trolig ikke hadde noen sammenheng, men rusbruken kan ha vært en utløsende årsak. Flere av informantene kom med fortellinger om at etter hvert som rusbruken utviklet seg så fikk de psykiske problemer som de knyttet opp mot bruk av rusmidler. Pedersen (1991) har gjennom en longitudinal studie funnet at det bare er en svak sammenheng mellom psykiske lidelser og bruk av rusmidler. Jeg mener på bakgrunn av beskrivelsene til informantene at det er viktig å se på psykisk helse som akser av sykdom. En belastning i seg selv trenger ikke å ha stor betydning, men når en har flere

¹ Artikkelen bygger på andre artikler som Pedersen har utgitt.

områder hvor en sliter påvirker det hvordan en har det psykisk. Det betyr ikke nødvendigvis at en kan stille en diagnose, men en må se hele livssituasjonen under ett.

Når en ser på hvordan mennesket opplever å ha det psykisk, så kan det være viktig å huske at selvet hele tiden er i endring. Om en opplever noe i livet som vanskelig vil en aktivt forsøke å løse dette. En kan søke til andre ungdommer som ikke har det så bra. På den måten kan en redefinere situasjonen ved at de en identifiserer eller sammenligner seg med er i tilnærmet lik situasjon som en selv. For gutten hvor andre ungdommer sa til han at det var ”kult” med slektningen som var innblandet i drap kan det være vanskelig å ha relasjon til jevnaldrende som hadde en lik definisjon av situasjonen som han hadde. Tryggheten kunne han oppleve ved å være sammen med jevnaldrende som ga han respekt og anerkjennelse for noe han så på som negativt eller vanskelig. Han kunne definere situasjonen til at det var best for han å være sammen med andre ungdommer som definerte dette som ”kult”. Det å bruke rusmidler kunne og være en måte å ta vekk noe av det vanskelige på. Dette kan sammenlignes med det som Tungeland, Smith-Solbakken og Claussen (1996) beskriver som en flukt.

Sykdom

Noen av informantene fortalte i intervjuene om kroniske sykdommer. Beskrivelsene av sykdommene og hvordan sykdommen påvirket livssituasjonen deres varierte. I møte med informantene kunne jeg ikke se at de hadde noen form for sykdom. De fortalte likevel at sykdom hadde betydning for hvordan livene deres hadde blitt.

Du tenker da at sykdommen din, at du har vært mye innlagt på sykehus, ikke fått kjæreste, og du sier at du har isolert deg fra andre?

Det blir jo automatisk til det, fordi at når du er så mye syk, og egentlig ikke vil være syk. Så har det vært sånn at jeg skal være best i idrett, men så har det ikke vært mulig. Det var jeg fram til jeg var 12-13år, men da dro de andre fra meg, fordi de kom i puberteten og ble voksne, jeg fortsatte på ett nivå. Det var det som tok knekken på meg.

Du tenker på selvbilde?

Ja, veldig mye på selvbilde. Det er sånn det er blitt nå, du må være sånn og sånn, for at du skal bli godtatt.

Informanten som sitatet er hentet fra, fortalte i intervjuet at han hadde en kronisk sykdom som gjorde at han hadde vært mye syk og innlagt på sykehus. Han fortalte han kom sent i puberteten. Tidligere hadde han vært aktiv i idrett og ønsket å være best, men mens ungdommer som han sammenlignet seg med utviklet seg både fysisk og psykisk, opplevde han at han kroppslig og mentalt stagnerte i forhold til utviklingen deres. Dette førte til en

rekke tapsopplevelser i ungdomstiden, hvor mye av dette ble knyttet opp mot sykdommen. Løsningen han fant var å bruke anabole steroider. Bruken av anabole steroider hadde for han en tapskonto og en inntektskonto. I begynnelsen ble fokuset rettet mot inntektskontoen, hvor han fikk mye positiv respons på kroppens utvikling. Kroppen vokste, han kom i puberteten og opplevde at han ble ettertraktet blant jentene. I tillegg begynte han å selge anabole steroider, noe som gjorde at han tjente penger. Tapskontoen ble fylt opp av det han beskriver som psykiske problemer, tap av venner, skolegang og en grensesprengende livsstil hvor andre ungdommer så på han som farlig.

Informanten beskrev seg selv som en blid gutt med godt humør i ungdomstiden, men som fikk dårlig selvbilde da han ikke kom i puberteten. Kvalem og Wichstrøm (2007) har funnet at gutter som modnes sent er mindre fornøyd enn de som modnes tidlig. En måte å forstå dette på er når informanten "speilet" seg i andre, opplevde han å sitte igjen med et negativt selvbilde. Mens når han brukte anabole steroider opplevde at han fikk anerkjennelse blant andre ungdommer. Kommentarer som "du er mer voksen, har en flott kropp", og jentene likte det, bidro til at bruk av anabole steroider gav han et mer positivt selvbilde. I intervjuet sier han det slik: " du blir jo helt syk i hodet av det, jeg fikk en rus på at jeg fikk tilbakemeldinger på noe jeg likte, men som jeg egentlig ikke likte".

I miljøet som han oppholdt seg i var kropp viktig. Den generaliserte andre som er normer og verdier som en har, betydde for han at det å ha en "stor" kropp var en verdi. At kropp var viktig var noe han definerte til ikke å bare gjelde han og de han var sammen med, men til å gjelde samfunnet generelt, og gjennom det den generaliserte andre i et nasjonalt perspektiv. I Norge har ca 2 % av unge voksne mellom 21 – 30 år prøvd anabole steroider, de fleste av dem er menn og gjennomsnittelig debutalder er 18.4 år (Lund, Skretting og Lund 2007).

En av de andre informantene fortalte også om en kronisk sykdom, men hun beskrev dette på en annen måte enn informanten ovenfor. Hun knyttet sykdommen opp mot tanker og følelser som hun hadde. Hun beskrev en sykdom som kan være alvorlig, men som for henne ikke viste seg. Moren hadde fortalt henne om sykdommen når hun var liten, men hadde og sagt at hun ikke måtte si det til noen da hun mente det kunne gjøre at de fikk et annet bilde av henne. Først når moren forsto hun hadde begynt å drikke alkohol, ble hun oppfordret til å si til noen venninner at hun hadde en sykdom som kunne føre til epilepsianfall når hun drakk.

Venninnene hadde ikke reagert noe særlig på dette, og ingen hadde forandret noe syn på henne slik hun beskriver det.

Måten jeg er på, måten jeg tenker på, at jeg tenker at ikke andre gjør da. Eller oppfører seg på en rar måte, eller ett eller annet sånt. Så tenker jeg at kan det være i forbindelse med sykdommen. Måten jeg er på. Ville jeg vært annerledes om jeg ikke hadde hatt sykdommen?

Selv om informantene hadde sykdommer som fremstod som ulike, og måten de taklet sykdommene på var ulike, ligner beskrivelsene deres hverandre. De definerer seg som annerledes enn andre. Selvet blir dannet gjennom erfaringer som vi gjør oss i samspill med andre. Følelsen av annerledeshet vil være med å prege konstruksjonen av selvet, selv om dette ikke betyr at tegnene må være synlige. Det kan godt hende informantens kropp var innenfor det en kan kalle normal utvikling, og tankene til den andre informanten ikke var ”unormale”. Det som er avgjørende er deres definisjon av situasjonen. Interaksjonen som de har hatt med seg selv er at dette ikke er innen normalen, og gjennom det er selvet deres og den prosessen de er i som mennesker blitt påvirket av sykdommen deres.

Hvordan en har det psykisk og fysisk

I et symbolsk interaksjonistisk perspektiv er en opptatt av fremtid, i motsetning til i en psykoanalytisk tankegang (Levin og Trost 2005). Når en ser på fortid ser en på hvordan fortiden kan påvirke fremtiden. Alle erfaringene som ungdommene har gjort seg blir samlet i selvet og er med å påvirker fremtiden. Mangler ungdommene tillit til foreldre og venner, eller har en problematisk tilknytning til skolen hvor en føler at en ikke mestrer skolesituasjonen, er dette hendelser som er med å prege hvordan ungdommen har det. Anerkjennelse som de har fått fra andre ungdommer i situasjoner hvor de har brutt normer og regler, kan føles som positive der og da, men kan på sikt gi negativ påvirkning på psykisk helse. Jeg mener av den grunn det er viktig, men problematisk å se på psykisk helse og sykdom da dette er bare er noen elementer i livene til ungdommene. Jeg ønsker av den grunn å poengtere at når en skal forstå ungdommenes beskrivelser er det viktig å se på hele mennesket, og alle erfaringene som de har med seg. Det å ha det vanskelig hjemme eller på skolen kan i seg selv være bekymringsfullt uten at en kan stille noe diagnose. Mennesket er ikke enten eller, men i en prosess, og ungdommenes definisjon av situasjonen bestemmer alvorligheten av helsesituasjonen mer enn en eventuell diagnose. Hvordan de definerer livene sine er virkelig i sine konsekvenser.

Oppsummering

I kapitlet har jeg sett på hvordan ungdommene beskriver det å bryte normer og regler. Jeg har vist at dette kan knyttes opp mot spenning, og at noen former for lovbrudd også kan gi status til en rolle som informantene har hatt. Konteksten for hvor en hendelse finner sted er også viktig når en skal forstå hvorfor hendelsen fant sted. I den siste delen har jeg sett på hvordan ungdommene har blitt påvirket av hvordan de har hatt det psykisk. Jeg har også vist at sykdommer kan påvirke ungdommers livssituasjon, likevel har jeg poengtert at dette kun er elementer i ungdommenes liv.

Kapittel 8

Oppsummering og avslutning

I dette kapitlet vil jeg gå tilbake og se hva som var utgangspunktet for oppgaven. Jeg vil videre gjøre noen korte teoretiske og metodiske oppsummeringer. Deretter oppsummeres noen funn, før jeg vil se på funnene samlet. Oppgaven avsluttes med en kort avslutning.

Oppgavens utgangspunkt, teoretisk perspektiv og metode

I første kapittel sa jeg at jeg var opptatt av ungdommers beskrivelser og kompleksiteten i møte med ungdommer. Jeg sa videre at jeg var opptatt av deres definisjon av situasjonen, prosesser, relasjoner og kontekst. Det har vært slik at oppgaven ikke dekker alle beskrivelser informantene har kommet med. Likevel beskriver oppgaven noe av kompleksiteten i livene til ungdommene. De har beskrevet at livene deres har vært en prosess hvor bruk av rusmidler, men også andre forhold i livene deres er påvirket. Ungdommenes beskrivelse kan hjelpe oss til bedre å forstå hvordan de har definert situasjonen, og øke vår forståelse for utviklingen som fant sted.

Å bruke symbolsk interaksjonisme som verktøy for å forstå informantene, mener jeg har vært nyttig. Likevel tror jeg at det er viktig å huske som Charon (2001) sier at flere innfallsvinkler er viktig, og kan gi nyttig informasjon om fenomenet. Symbolsk interaksjonisme vil dermed ikke være en uttømmende kunnskapsbase, men være et bidrag som kan være med å belyse fenomenet.

Trost (2005) sier at det er flere måter å bearbeide kvalitative data på. Andre ville muligens valgt ett annet fokus i bearbeidelsen enn hva jeg har gjort, men jeg ønsker likevel å si at jeg hele tiden tenkte på at ungdommene bør kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. I prosessen har jeg gjort valg hvor jeg har utelatt beskrivelser det kunne ha vært spennende å ha med. Oppgaven gjenspeiler delene som jeg har funnet som mest interessante med bakgrunn i problemstillingen.

Oppsummering

I oppgaven har jeg vært innom og sett på flere områder rundt ungdommenes situasjon. I første analysekapitlet tok jeg utgangspunkt i ungdommenes beskrivelse av debut, og så på hvordan rusbruken utviklet seg. Dette kunne beskrives som en prosess hvor bruk og type rusmidler

endret seg. Hele tiden skjedde dette sammen med andre ungdommer tilhørende primærgruppen til informantene. Hvilke primærgruppe ungdommene tilhører er viktig når en skal forstå utviklingen som har funnet sted. Primærgruppe er ikke noe statisk. Når jeg så på ungdommenes beskrivelse av relasjonene til venner, kom dette frem ved at en kunne se at vennskap var situasjonsbetinget. De en var venner med var ungdommer en kunne identifisere seg med, og som en følte seg vel sammen med. Vennskapet endret seg med bakgrunn i dette. Gamle venner forsvant mens nye kom til.

Foreldre blir betegnet som signifikante andre for barn og unge. Relasjonen mellom foreldrene og ungdommene var ikke statisk, men endret karakter. Tillit mellom foreldrene og ungdommene var et nøkkelbegrep hvor dette styrte relasjonene mellom dem. Relasjonsprosessen mellom ungdommen og foreldrene skjedde i et samspill.

Når informantene kom på skolen kunne de oppleve dette som positivt. Likevel var det slik at informantene fikk et vanskelig forhold til det å gå på skolen. De beskrev at de kunne være utfordringer for lærerne å møte dem som elever. Informantene kunne komme med eksempel på at det var lærere som forsøkte å snu utviklingen deres, men de kunne og komme med beskrivelse hvor de sa at de ikke opplevde noe engasjement fra lærerne sin side. Tiltakene rettet mot ungdommene var ikke av en slik karakter at det førte til endring.

Hvor fikk så informantene anerkjennelse? Når ungdommene brøt det som kan betegnes som normer og regler opplevde de at de fikk anerkjennelse blant venner. Dette kunne være når de utøvde vold eller på annen måte brøt normer og regler. Det å bryte normer og regler ble av informantene også opplevd som spennende. Både det å bruke rusmidler, men også det som fulgte med blir beskrevet som spennende. En kan godt si at det var her ungdommene fikk opplevelser og anerkjennelse.

Noen av ungdommene kom også med beskrivelser av sykdommer og psykisk helse som hadde påvirket livssituasjonen deres, en kan se at dette har vært en belastningsfaktor.

Funnene sett samlet

Når en ser på analysekapitlene som omhandler utvikling av rusbruk, familie, venner og skole kommer det frem at ungdommene ikke er statiske, men er aktive deltakere i prosesser som gjør at livene deres endrer seg. Rusbruken utvikler seg, både mengde og hvilke rusmidler som

blir brukt. Skolesituasjonen endrer seg også, der de utvikler problem. Hvilke venner en har er også en prosess hvor venner en ikke kan identifisere seg med blir erstattet med nye venner. Relasjonen til foreldrene har ikke vært isolert fra utviklingen, og selv om foreldrene var viktige for ungdommene, endrer også relasjonene til foreldrene seg.

Parallelt med dette blir selvet hele tiden fylt på med nye erfaringer. Dermed endrer også ungdommenes definisjon av situasjonen seg. Prosessene blir forsterket gjennom endringene av definisjon av situasjonen. En definerer at det å gå på skole, hvilke venner en føler seg vel sammen med, hvilke normer en kan bryte og hvilke rusmidler en kan bruke på nye måter. Prosessene som ungdommene beskrev blir dermed forsterket. De ser livene sine på nye måter. Hvordan de opplever tilbakemeldinger fra andre blir også preget av endringene som har skjedd. Gjennom å empatisere har ungdommene definert situasjonen og handlet på bakgrunn av det. Dette har vært aktive prosesser hvor ungdommene har satt seg inn i hvordan de tror de andre har definert situasjonen. Rollen deres har blitt tolket ut fra dette. Når informantene har empatisert med lærerne og definert at rollene deres er å være "bråkete" så har de handlet med bakgrunn i det. På samme måte har informantene definert rollen sin i samspill med andre ungdommer, hvor normbrudd har skjedd.

Alt dette har skjedd i en kontekst. Ungdommene har møtt verden med bakgrunn i selvet, tidligere erfaringer. Erfaringer kan være knyttet opp mot traumatiske opplevelser, sykdommer, vanskelige forhold hjemme eller andre forhold som har vært med å påvirke hvordan ungdommene har møtt deres daglig liv. Konteksten har vært foreldre, venner, skole eller andre forhold som har vært med å påvirke ungdommene i en eller annen retning.

Avslutning

Når en møter ungdommer som bruker rusmidler møter en mennesker. Mennesker har erfaringer på flere områder i livet. Når en skal forstå deres definisjon av situasjonen må en ta dette med i betraktningen. Jeg tror den viktigste erfaringen jeg har gjort meg gjennom intervjuene er å forstå at informantene ikke bare er rusbruker, men også noe langt mer. Denne kompleksiteten har jeg festet meg ved i oppgaven.

Innen sosialt arbeid er dette en utfordring da en skal møte ungdommer på en adekvat måte. En må gripe flere områder samtidig. Det å hindre at ungdommer bruker rusmidler vil hjelpe ungdommene et stykke på vei, men det vil ikke være nok til å sikre det som kan betegnes som

en positiv utvikling. Når det settes fokus på tidlig intervensjon må en som sosialarbeider være bevisst dette, og forsøke å jobbe på flere områder samtidig. Her ligger muligheten innen sosialt arbeid, å klare å se "hele mennesket".

Litteraturliste

- Ahlstrøm, Salme. 2002. Family practices and adolescent use of legal and illegal drugs: a review. *Nordiks alcohol & narkotikatidsskrift* 19:76-82
- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen. 1997. *Forskningsetikk i forskerhverdag*. Tano Aschehoug
- Andenæs, Agnes. 2000. Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I *Kjønn og fortolkende metode metodiske muligheter i kvalitativ forskning* red. Haavind. Oslo: Gyldendal Norsk forlag AS
- Andersson, Mette. 2000. "All five fingers are not the same". Bergen: Senter for samfunnsforskning Report 1/2000
- Arbeids- og sosialdepartementet. Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2006 – 2008
- Askheim, Ole Petter og Halvor Fauske. 1996. Skoleelever i risikozonen. I *Rusmidler og veivalg*, red. Pedersen og Waal. Cappelen akademiske forlag as
- Becker, Howard S. 1953. Becoming a Marijuana User. *American journal of sociology* 59: 235-242
- Bakken, Anders. 1998. *Ungdomstiden I storbyen*. Oslo: Nova Rapport 7/1998
- Blumer, Herbert. 1969. *Symbolic interactionism: perspective and method*. Berkley: University of California Press
- Bøpple, Friedhelm og Ralf Knufer. 1996. *XTC generasjonen ungdom, tekno, dans og ekstase*. Norsk utgave ved Nils Johan Ringdal. Oslo: Aschehoug
- Charon, Joel M. 2001. *Symbolic Interactionism. An Introduction, an interpretation, an integration*. Seventh Edition. New Jersey: Prentice hall
- Christie, Nils og Kjetil Bruun. 2003. *Den gode fiende*. 3.utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Cooley, Charles Horton. 1922. *Human nature and the social order*. New York. Charles Scribner's sons
- Duckert, Fanny. 2003. *Alkohol og livsstil, strategier for moderasjon*. Seriti Forlag
- Ericsson, Kjersti, Geir Lundby og Monica Rundberg. 1985. *Mors nest beste barn*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Fauske, Halvor og Tormod Øia. 2003. *Oppvekst i Norge*. Oslo: Abstrakt forlag
- Flekkøy, Ingunn Margrete Grude. 2000. *Unge jenter, status, rykte og konfliktløsning*. Det kriminalforebyggende råd. KRÅD.

- Frønes, Ivar. 2006. *De likeverdige om sosialisering og de jevnaldrenes betydning*. 3. utgave. Oslo: Gyldendal akademiske
- Gilje, Nils og Grimen, Harald: 1993. *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Goffmann, Erwin. [1959]1992. *Vårt rolle spill til daglig*. Oslo: Pax Forlag A/S
- Halvorsen, Knut. 2002. *Forskningsmetode for helse- og sosialfag – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag
- Heggen, Kåre, Gunnar Jørgensen og Gry Paulgaard. 2003. *De andre ungdom, risikosoner og marginalisering*. Bergen: Fagbokforlaget
- Heggen, Kåre og Tormod Øia. 2005. *Ungdom i endring. Mestring og marginalisering*. Oslo: Abstrakt forlag AS
- Helgesen, Janne. 2006. kap. 6: Rusmiddelkunnskap, tegn og symptomer. I *Rusmiddelkunnskap for tilsatte i kriminalomsorgen*, red. Helgesen. KRUS Håndbok 2/2006
- Helse- og omsorgsdepartementet. 2006. *Rusmiddelsituasjonen i Norge*. Helse- og omsorgsdepartementet
- Helse- og omsorgsdepartementet. 2008. *Opptrappingsplanen for rusfeltet*. Helse- og omsorgsdepartementet
- Hornemann, Kristin. 1996. "de stygge andungene og hjelperne deres". Trondheim. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Sosialt arbeid Social Work Reports 20
- Haave, Harald. 1997. *Ectasy*. Gyldendal fakta
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2.utgave. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Johannessen, Asbjørn og Per Arne Tufte. 2002. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS
- Kandel Denise B. 1984. Marijuana user in young adulthood. *Archives of general psychiatry* 41:200 – 209.
- Kandel, Denise B. 1996. The Parental and peer context of adolescent deviance: an algebra of interpersonal influences. *Journal of drug issue* 26:289-315.
- Kandel, Denise B., Kazuo Yamaguchi, and Kevin Chen. 1992. Stages of progression in drug involvement from adolescence to adulthood: Further evidence for the gateway theory. *Journal of studies of alcohol* 53:447-457.

- Kvalem, Ingela Ludin og Lars Wichstrøm. 2007. Utvilling i tenårene: Pubertet, kognisjon, seksualitet, selvbilde og sosiale relasjoner. I *Ung i Norge psykososiale utfordringer*, red. Kvalem og Wichstrøm. Oslo: Cappelen akademiske forlag
- Kvello, Øyvind. 1998. Personligheten: produkt av biologi og samspill. I *Barn og Miljø. Om barns oppvekstvilkår i det senmoderne samfunnet*, red. Skaalvik og Kvello. Tano Aschehoug
- Kvaale, Steinar 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Levin, Irene. 1994. Stefamilien –variasjon og mangfold. Oslo: Aventura Forlag A/S
- Levin, Irene. 2004. *hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Levin, Irene og Jan Trost. 2005. *Hverdagsliv og samhandling Med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget
- Lunde, Marte K. Ødegård, Astrid Skretting og Karl Erik Lunde. 2007. *Rusmiddelbruk blant unge voksne, 21 – 30 år*. Oslo: Staten institutt for rusmiddelforskning Rapport nr. 8/2007
- Lundquist, Thomas og Dan Ericsson. 1999. *Ud af hashmisbrug*. Oversatt og bearbeidet af Hanne Juel Jensen og Jakob May. 2.utgave. Det Schønbergske Forlag
- Mead, Georg H. [1910] 1998. Sosial bevissthet og bevisstheten om mening. I *Å ta andres perspektiv. Grunnlaget for sosialisering og identitet Georg Herbert Mead i utvalg*, red. Vaage. Oslo: Abstrakt forlag as
- Mead, Georg H. [1934]1976. *medvetande jaget och samhället från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos förlag AB
- Moshuus, Geir H., Ingeborg Rossow og Viggo Vestel. 2002. *Partydop og ungdomskultur*. NOVA rapport 10/02
- Nilson, Gert. 1981. Førord. I. *Samhället och individen*. Cooley. Göteborg: Bokförlaget Korpen
- Nordahl, Thomas, Mari-Anne Sørli, Terje Manger og Arne Tveit. 2005. *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget
- NOU 2003:4. *Forskning på rusmiddelfeltet*. Sosialdepartementet
- Ogden, Terje. 1994. Den gode skole – også for vanskelige elever? I *Utfordrende ungdom i skolen*, red. Helgeland. Oslo: Kommuneforlaget AS
- Pape, Hilde. 1996. Alkoholens gleder og farer i ungdomstiden. I *Rusmidler og veivalg*, red. Pedersen og Waal. Cappelen akademiske forlag as
- Pape, Hilde. 2002. Verre enn sitt rykte? En litteraturstudie av ungdom som bruker ecstasy og annen partydop. *Tidsskrift for ungdomsforskning* 2:21-38

- Pavis, S. and S. Cunningham-Burley. 1999. Male youth street culture: understanding the context of health-related behaviours. *Health education research* 14:583-596
- Pedersen, Willy. 1991. Mental health, sensation seeking and drug use patterns: a longitudinal study. *British journal of addiction* 86:195-204
- Pedersen, Willy. 1992. Over grenselinjen: Hasjbruk blant ungdom. I *Narkotikaforebygging mot år 2000*, red. Waal og Middelthun. Drammen. Universitetsforlaget AS
- Pedersen, Willy. 2006. *Bittersøtt*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Pedersen, Willy og Bakken, Anders. 1998. Ecstasy. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 39:49-77.
- Pedersen, Willy, Arne Mastekaasa og Lars Wichstrøm. 2001. Conduct problems and early cannabis initiation: a longitudinal study of gender differences. *Addiction* 96:415-431
- Pedersen, Willy og Anders Skrondal. 1999. Ecstasy and new patterns of drug use: a normal population study. *Addiction* 94:1695-1706
- Repstad, Pål. 2007. *Mellom nærhet og distanse kvalitative metoder i samfunnsfag*. 4. utgave. Oslo: Univerisitetsforlaget
- Persen, Kari. 2007. *Unge kvinners bevegelse ut av rusmisbruk*. Hovedoppgave i sosialt arbeid. Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag
- Ringdal, Kristen. 2001. *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sandberg, Sveinung og Willy Pedersen. 2005. "Rett fra pikerommet med ransel på ryggen?". Nova rapport 6/05.
- Sandberg, Sveinung og Willy Pedersen. 2006. *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget
- SIRUS: *Rusmidler I Norge 2007*.
- Skårner, Anette. 2001. *Skilda världar? En studie av narkotikamissbrukares sociale relationer och sociale nätverk*. Göteborg: Institutionen for socialt arbete, Göteborgs universitet Nr 2001:5
- Smith-Solbakken, Marie og Else M. Tungeland. 1997. *Narko Miljøet økonomi, kultur og avhengighet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Soggiu, Anna-Sabina. 2007. *Skadereduksjon blant stoffbruker*. Materoppgave i sosialt arbeid. Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag
- Sosialdepartementet. *Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003 - 2005*
- Soydan, Haluk. 1993. *Det sociala arbetets idèhistoria*. Lund: Studentlitteratur

- Stattin, Håkan. 2001. Øppna, inte øvervakade, barn løper mindre risk att bli kriminella. *Lækartidningen* 98:3009-3013.
- Storvoll, Elisabet E. og Olve Krange. 2003. *Osloungdom og rusmiddelbruk utbredelse og muligheter for forebygging*. Nova rapport 26/2003
- Storvoll, Elisabet E. og Hilde Pape 2007 ungdom foreldre og rusmiddelbruk. I *Ung i Norge Psykososiale utfordringer*, red. Kvalem og Wichstrøm: Oslo: Cappelen Akademiske Forlag
- Sørensen, Johanne Korsdal. 2004. Fest, fritid og nye farer: Unges håndtering af risiko i stofbrug. I *Brugerperspektiver: Fra stofmisbrug til socialpolitikk?*, red. Asmussen og Jøhnke. Århus: Aarhus universitetsforlag
- Sørli, Mari-Anne og Nordahl, Thomas. 1998. *Problematferd i skolen*. NOVA Rapport 12a/98
- Skaalvik, Einar M. 1998. Skolen som oppvekstmiljø. I *Barn og miljø. Om barns oppvekkstvilkår i det senmoderne samfunnet*, red. Skaalvik og Kvello . Tano Aschehoug
- Skaalvik, Einar M. og Sidsel Skaalvik. 1988. *Barns selvoppfatning –skolens ansvar*. Oslo: Tano
- Thomas, William I. and Dorothy S. Thomas. 1928. *The Child in America*. New Yourk: Knopf.
- Tungeland, Else M., Marie Smith-Solbakken og Tor Claussen. 1996. *Talent eller klient? Om unge stoffmisbrukeres kulturøkonomiske avhengighet*. Rapport RF-96/025
- Tranøy, Knut Erik. 1986. Vitenskapen- samfunns- og livsform. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Trost, Jan. 2005. *Kvalitative intervjuer*. Tredje opplagan. Lund: Studentlitteratur
- Vaage, Sveinung. 1998. Innledning. I *Å ta andres perspektiv. Grunnlag for sosialisering og identitet Georg Herbert Mead i utvalg*, red. Vaage. Oslo: Abstrakt forlag as
- Weihe, Hans-Jørgen Wallin. 1999. *Rusmidler og språk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Wichstrøm, Lars og Elisabeth Backe-Hansen. 2007. Eksternaliserende vansker. I *Ung i Norge psykososiale utfordringer*, red. Kvalem og Wichstrøm. Oslo. Cappelens forlag AS
- Widerberg, Kari. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo:Universitetsforlaget
- World Helth organization. [1992] 2000. *ICD-10 Psykiske lidelser og adferds-forstyrrelser*. Oslo: Gyldendal akademiske

Waal Helge. 1992. Å forebygge narkotikamisbruk. I *Narkotikaforebygging mot år 2000*, red Waal og Middelthon . Drammen. Universitetsforlaget AS

Waal, Helge 1996. Veivalgene og forskningen. I *Rusmidler og veivalg*, red Pedersen og Waal. Cappelen akademiske forlag as.

Aas, Henrik og Willy Pedersen. 1993. Stadier i ungdoms bruk av rusmidler. *Nordisk alkoholtidskrift* 10:145-154

Vedlegg 1.

Intervjuguide:

Del 1.

Tegning av "kart" som omhandler "personer eller situasjoner" som ungdommene mener var viktige i perioden de begynte å bruke illegale rusmidler.

Overskrifter:

Individ-gruppe-samfunn.

Del 2. Individ:

Egenskaper ved personen:

- Nysgjerrig.
- Hvordan opplever ungdommen at andre ser på en?
- Fordommer.
- Nettverk.
- Bevisste valg, eller samspill mellom miljø og person.
- Identitet.
- Leve ut hvem en er.
- Spennende.
- Trygt.
- Evne til samhørighet.
- Selvutvikling.

Rusopplevelse:

- Egenskaper ved rusmidlene.
- Bi effekter av rusmidler.

Del 3. Gruppe:

Familie:

- Familien sitt forhold til rusmidler.
- Familien sin beskrivelse av personen.
- Stabilitet/flyttinger/miljøskifte.

Venner/venninner:

- Venner/venninner sitt forhold til rusmidler.
- Hvem var de venner med.
- Hvordan så vennene på illegale rusmidler, og hvilke forhold hadde vennene/venninnene til rusmidler?
- Alder på venner.
- Nettverk.
- Samhørighet.
- Følelsen av aksept for hvem man er.

Hvilke gruppe en identifiserer seg med (generaliserte andre).

- Ungdomskulturer.
- Subkulturer eller liknende.
- Identitetsmarkører i en kultur.

Skole og opplevelse av tilhørighet:

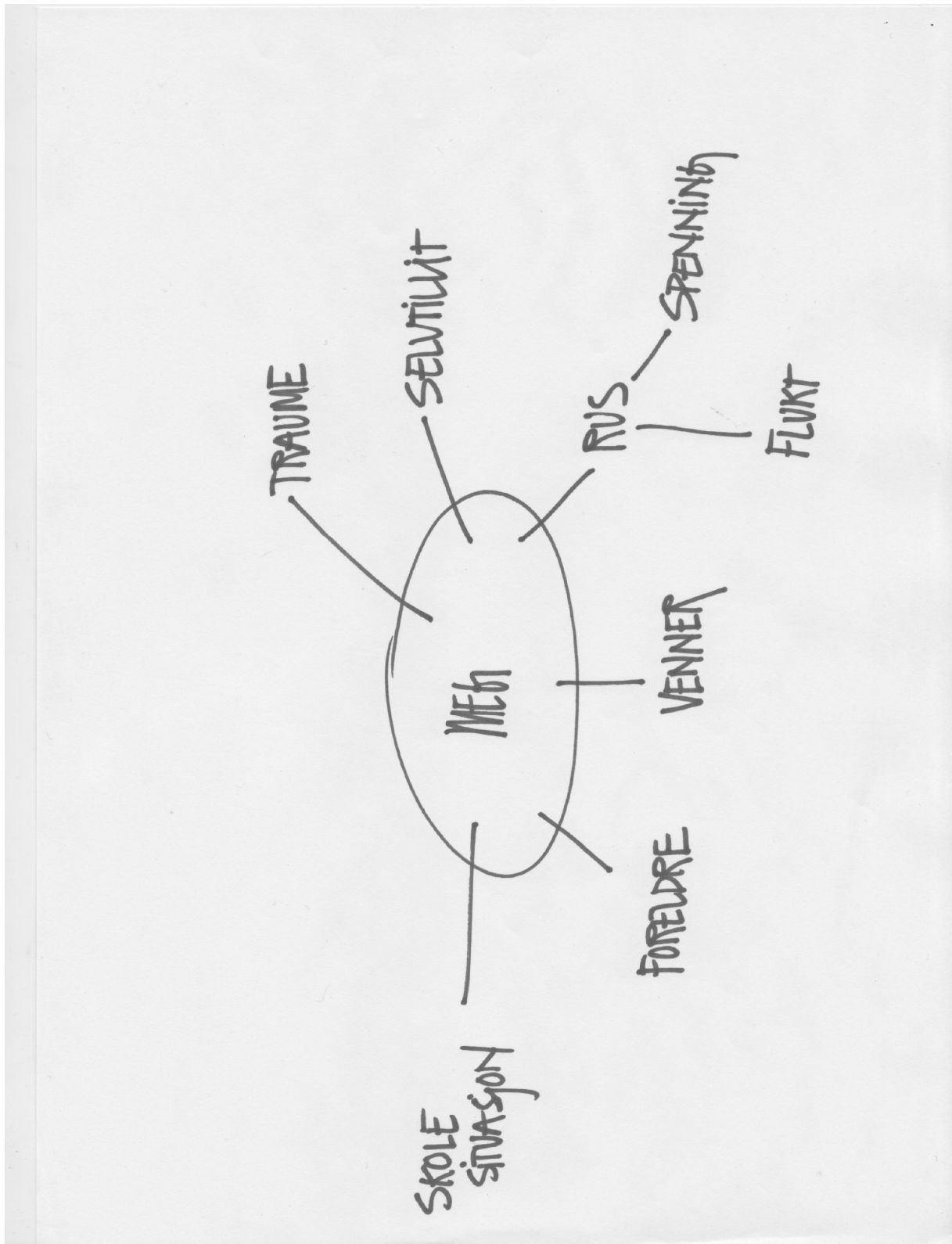
- Forholdet til skolen som institusjon.
- Forhold til lærere.
- Medelever.
- Andre foreldre sitt forhold til ungdommen.
- Egen relasjon til skolen.
- Undersøkende eller moraliserende.

Del 4. samfunn:**Påvirkning av media, (bøker, filmer, aviser osv.)**

- Medias fokusering på (rus)kulturer og rusmidler osv. (det farlige osv).
- Klær; T-shirt med smily osv.
- Bøker, filmer som var av interesse.

Vedlegg 2-4

Tankekart

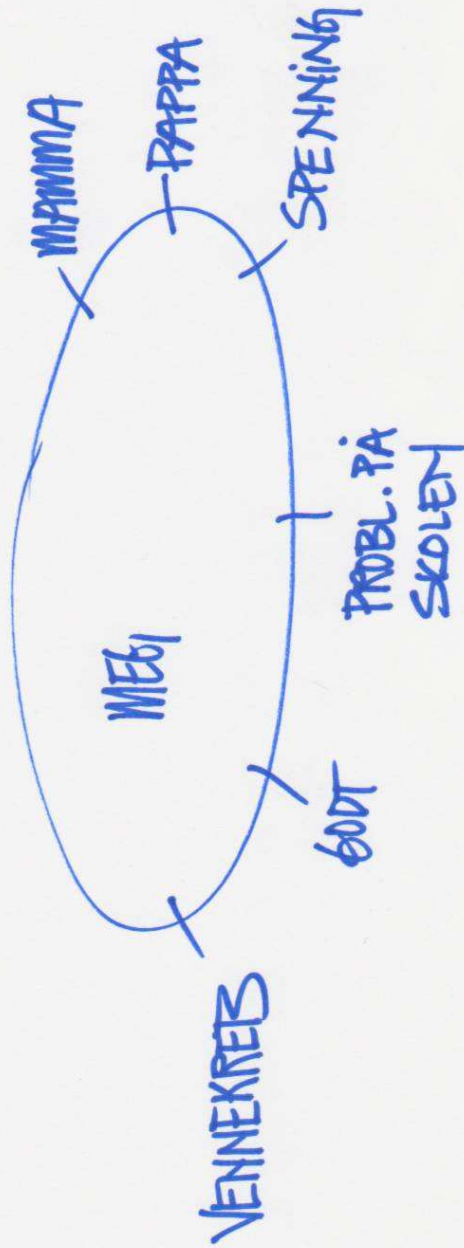
BESTEKOMPIS
HASJ - AMF. - ECSTASY

MEG

NN - HJEMME HOS MEG
AMF. - HASJ.

TYREN TIL GOD VENNINNE
ALKOHOL

ALKOHOL - VENNER
STREIFE VENNER

Vedlegg 5.

Øyvind Mettenes
Lunden 7A
0598 Oslo

Oyvind.Mettenes@stud.oks.hio.no

Jeg heter Øyvind Mettenes og holder på å ta master studie i sosialt arbeid ved høyskolen i Oslo. Som avsluttende oppgave ønsker jeg å skrive om ungdommer og bruk av rusmidler. Jeg ønsker å finne ut mer om ungdommer som har brukt, eller bruker rusmiddel, og da med bakgrunn i å se hva ungdommene mener er viktige grunner til at de begynte å bruke rusmidler. Jeg ønsker å gjøre dette for å få frem ungdommer sine tanker om hva som var grunner til at de bruker eller har brukt rusmidler. Dette vil jeg se utefra situasjonen som personen var i når hun/han begynte å bruke rusmidler.

For å gjøre dette til vil jeg intervju 6 – 10 personer i alderen 18 – 22år. Jeg vil da stille spørsmål som handler om perioden da hun/han begynte å bruke rusmidler. Spørsmålene vil gå noe på egne tanker om hvorfor en begynte å bruke rusmidler, men også noe om situasjonen som en var i i den perioden. Intervjuene vil bli tatt opp på bånd, og jeg vil notere noe mens intervjuene pågår.

Det er frivillig å være med og du kan trekke deg fra å være med, uten at du trenger å begrunne det. Om du ikke ønsker å delta vil dette ikke få noen påvirkning for oppholdet ditt på NN (institusjon). Innsamlede opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkelt personer vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, senest 01.10.2006.

Om du kan tenke deg å være med på intervjuet, hadde det vært fint om du kunne signere nederst på arket.

Om det er noe du lurer på kan du ringe meg eller sende melding til meg på telefon 47 75 23 55 eller sende e-post til Oyvind.Mettenes@stud.oks.hio.no Du kan og ta kontakt med veilederen min som er Jan Trost ved Høyskolen i Oslo, som har e-post Jan.Trost@oks.hio.no

Studiet er meldt Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Øyvind Mettenes

Samtykkeerklæring:

Jag har mottatt informasjon om studiene ungdom og bruk av rusmidler, og ønsker å være med på intervju.

Signatur:.....

